

ญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา : ค.ศ. 1945 – 1952

สารนิพนธ์

ของ

นางสาวจุฬาร ศรีรังสรรค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย

มีนาคม 2544

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

952.04
๗6๗๙๗
ร.3

ญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา : ค.ศ. 1945-1952

26 เม.ย. 2544

บทคัดย่อ
ของ
นางสาวจุฬาทรร ศรีรังสรรค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย
มีนาคม 2544

148906

จุฬาร

ศรีรังสรรค์. (2544). **ญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945**

- 1952, สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม, รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงประเทศญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 - 1952

จากการศึกษาพบว่า การยึดครองประเทศญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 - 1952 มีสาเหตุมาจากการยอมแพ้สงครามของญี่ปุ่นในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 โดยทำพิธียอมแพ้อย่างเป็นทางการบนเรือรบ ยูเอส เอส มิสซูรี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งนำโดย พลเอกดักลาส แมคอาเธอร์ เข้ามาเป็นผู้บัญชาการสูงสุดในการยึดครอง

การยึดครองในช่วงแรก ค.ศ. 1945 - 1947 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปประเทศโดยเน้นไปที่การปฏิรูปทางการเมือง เพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศประชาธิปไตย ซึ่งกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้กับญี่ปุ่น นอกจากนี้แล้วยังทำการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยการสลายกลุ่มธุรกิจผูกขาดหรือกลุ่มไชบัตสึ (Zaibatsu) และการปฏิรูปทางสังคมโดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนชาวญี่ปุ่นด้วย

ส่วนการยึดครองในช่วงที่สอง ค.ศ. 1948 - 1952 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเน้นไปที่การฟื้นฟูทางด้านเศรษฐกิจให้กับญี่ปุ่น เนื่องจากปัจจัยภายนอกอันได้แก่การเกิดสงครามเย็นโดยลัทธิคอมมิวนิสต์เริ่มแผ่ขยายเข้ามายังบริเวณเอเชีย และเหตุการณ์สงครามเกาหลี ที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ รวมทั้งปัจจัยภายในประเทศ คือภาวะเงินเฟ้อ จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรให้ความช่วยเหลือ และเร่งฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถปกครองตนเองได้ ผลของการยึดครองประเทศญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกาทั้งสองช่วงนี้ ส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่ดีขึ้นจนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในยุคต่อมา

JAPAN UNDER AMERICAN OCCUPATION : 1945-1952

AN ABSTRACT

BY

MISS CHULAPORN SREERANGSUN

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the master of Arts degree in Asia history
at Srinakharinwirot University**

March 2001

Chulaporn Sreerangsun. (2001). *Japan Under American Occupation : 1945-1952*. Master thesis, M.A.(Asian History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Malinee Praserttham, Assist. Prof. Wutdichai Moolsilpa.

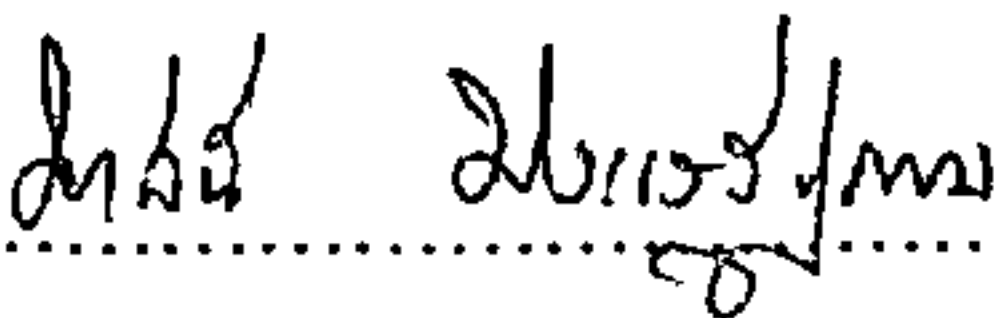
From the study, it is found that the occupation of Japan by the United States of America between 1945 and 1952 was resulted from the surrender of Japan on September 2 nd, 1945. The formal surrendering ceremony was organized on the U S.S. Missouri warship. From this, it made the Supreme Commander for the Allied Powers which was led by General Douglas MacArthur be the highest commander in occupation.

During the first stage of occupation, 1945 – 1947, the Supreme Commander for the Allied Powers had reformed the country especially emphasizing the politics. It was to make Japan be a democratic country. To fulfill this, the Supreme Commander for the Allied Powers went on drafting a new constitution for Japan. Besides, it also reformed the economy by dissolving a monopoly business or the group of Zaibatsu and the society by giving the right and liberty to the Japanese.

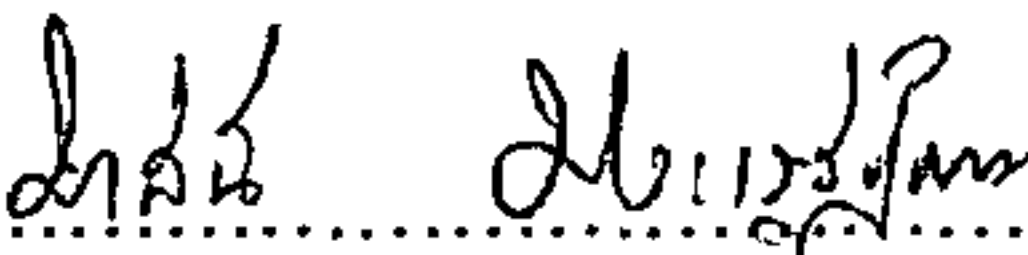
For the second stage of occupation, 1948 – 1952, Supreme Commander for the Allied Powers emphasized making the Japanese economy better. Since the external factors like the Cold War by the Communism which expanded into Asia and the Korean War, the United States of America had fully involved Including the internal factor like the inflation condition, made Supreme Commander for the Allied Powers offer help and accelerate reforming the Japanese economy to make the Japanese be able to govern by themselves. The occupation of Japan by the United states of America in both stages made the systems of politics and government, economy and society of Japan better till to be the foundation of country development in the later time.

อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชียของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

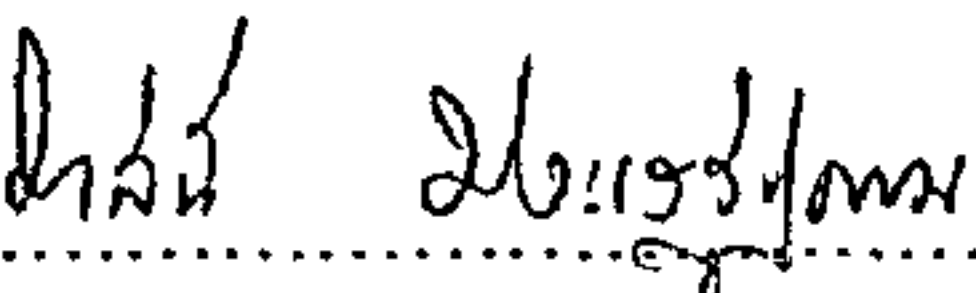
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

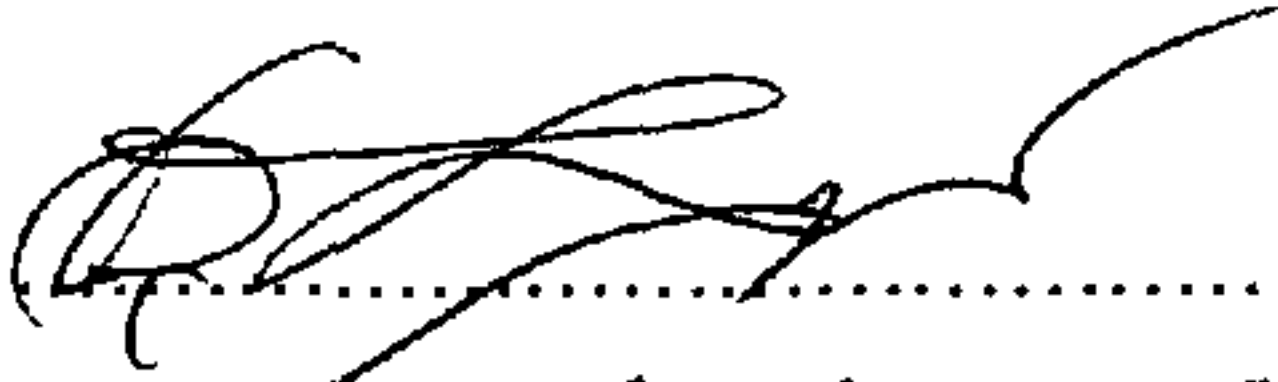

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พลัปลิง คงชนะ)

อนุมัติให้สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กวี วรกวิน)

วันที่ 10 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2544

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม และรองศาสตราจารย์วุฒิชัย มุลศิลป์
ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้ความรู้ ข้อเสนอแนะ และช่วยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ
จนสามารถทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการ
สอบสารนิพนธ์ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอบคุณเพื่อนๆ วิชาเอกประวัติศาสตร์ทุกท่านที่เป็นกำลังใจมาโดยตลอด

ขอบพระคุณคุณกิตติมา ศรีรังสรรค์ พี่สาวที่แม้จะอยู่ไกลกันแต่ก็คอยให้ความช่วยเหลือ
เป็นกำลังใจ และให้ความห่วงใยแก่น้องสาวคนนี้เสมอมา

ท้ายสุดขอโน้มรำลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา ผู้ซึ่งให้ชีวิต กำลัง และสติปัญญา
รวมทั้งสนับสนุนลูกในด้านการศึกษามาโดยตลอด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์
ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา มารดา

จุฬารัตน์ ศรีรังสรรค์

สารบัญ

บทที่		หน้า
	บทนำ.....	ก
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	ฉ
	จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า.....	ฉ
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	ฉ
	ขอบเขตของการศึกษา.....	ช
	วิธีดำเนินการศึกษา.....	ช
	นิยามของคำต่าง ๆ.....	ช
	แหล่งข้อมูล.....	ช
1	สถานการณ์โดยทั่วไปก่อนการยึดครองของสหรัฐอเมริกา.....	1
	สภาพทางการเมืองการปกครอง.....	1
	สภาพทางเศรษฐกิจ.....	7
	สภาพทางสังคม.....	10
	ศาสนา.....	12
	การศึกษา.....	13
2	สาเหตุที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2.....	15
	ปัจจัยภายใน.....	15
	ลัทธิชาตินิยม.....	15
	ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้ามามีอำนาจและนำประเทศเข้าสู่สงคราม.....	16
	การขึ้นมามีอำนาจของทหาร.....	17
	ปัจจัยภายนอก.....	18
	เหตุการณ์แมนจูเรีย.....	18
	เหตุการณ์ที่เกิดจากการแตกแยกของกองทัพบก.....	19
	ความล้มเหลวในการเจรจาทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น....	21
	ญี่ปุ่นประกาศสงคราม.....	25
	การกำหนดนโยบายของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีต่อญี่ปุ่น.....	31

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	การประชุมที่पोर्टสตัน.....	33
	การดำเนินการยึดครอง.....	39
3	การยึดครองในช่วงแรก ค.ศ. 1945 – 1947.....	45
	โครงสร้างการยึดครอง.....	45
	การปฏิรูปทางการเมือง.....	47
	การเปลี่ยนแปลงสถาบันจักรพรรดิ.....	47
	การดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับโชวะ.....	48
	การเมืองในช่วงแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่.....	52
	การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ.....	53
	การสลายกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชบะสี.....	54
	การปฏิรูปที่ดิน.....	54
	การปฏิรูปอุตสาหกรรม.....	58
	การออกกฎหมายรองรับการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงาน.....	59
	การปฏิรูปทางสังคม.....	60
	การศึกษา.....	60
	ศาสนา.....	61
	การเปลี่ยนแปลงสิทธิสตรี.....	62
	สื่อมวลชน.....	62
4	การเปลี่ยนแปลงการยึดครองในช่วงที่สอง ค.ศ. 1948 – 1952.....	65
	ปัจจัยภายนอก.....	65
	สงครามเย็น.....	66
	สงครามเกาหลี.....	66
	ปัจจัยภายใน.....	69
	การเกิดภาวะเงินเฟ้อ.....	70
5	ผลการของยึดครองประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.1945 – 1952	76
	ผลของการดำเนินยึดครองด้านการเมือง.....	76

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ) การพัฒนาการปกครองท้องถิ่น.....	76
ผลการยึดครองด้านเศรษฐกิจ.....	77
ผลการยึดครองด้านสังคม.....	77
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก	84
ภาคผนวก ก.....	85
ภาคผนวก ข.....	86
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	102

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	แผนภาพแสดงผู้นำการเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่น.....	26
2	แผนภาพแสดงผู้วางแผนโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์.....	27
3	แผนภาพแสดงการเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่น.....	28
4	แผนภาพแสดงการขยายขอบเขตของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2.....	30
5	แผนภาพแสดงการประชุมที่พอร์ตสตัน.....	34
6	แผนภาพแสดงการใช้ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา.....	35
7	แผนภาพแสดงเมืองฮิโรชิมาหลังจากถูกทิ้งระเบิด.....	36
8	แผนภาพแสดงเมืองนางาซากิถูกระเบิดปรมาณู.....	37
9	แผนภาพแสดงผู้บาดเจ็บจากการทิ้งระเบิด.....	38
10	แผนภาพแสดงพิธีการยอมจำนนบนเรือรบยูเอส เอส มิสซูรี.....	40
11	แผนภาพแสดงผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร.....	41
12	แผนภาพแสดงพลเอกดักลาส แมคอาร์เทอร์ และจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ.....	43
13	แผนภาพแสดงโครงสร้างการยึดครอง.....	46

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1 ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของชาวนาผู้เช่าที่ดิน.....	57
2 ตารางแสดงสินค้าส่งออกของญี่ปุ่นในช่วงสงครามเกาหลี.....	72

บทนำ

การยึดครองประเทศญี่ปุ่นโดยฝ่ายสัมพันธมิตรระหว่าง ค.ศ. 1945 – 1952 สืบเนื่องมาจากการยอมแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยฝ่ายสัมพันธมิตรได้เสนอคำประกาศปอร์ตสดัม (Potsdam's Declaration) ณ วันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 มีจุดมุ่งหมายให้ญี่ปุ่นยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข แต่เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นไม่ได้แสดงท่าทีที่จะยอมรับคำประกาศของฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้สหรัฐอเมริกาตัดสินใจใช้ระเบิดปรมาณูกับญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นจึงประสบความเสียหายจากการทิ้งระเบิดที่เมืองฮิโรชิมา (Hiroshima) และนางาซากิ (Nagasaki) ประชาชนเสียชีวิตประมาณ 140,000 คน ที่พักอาศัยพังพินาศ เกิดการขาดแคลนอาหาร ญี่ปุ่นจึงต้องขอสงบศึก โดยการทำพิธีประกาศยอมแพ้อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 บนดาดฟ้าเรือ ยู เอส เอส มิสซูรี¹

หลังจากพิธียอมจำนนอย่างเป็นทางการเสร็จสิ้นลง ฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาตั้งหน่วยงานกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Commander for the Allied Powers) หรือสแคป (SCAP) ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการแห่งตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) มีสมาชิกรวม 13 ประเทศที่รบกับฝ่ายญี่ปุ่นทำหน้าที่ตัดสินใจนโยบายหลัก และสภาของฝ่ายสัมพันธมิตร (Allied Council for Japan) ซึ่งมีมหาอำนาจทั้ง 4 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน และโซเวียต ทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ (Douglas MacArthur) ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อปฏิบัติงานในประเทศญี่ปุ่น แต่สภาพแท้จริงแล้วการยึดครองครั้งนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกาเกือบทั้งหมด กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้กำหนดนโยบายพื้นฐานสำหรับญี่ปุ่นภายหลังสงครามในเอกสารชื่อว่า “นโยบายขั้นแรกของสหรัฐอเมริกายุติหลังการยอมจำนนของญี่ปุ่น” เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1945 โดยสาระสำคัญของนโยบายมีพื้นฐานมาจากหลักการสำคัญของคำประกาศปอร์ตสดัม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายปฏิรูปญี่ปุ่นให้เปลี่ยนจากผู้ทำลายสันติภาพมาเป็นผู้สร้างสันติภาพและความสงบสุขของโลก² ดังนั้นการปฏิบัติตามนโยบายขั้นแรกที่ยึดครองญี่ปุ่นคือ การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น และดำเนินนโยบายการปฏิรูปการเมืองให้กับญี่ปุ่น โดยกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าจะมีการร่าง

¹ ชูเกียรติ บัณฑวงศ์. (2517). *การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น*. หน้า 42.

คณะกรรมการแห่งตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) มีสมาชิก 11 ประเทศ ต่อมาประเทศที่เข้าร่วมอีก 2 ประเทศ รวมเป็น 13 ประเทศ ได้แก่ สหภาพโซเวียต อังกฤษ สหรัฐอเมริกา จีน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย ฟิลิปปินส์ สวิตเซอร์แลนด์ สวีเดน

² Livingston, Jon Moore, Joe & Felicia, Old Father. (1973). *Postwar Japan 1945 to the Present* (2). P 7-8.

รัฐธรรมนูญขึ้นใหม่แทนรัฐธรรมนูญเมจิซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ขัดขวางต่อการพัฒนาของระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้จะต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่สำคัญคือ จักรพรรดิเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ และญี่ปุ่นจะต้องไม่ก่อหรือเข้าสู่สงครามในอนาคต โดยการบัญญัติในมาตรา 9 ว่าญี่ปุ่นจะไม่มีกองกำลังทั้งกองทัพบก เรือ และอากาศ เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกได้รู้ว่าญี่ปุ่นไม่ประสงค์จะก่อสงครามอีก โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ประกาศในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946

*
① สิ่งที่สหรัฐอเมริกาดำเนินควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมืองคือการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าระบบเศรษฐกิจเดิมของญี่ปุ่นเป็นระบบผูกขาดโดยกลุ่มบริษัทที่มั่งคั่ง ทำการผูกขาดการค้าและธุรกิจโดยไม่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขัน เป็นระบบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ดังนั้นกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้เสนอโครงการในการจัดการกับกลุ่มธุรกิจผูกขาด คือให้บริษัทที่มีกิจการครอบคลุมเศรษฐกิจของประเทศขายหุ้นให้แก่ประชาชนทั่วไป และออกกฎหมายต่อต้านการผูกขาดโดยห้ามบริษัทต่างๆ ทำการรวมตัวหรือทำข้อตกลงที่จะเข้าไปควบคุมทางการค้า โดยดำเนินการยุบบริษัทถือหุ้น 10 แห่ง บริษัทอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุด 26 แห่ง และทำการกระจายหุ้นของบริษัทต่างๆ ประมาณ 600 แห่งให้แก่ประชาชน ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1947 รัฐสภาญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการการค้ายุติธรรม (The Fair Trade Commission) เพื่อทำหน้าที่คอยดูแลธุรกิจและป้องกันการผูกขาด ซึ่งการปฏิรูปเศรษฐกิจนี้ทำให้ประชาชนเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทใหญ่ๆ มากขึ้น พร้อมทั้งได้รับส่วนแบ่งในผลกำไรมากขึ้นกว่าเดิม¹

② นอกเหนือจากการปฏิรูปเศรษฐกิจแล้ว กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีที่ดินจำกัดและมีประชากรมาก พื้นที่ทำการเกษตรของกลีกรแต่ละครัวเรือนมีขนาดเล็กมาก รวมทั้งระบบการเช่าที่ดินของญี่ปุ่นมีการเก็บค่าเช่าที่ขูดรีด ทำให้ชาวนาจำนวนมากหนีไปทำงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม และที่นาส่วนใหญ่ตกอยู่กับเจ้าของที่ดินที่สืบเชื้อสายมาจากตระกูลขุนนาง ทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเห็นว่าเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นยังคงมีลักษณะเป็นแบบศักดินาและฟิวดัลลิตีทหาร จึงทำการปฏิรูปที่ดิน โดยออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน (The Farm Land Reform) ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1946 เพื่อกำหนดให้ผู้มีที่ดินเกินกว่าที่กำหนดไว้ต้องขายที่ดินให้แก่รัฐบาล โดยที่รัฐบาลจะตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับซื้อที่ดินส่วนเกินทั้งหมดเพื่อนำออกขายให้แก่เกษตรกรโดยให้ผ่อนชำระแก่รัฐบาลภายในระยะเวลาประมาณ 30 ปี ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3.2² การปฏิรูปที่ดินนี้ทำให้เกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิมเพราะสามารถเปลี่ยน

¹ Hane, Mikiso. (1986). *Modern Japan. A Historical Survey.* P 347.

² Ibid. P 348.

สภาพจากผู้เช่าที่ดินมาเป็นเจ้าของที่ดินเอง เกษตรกรมีแรงจูงใจในการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ของตน การปฏิรูปที่ดินประสบผลสำเร็จอย่างสูงและได้สร้างความมั่นคงให้แก่เศรษฐกิจในชนบทเป็นอย่างดี

✧ ในด้านการศึกษา กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรทำการปฏิรูปการศึกษาโดยเปลี่ยนปรัชญาการศึกษาจากเดิมที่มุ่งผลิตประชาชนเพื่อความต้องการของรัฐมาเป็นการศึกษาที่ให้เยาวชนรู้จักคิดด้วยตนเอง เพราะในสมัยเมจิ (Meiji) ระบบการศึกษาไม่ได้อยู่ที่การให้ความรู้ทางวิชาการตามที่นักเรียนต้องการจะเรียน แต่วิชาที่เรียนถูกกำหนดตามความต้องการของประเทศ ระบบการศึกษาจึงได้กลายเป็นเครื่องมือของระบบเผด็จการ กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการศึกษาที่ใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1890 และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นฐานการศึกษา ค.ศ. 1947 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ว่า “ระบบการศึกษาจะต้องมีส่วนเสริมสร้างสันติภาพของโลก”¹ ดังนั้นจึงได้ดำเนินการกระจายอำนาจการควบคุมระบบการศึกษาไปสู่คณะกรรมการศึกษาระดับท้องถิ่น โดยการมอบอำนาจในการจัดการศึกษาให้แก่คณะกรรมการการศึกษาระดับท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งมีอำนาจควบคุมทั้งด้านบุคคล หลักสูตร และการเลือกแบบเรียน ทำให้เยาวชนมีเสรีภาพและมีโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา โดยการศึกษาแบบใหม่ถูกขยายออกไปเป็นระบบ 6:3:3:4² ตามอย่างสหรัฐอเมริกา การจัดระบบการศึกษาใหม่นี้เปิดโอกาสให้เยาวชนญี่ปุ่นได้รับการศึกษามากขึ้น และส่งผลให้คนญี่ปุ่นรู้จักคิด รู้จักนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาประเทศ

✧ ในด้านการปฏิรูปสังคม จากเดิมที่ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นแบบลำดับชั้นอันเข้มงวด บิดามารดามีอำนาจเด็ดขาด สตรีที่สมรสแล้วต้องเชื่อฟังสามี ฐานะของครอบครัวให้ผู้ชายเป็นใหญ่ในบ้าน สิ่งเหล่านี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรทำการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมญี่ปุ่นให้เป็นเสรีตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่บัญญัติไว้ว่า “ประชาชนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย การกีดกันทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยสาเหตุทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม หรือชาติกำเนิดจะกระทำมิได้”² สหรัฐอเมริกาจึงดำเนินการออกพระราชบัญญัติประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งประกาศใช้ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 โดยมีจุดมุ่งหมายในการยกเลิกข้อจำกัดทางด้านเสรีภาพต่างๆ ของประชาชน ทำให้มีการยกเลิกกฎหมายหลายฉบับที่จำกัดสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐาน สังคม

¹ เอ็ดวิน โอ โรเซาเออร์. (2524). ญี่ปุ่น. บรรณาธิการแปลโดยวุฒิชัย มุลศิลป์ และสุภัทรา นิลวัชร. หน้า 149.

ระบบการศึกษาแบบ 6:3:3:4 หมายถึง การศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับอุดมศึกษา 4 ปี

² ประชิต ณ บางช้าง. (2522). การเมืองการปกครองญี่ปุ่นเบื้องต้น. หน้า 63.

ของญี่ปุ่นจึงกลายเป็นสังคมตามหลักประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งชายและหญิง รวมทั้งการให้สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานแก่ประชาชนอันได้แก่ สิทธิทางการเมือง การเขียน การพิมพ์ และการแสดงความคิดเห็น

ในปลายปี ค.ศ. 1948 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าการปฏิรูปใกล้จะสิ้นสุด และถึงเวลาที่จะวางแผนยุติการยึดครอง แต่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายในการยึดครองใหม่ เนื่องจากประการแรกได้เกิดสงครามเกาหลี ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 ประการที่ 2 จีนสูญเสียอำนาจให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) และประการสุดท้ายคือ เกิดการทำสงครามเย็นอันเนื่องมาจากฝ่ายสัมพันธมิตรเกิดการแตกแยกเป็น 2 ค่าย คือค่ายคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียต และค่ายเสรีประชาธิปไตยภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาที่โลกแบ่งออกเป็น 2 ค่ายนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาให้ความสำคัญแก่ประเทศญี่ปุ่นมากขึ้นเพราะต้องการนำญี่ปุ่นให้เข้ามาอยู่ในค่ายเสรีประชาธิปไตยและเป็นฐานกำลังของตน รวมทั้งเป็นฐานทัพให้แก่สหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชีย ฉะนั้นการที่ญี่ปุ่นจะประสบความสำเร็จในการปกครองแบบรัฐสภาได้นั้น จำเป็นจะต้องมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกาจึงเน้นการส่งเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากขึ้น กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นโดยเสนอแผนการสร้างญี่ปุ่นให้เป็นแหล่งผลิตเครื่องอุปโภค บริโภค ที่สำคัญในเอเชีย และมีคำแถลงการณ์ในเรื่องหลักพื้นฐานทางเศรษฐกิจ 9 ประการในเดือนมกราคม ค.ศ. 1949 มีสาระสำคัญคือมุ่งปฏิรูปเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างรวดเร็วโดยให้การช่วยเหลือและการลงทุนของสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดค่าจ้าง ราคา ค่าของเงินให้แน่นอน และปรับปรุงกฎเกณฑ์การค้ากับต่างประเทศให้คล่องตัวขึ้น¹

การที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีนโยบายช่วยเหลือ และส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่น ทำให้การฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเติบโตอย่างรวดเร็ว ญี่ปุ่นได้รับเงินตราต่างประเทศจากการขายสินค้าเกือบ 1,000 ล้านดอลลาร์ในปีค.ศ. 1950-1952 เศรษฐกิจของญี่ปุ่นขยายตัวโดยเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปีของรายได้ประชาชาติ ซึ่งนับว่าสูงมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆในเอเชีย² รวมทั้งการให้ความร่วมมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีส่วนช่วยให้ญี่ปุ่นได้รับการยอมรับในประชาคมระหว่างประเทศได้อย่างรวดเร็ว และส่งผลให้ญี่ปุ่นก้าวหน้าขึ้นไปในระดับที่จะปกครองตนเองได้ สหรัฐอเมริกาจึงเริ่มวางแผนที่จะยุติการยึดครองญี่ปุ่นโดยมีการร่างสนธิสัญญาสันติภาพขึ้น และได้รับการลงนามในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951 ที่นครซานฟรานซิสโก สาระสำคัญคือ ญี่ปุ่นประกาศความตั้งใจ

¹ เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. หน้า 303.

² บอร์ตัน, ฮิวจ์. (2526). *ศตวรรษใหม่ของญี่ปุ่น : จากเปอร์โตริโกถึงปัจจุบัน*. บรรณาธิการแปลโดย วุฒิชัย มุลลิลปี และสุภัทรา นิลวัชร. หน้า 559.

ที่จะสมัครเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และปฏิบัติตามกฎบัตรสหประชาชาติ อีกทั้งการรับข้อเสนอของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ให้ญี่ปุ่นคืนดินแดนอาณานิคมและดินแดนได้อิทธิพลทั้งหมดที่ได้มาในช่วงก่อนการยึดครองคือเกาะฟอร์โมซาและหมู่เกาะเปสคาโดเรสถูกกำหนดให้คืนแก่จีน ส่วนสหรัฐอเมริกาได้ครอบครองหมู่เกาะริวกิว โบนินและโวลเคโน ซึ่งดินแดนเหล่านี้ญี่ปุ่นได้ประกาศสละสิทธิเพราะฉะนั้นอาณาเขตของญี่ปุ่น ได้แก่เกาะใหญ่ทั้ง 4 เกาะคือ ฮอนชู คิวชู ชิโคคุ และฮอกไกโด รวมทั้งเกาะเล็กเกาะน้อยที่อยู่ข้างเคียงเท่านั้น ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาสันติภาพกับสหรัฐอเมริกาแล้ว ญี่ปุ่นยังไม่มีกองกำลังสำหรับป้องกันตนเอง เนื่องจากในรัฐธรรมนูญมาตรา 9 บัญญัติไว้ว่าญี่ปุ่นจะไม่มีกองกำลังทางบก เรือ และทางอากาศ ตลอดจนกองกำลังอื่นใดที่พึงก่อให้เกิดสงคราม และในช่วงสงครามเกาหลีสหรัฐอเมริกาได้ถอนทหารออกจากญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงมีการจัดตั้งกองกำลังตำรวจสำรอง(National Police Reserve)ที่มีลักษณะคล้ายกับกองทัพแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพและความเข้มแข็งพอ จึงได้มีการลงนามในสนธิสัญญาความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1952 อีกหนึ่งฉบับ โดยมีสาระสำคัญคือ ให้สหรัฐอเมริกาคงฐานทัพไว้ในญี่ปุ่นต่อไป และใช้กองกำลังสหรัฐอเมริกาที่อยู่ในญี่ปุ่นในลักษณะใดก็ได้ที่มีส่วนเสริมสร้างต่อการรักษาสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกไกล

การยึดครองญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1945-1952 ทำให้ประเทศญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไปในทางที่ดีขึ้น แต่การยึดครองในครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อประเทศญี่ปุ่นในบางประการด้วยเช่นกัน ได้แก่ปัญหาทางด้านการเมืองที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาทำการปฏิรูปโดยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนรัฐธรรมนูญเมจิ โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ให้สภาสูงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด กฎหมายต่าง ๆ จะต้องผ่านสภานี้เท่านั้น รวมทั้งมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นซึ่งหลักการกระจายอำนาจการปกครองนี้ไม่ค่อยสอดคล้องกับกรณีประเทศซึ่งมีขนาดเล็กและเอกภาพทางวัฒนธรรมเช่นญี่ปุ่น ส่วนปัญหาทางด้านการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบโรงเรียนจากเดิม(6-5-3-3) มาเป็นระบบใหม่ตามอย่างสหรัฐอเมริกา (6-3-3-4) ได้ก่อให้เกิดความสับสนรวมทั้งมาตรฐานของมหาวิทยาลัยได้ลดต่ำลงอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเช่น จำนวนมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอย่างกระทันหัน จำนวนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับสูงเพิ่มขึ้นอย่างมาก และการลดเวลาในการเรียนปีสุดท้ายของระบบการศึกษาแบบใหม่จากเดิม 17 ปี ลงมาเป็น 16 ปีตามอย่างสหรัฐอเมริกา จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อเยาวชนของญี่ปุ่น กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นภายหลังการยึดครองของสหรัฐอเมริกาเปรียบเสมือนภาชนะที่บรรจุวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกาที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้าน การแต่งกาย อาหารและการเดินร่ำ แต่อย่างไรก็ตามการยึดครองในครั้งนี้เป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น รวมทั้งการดำเนินการยึดครองของสหรัฐอเมริกาที่มีการปฏิบัติงานอย่างเรียบร้อยโดยไม่เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น และอาจมีปัจจัยอันเนื่องมาจาก

การให้ความร่วมมือของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่เป็นชาติที่มีการศึกษา มีระเบียบวินัย และการยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศในครั้งนี้ จึงทำให้การยึดครองประเทศมีความก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จ ซึ่งผลของการปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ ประเทศญี่ปุ่นเจริญรุดหน้ากว่านานาประเทศในแถบเอเชีย ดังนั้นในการศึกษาการยึดครอง ประเทศญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1945 - 1952 สามารถทำให้เราทราบถึงเหตุปัจจัยที่ ประเทศญี่ปุ่นต้องถูกยึดครองโดยสหรัฐอเมริกา และ ผลที่เกิดขึ้นในช่วงการยึดครองได้อย่างละเอียดในมุมมองที่กว้างขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 - 1952 นั้น ยังไม่พบงานวิจัยในภาคภาษาไทยที่กล่าวถึงประเทศญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกาโดยตรง

ชูเกียรติ บันทวงศ์. (2517). การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น. วิทยานิพนธ์ ศ.ศ.ม.(รัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร. ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เหตุการณ์ในอดีตและเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยผลักดันให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นมีความหมายต่อประเทศต่างๆในโลก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองสมัยใหม่ได้เปลี่ยนโฉมของระบบจักรวรรดินิยมและอำนาจนิยมมาสู่สภาพของการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ และจากเดิมนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นขึ้นอยู่กับกำลังอำนาจทางทหารและยุทธปัจจัยในการรบ แต่ปัจจุบันญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแนวความคิดหันมาใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการดำเนินนโยบายการยึดครองประเทศญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 - 1952
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศญี่ปุ่นในช่วงการยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 - 1952
3. เพื่อศึกษาผลของการยึดครองประเทศญี่ปุ่นช่วง ค.ศ. 1945 - 1952

ความสำคัญในการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงภูมิหลังและปัจจัยอันส่งผลให้เกิดการดำเนินการยึดครองประเทศญี่ปุ่น ค.ศ. 1945 -1952
2. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในประเทศญี่ปุ่นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในช่วงการยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 –1952
3. ทำให้ทราบผลของการยึดครองประเทศญี่ปุ่นช่วง ค.ศ.1945 –1952

ขอบเขตของการศึกษา

ทำการศึกษาดำเนินนโยบายการยึดครองประเทศญี่ปุ่นของสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ.1945 – 1952 และศึกษาผลของการยึดครองประเทศญี่ปุ่นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าในสารนิพนธ์เรื่องญี่ปุ่นภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1945 –1952 ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

นิยามศัพท์เฉพาะ (Definitions)

คำว่า การยึดครองของสหรัฐอเมริกาหมายถึง การยึดครองประเทศญี่ปุ่นตามข้อตกลงที่กรุงมอสโคว์ ในวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1945 ได้กำหนดหน่วยงานของการยึดครองเป็น 2 หน่วยงาน คือ คณะกรรมการแห่งตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) ซึ่งประกอบด้วย 13 ประเทศที่ร่วมรบกับญี่ปุ่น ได้แก่ อังกฤษ จีน ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ เพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจนโยบายหลัก และสภาของฝ่ายสัมพันธมิตร (Allied Council for Japan) ซึ่งมีมหาอำนาจทั้งสี่เป็นสมาชิกได้แก่ สหภาพโซเวียต อังกฤษ จีน และสหรัฐอเมริกา ทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่พลเอกดักลาส แมคอาเธอร์ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อปฏิบัติงานในประเทศญี่ปุ่น แต่ในสภาพแท้จริงแล้วการยึดครองครั้งนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกาเกือบทั้งหมด เพราะสหรัฐอเมริกาคือประเทศที่ลงทุนอย่างมากในสงครามครั้งนี้ทั้งในด้านการเงิน กองกำลังทางทหาร อาวุธ และสหรัฐอเมริกาก็เป็นประเทศที่ได้รับการสูญเสียอย่างหนักด้วยเช่นกัน การดำเนินการยึดครองสิ้นสุดลงเมื่อมีการทำสนธิสัญญา

สันติภาพที่นครซานฟรานซิสโก ในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1952 โดยกองกำลังยึดครองญี่ปุ่นจะต้องถอนออกจากญี่ปุ่นภายใน 90 วัน หลังจากสนธิสัญญาสันติภาพมีผลบังคับใช้

แหล่งข้อมูล

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดแห่งชาติ

บทที่ 1

สถานการณ์โดยทั่วไปก่อนการยึดครองของสหรัฐอเมริกา

ประเทศญี่ปุ่นก่อนการยึดครองของสหรัฐอเมริกามีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยมาตั้งแต่สมัยเมจิ (Meiji) โดยทำการปฏิรูปประเทศในทุกๆ ด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศในสมัยเมจิของญี่ปุ่นไม่ได้มุ่งเพียงความเป็นประเทศสมัยใหม่เท่านั้น แต่มุ่งที่จะทำให้ประเทศมั่งคั่งและทหารเข้มแข็ง เนื่องจากความหวาดกลัวต่อลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก ด้วยเหตุนี้ระบบการเมืองจึงได้มีการส่งเสริมให้ทันสมัยเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีสถาบันการเมืองแบบสมัยใหม่ครบถ้วน เช่น รัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งระดับชาติ และพรรคการเมือง เป็นต้น ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ ผู้นำเน้นในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยรัฐบาลกระทำเอง หรือสนับสนุนให้เอกชนทำ จนทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเริ่มเข้าสู่ระบบทุนนิยมผูกขาด เมื่อรัฐบาลได้มีการขายธุรกิจของรัฐให้แก่เอกชน ส่วนทางด้านเศรษฐกิจนั้นในสภาพก่อนสงครามมีการวางรากฐานทางเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยเมจิโดยเน้นการพัฒนาทางอุตสาหกรรม และมีการขายกิจการอุตสาหกรรมบางประเภทให้แก่เอกชนจนเกิดเป็นกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชบะสึ (Zaibatsu) ซึ่งทำการผูกขาดการค้าบางประเภท ส่วนสภาพสังคมในช่วงก่อนการยึดครองนั้น ญี่ปุ่นรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา จากคำสัตย์ปฏิญาณของจักรพรรดิเมจิข้อที่ 5 กล่าวว่า “จงแสวงหาความรู้จากทั่วโลก เพื่อช่วยให้รากฐานการปกครองของจักรพรรดิเข้มแข็งขึ้น”¹ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประเทศในสมัยเมจิทำให้ญี่ปุ่นมีการพัฒนาทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่การพัฒนาประเทศในสมัยเมจิก็ส่งผลกระทบแก่ประเทศญี่ปุ่นด้วยเช่นกันเพราะสมัยการฟื้นฟูเมจินั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อและค่านิยมที่เคยมีมาแต่ครั้งอดีตโดยเฉพาะการเคารพเชื่อฟังผู้นำ ความจงรักภักดี ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นความรู้สึกชาตินิยมจนกระทั่งทำให้นำไปสู่ลัทธิล่าอาณานิคม และการทำสงครามมหาเอเชียบูรพาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในที่สุด²

สภาพทางการเมืองการปกครอง

สภาพทางการเมืองการปกครองของประเทศญี่ปุ่นก่อนการยึดครองของสหรัฐอเมริกามีพื้นฐานมาจากการปฏิรูปในสมัยเมจิ (Meiji) ที่ทำให้ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนประเทศให้ทันสมัยโดยมีการจัดรูปแบบการปกครองแบบรวมศูนย์และแบบกระจายอำนาจ ซึ่ง

¹ แฟร์แบงก์, โรเซาเออร์ และเทรก. (2520). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 2 = East Asia : The Modern Transformation*. แปลโดย ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์. หน้า 309.

² ลิขิต ธีรเวคิน. (2530). “การพัฒนาในสมัยเมจิและการฟื้นฟูหลังสงครามโลกครั้งที่สองของญี่ปุ่น.” ใน *ญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า 1.

การปกครองเช่นนี้เป็นรากฐานสำหรับการปกครองแบบรัฐชาติ ในการส่งเสริมพัฒนาการปกครองรัฐบาลได้นำสถาบันจักรพรรดิมาเป็นศูนย์กลางอำนาจเพื่อให้ญี่ปุ่นเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และนำสถาบันจักรพรรดิมาเป็นรากฐานอันชอบธรรมทางการเมืองของบรรดาผู้นำ เห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเมจิที่สำคัญ คือหลักการที่ว่า “อำนาจอธิปไตยอยู่กับองค์จักรพรรดิด้วยพระองค์เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากปฐมจักรพรรดิที่ทรงเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากสุริยเทพผู้ให้กำเนิดหมู่เกาะญี่ปุ่น”¹ โดยทรงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐสภา มีความศักดิ์สิทธิ์ละเมิดมิได้ และกำหนดให้พระองค์มีอำนาจในการออกพระบรมราชโองการตลอดจนทรงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบกและกองทัพเรือ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีได้ระบุถึงอำนาจของกลุ่มคนาธิปไตย (Genro)* แต่ชาวญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญแก่บรรดาผู้นำอาวุโสทำให้กลุ่มคนาธิปไตยเข้ามามีบทบาทในการปกครองโดยทางอ้อม โดยจักรพรรดิจะทรงรับคำแนะนำในการวินิจฉัยปัญหาสำคัญๆ และกลุ่มคนาธิปไตยยังทำหน้าที่แทนองค์จักรพรรดิในฐานะตัวเชื่อมอำนาจทางการเมือง แม้ว่าสภาพทางการเมืองในสมัยเมจิจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้วก็ตาม แต่กลุ่มคนาธิปไตยยังคงกุมอำนาจการปกครองระบอบประชาธิปไตยของญี่ปุ่นโดยผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลเหนือการเมือง

เพื่อสะท้อนให้เห็นหลักการปกครองที่สำคัญของญี่ปุ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่น โดยอิโต ฮิโรbumi (Ito Hirobumi) ได้ศึกษาหลักรัฐธรรมนูญสำคัญๆ ทั่วโลกก่อนจะยกร่างสุดท้ายซึ่งกล่าวไว้ดังนี้

“...อะไรคือเสาหลักของประเทศเราคือปัญหาที่เราจะต้องแก้ ถ้าไม่มีเสาหลักแล้ว การเมืองจะตกไปอยู่ในมือของมวลชน ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ และแล้วรัฐบาลก็จะไร้อำนาจ ... ในประเทศญี่ปุ่น(ผิดกับยุโรป) ศาสนาไม่ได้มีบทบาทสำคัญนัก และไม่สามารถเป็นฐานสำหรับการปกครองรัฐธรรมนูญ แม้ว่าพุทธศาสนาในครั้งหนึ่งจะรุ่งเรืองและเป็นเครื่องเชื่อมความผูกพันระหว่างทุกชนชั้น ไม่ว่าสูงไม่ว่าต่ำแต่ในทุกวันนี้อิทธิพลก็เสื่อมลง แม้ว่าชินโตจะยึดหลักแห่งประเพณีของบรรพบุรุษเรา แต่ในฐานะศาสนา ก็ไม่มีพลังพอที่จะเป็นศูนย์กลางของประเทศ ดังนั้นในประเทศของเรา สถาบันหนึ่งซึ่งสามารถจะเป็นเสาหลักของรัฐธรรมนูญเรา ก็คือราชวงศ์จักรพรรดิ โดยเหตุนี้เองหลักการแรกของรัฐธรรมนูญของเราก็คือ การเคารพในสิทธิอธิปไตยของจักรพรรดิ ... เนื่องจากว่าอธิปไตยแห่งจักรวรรดิเป็นเสาหลักแห่งรัฐธรรมนูญของเรา ระบบของเราจึงไม่ได้มีรากฐาน ที่แนวความคิดการแบ่งแยกอำนาจแบบยุโรปหรือหลัก ซึ่งใช้ในยุโรปบางประเทศว่าการปกครองร่วมกันระหว่าง

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). ศตวรรษใหม่ของญี่ปุ่น : จากเปอริถึงปัจจุบัน = *Japan's Modern Century : From Perry to 1970*. บรรณาธิการแปลโดย วุฒิชัย มูลศิลป์ และ สุภัทรา นิลวัชร. หน้า 199.

* กลุ่มเกนโร(Genro) หมายถึง กลุ่มรัฐบุรุษอาวุโสซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาขององค์จักรพรรดิ และเป็นผู้ขึ้นำตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างทศวรรษที่ 1890 และทศวรรษที่ 1930

กษัตริย์กับประชาชน ...”¹

กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญเมจิ ซึ่งประกาศใช้เมื่อปี 1889 นั้น อำนาจอธิปไตยไม่ได้อยู่ที่ประชาชน แต่อำนาจอธิปไตยอยู่ที่องค์จักรพรรดิ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในบทที่เกี่ยวกับอำนาจขององค์จักรพรรดิ ที่บัญญัติไว้ว่า “...เราผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งองค์จักรพรรดิ ได้รับสิทธิในอำนาจอธิปไตยที่ใช้ปกครองรัฐมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเราจะใช้อำนาจอธิปไตยนี้ต่อไปตามบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มอบให้...”² อย่างไรก็ตามองค์จักรพรรดิไม่ได้ทำการปกครองโดยพระองค์เอง แต่ผ่านทางคณะรัฐมนตรีที่ทำหน้าที่ในนามของจักรพรรดิ

เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญเมจินั้นเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลกตะวันออก และรัฐธรรมนูญฉบับนี้สร้างขึ้นมาด้วยความระมัดระวังหลังจากที่ได้ศึกษารัฐธรรมนูญของประเทศตะวันตกทุกประเทศมาเป็นเวลาถึง 9 ปี โดยกลุ่มเกนโร ฉะนั้นจึงเป็นเจตจำนงของผู้คนที่ต้องการมุ่งสู่อำนาจอรวมศูนย์ และเพื่อความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวของมันเอง ดังนี้คือ

ประการแรก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้ญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการพัฒนาประเทศตามที่ผู้นำได้วางอุดมการณ์เอาไว้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจตนาของผู้นำในการร่างรัฐธรรมนูญนั้น ได้มีการพิจารณาที่จะให้อำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากที่สุดคือองค์จักรพรรดิ

ประการที่สอง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศประชาธิปไตยในสายตาของโลกภายนอก

ส่วนจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ ประการแรก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ อำนาจอธิปไตยไม่ได้มาจากประชาชน แต่เป็นของขวัญที่จักรพรรดิประทานให้แก่ประชาชน ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้ นอกจากจักรพรรดิจะทรงเห็นสมควร

ประการที่สอง อำนาจขององค์จักรพรรดิถือว่าเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้

ประการที่สาม กองบัญชาการทหารสูงสุดสามารถติดต่อโดยตรงต่อจักรพรรดิ ทำให้ทหารสามารถก้าวเข้ามามีอิทธิพลต่อรัฐบาล และการเมืองของประเทศ

ประการที่สี่ กลุ่มเกนโร ไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลมากในการบริหารประเทศของญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีที่ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งส่วนใหญ่มักจะต้องผ่านความเห็นชอบของกลุ่มเกนโร ตลอดจนกฎหมายที่สำคัญ และข้อตกลงสัญญาระหว่างประเทศก็มักจะต้องผ่านความเห็นชอบของกลุ่มเกนโรแทบทั้งสิ้น

¹ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2530). “ญี่ปุ่น : ลักษณะทางการเมือง,” ใน ญี่ปุ่นศึกษา. บรรณาธิการโดย ไชยวัฒน์ คำชู. หน้า 49.

² ประชิด ณ บางช้าง. (2522). การเมืองการปกครองญี่ปุ่นเบื้องต้น. หน้า 31.

ประการที่ห้า ฝ่ายนิติบัญญัติ แบ่งออกเป็นสองสภา คือสมาชิกสภาสูง ซึ่งมาจากการ สิบตระกูลหรือการแต่งตั้งเกือบทั้งหมด ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมาจากการเลือกตั้ง โดยผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งต้องเป็นชายที่เสียภาษีไม่ต่ำกว่าปีละ 15 เยน ซึ่งมีจำนวนไม่ถึง ร้อยละ 1 ของพลเมืองทั้งหมด

ประชาธิปไตยดังกล่าว ไม่จัดว่าเป็นการปกครองโดยประชาชนอย่างแท้จริง และมัก กล่าวกันว่าเป็นประชาธิปไตยที่ล้มเหลวหรือประชาธิปไตยที่จอมปลอม แต่คนญี่ปุ่นก็ไม่ต้องการ ที่จะสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งชาวตะวันตกเห็นว่าญี่ปุ่นในขณะนั้น พยายามวิ่งกอน ที่จะสามารถเดินได้ เนื่องจากญี่ปุ่นยังขาดประสบการณ์ในการเลือกตั้ง และความเข้าใจในระบบ รัฐสภา¹

กล่าวได้ว่าสภาพทางการเมืองการปกครองของญี่ปุ่นก่อนการยึดครองของ สหรัฐอเมริกานั้นมีการพัฒนาเป็นประชาธิปไตยได้สำเร็จสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณา อย่างแท้จริงแล้ว กลับมองเห็นว่าเป็นความสำเร็จเพียงผิวเผินเท่านั้น เนื่องจากเหตุผลดังนี้คือ²

1. อำนาจของสภาขุนนางไม่ได้ถูกลิดรอนลงแต่อย่างใด คือรัฐสภาของญี่ปุ่นใน สมัยก่อนสงครามประกอบด้วย 2 สภา คือ สภาผู้แทนซึ่งมาจากการเลือกตั้งกับสภาขุนนางที่มา จากการแต่งตั้งของจักรพรรดิ สภาผู้แทนราษฎรถูกถ่วงดุลโดยสภาขุนนางซึ่งยังมีอำนาจ บริหารสูงสุด และสามารถร่วมกันตัดสินใจแทนองค์จักรพรรดิในส่วนที่เป็นหน้าที่ของพระองค์ อีกด้วย

2. องคมนตรีและข้าราชการในสำนักพระราชวัง ยังคงมีอิทธิพลอย่างมาก

3. ทหารมีอำนาจสูง และไม่พอใจที่จะอยู่ใต้อำนาจควบคุมของรัฐบาลที่มาจาก พรรคการเมืองหรือพลเรือน เนื่องจากรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองอ่อนแอไม่สามารถแก้ไข ปัญหาบ้านเมืองในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ ทำให้ประชาชนหมดศรัทธาในรัฐบาล ประกอบกับเกิดการแตกแยกแข่งขันกันระหว่างพรรคต่างๆ และประชาชนยังเห็นว่ารัฐบาลเป็น เครื่องมือของพวกกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชบะสึ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้ง นโยบายอ่อนข้อต่อจีน และต่างชาติทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและ เศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนหันมาให้ความศรัทธาต่อทหาร

4. ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้สึกร่วมกันกับหลักการประชาธิปไตย เพราะขาด ความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองประชาธิปไตย และเห็นว่ากระบวนการในสภาผู้แทนราษฎร

¹ เอ็ดวิน โอ โรเซาเออร์. (2524). เล่มเดิม. หน้า 98.

² แหล่งเดิม. หน้า 97 – 100.

เป็นเรื่องของการขัดแย้งซึ่งผลประโยชน์ของบางคนและบางกลุ่มเท่านั้น ประชาชนทั่วไปยังศรัทธาในความเป็นเอกภาพของสังคมแบบเดิม ซึ่งมีข้าราชการขององค์จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองโดยถือหลักมิตัวร่วมกันในการบริหาร

5. การเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองของพวกไซบะสึ และกลุ่มธุรกิจต่างๆ เช่น มิซุย (Mitsui), มิตสึบิชิ (Mitsubishi) ซึ่งการที่มีพ่อค้าเข้ามามีอิทธิพลร่วมกับพรรคการเมืองทำให้ประชาชนซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลแนวความคิดสมัยโทกูงาวะ (Tokugawa) ไม่สามารถยอมรับชนชั้นพ่อค้าได้

ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญเมจิซึ่งญี่ปุ่นใช้ในการปกครองประเทศตั้งแต่ ค.ศ.1889 จนถึง ค.ศ.1945 นั้น จะมีลักษณะหลายประการที่ไม่ค่อยสอดคล้องกับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญไม่ได้กล่าวถึงการทำงานของคณะรัฐมนตรีที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน หรือกล่าวถึงฝ่ายนิติบัญญัติที่สามารถตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารได้ จึงทำให้เป็นการขาดความรับผิดชอบร่วมกันของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ และการที่องค์จักรพรรดิมอบอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดให้แก่กองทัพบก และกองทัพเรือ นั้น จึงนำไปสู่การให้อิสระแก่สถาบันทหาร¹ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เปิดโอกาสให้การปกครองประเทศของญี่ปุ่นสามารถที่จะพัฒนาไปสู่ระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบรัฐสภาได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1918 เป็นต้นมาจนถึง ค.ศ. 1932 ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเกือบทุกคนมาจากหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร

ในสมัยไทโช (Taisho) ค.ศ. 1912 – 1926 ช่วงแรกญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่บรรยากาศใหม่ทางการเมือง คือ มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประชาชนเริ่มเข้าใจถึงหลักการในการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ และสนับสนุนที่จะให้มีระบบการปกครองที่คณะรัฐมนตรีรับผิดชอบต่อเสียงส่วนใหญ่ในสภา ทำให้พรรคการเมืองได้กลายมาเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ เกิดภาวะการกระจายอำนาจขึ้นในการเมืองญี่ปุ่น และจากการที่ประชาชนเกิดความรู้สึกลัทธิประชาธิปไตยเป็นลัทธิการปกครองที่ดีกว่าจึงมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องหลักการปกครองที่ถือพรรคการเมืองเป็นสถาบันสำคัญ โดยมีการรวมตัวเป็นขบวนการเพื่อปกป้องรัฐธรรมนูญ รวมทั้งความไม่พอใจต่อพฤติกรรมของทหารมากขึ้น พรรคการเมืองเริ่มเรียกร้องเข้ามามีบทบาททางการเมือง ทำให้บรรยากาศทางการเมืองมีการแข่งขันกันหาเสียงจากประชาชน

ปลายทศวรรษ 1920 ประชาธิปไตยและลัทธิเสรีนิยมที่เป็นลักษณะเด่นของญี่ปุ่นสมัยไทโชได้เริ่มเสื่อมคลายความนิยมลง เนื่องจากรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ จึงก่อให้เกิดลัทธิใหม่ที่ให้ความนิยมทหาร และลัทธิจักรวรรดินิยมสมัยโชวะ (Showa) เข้ามาแทนที่

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). *เล่มเดิม*. หน้า 216.

ลัทธิดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับขบวนการชาตินิยมรุนแรงในลักษณะความหลงชาติของญี่ปุ่น ซึ่งความรุนแรงของลัทธิชาตินิยมนี้เป็นสาเหตุให้ทหารก้าวขึ้นมาใช้อำนาจในการปกครองประเทศ รวมทั้งรัฐธรรมนูญเมจิเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ทหารเข้าไปแทรกแซงมีอิทธิพลเหนือนโยบายของรัฐบาล และยังสามารถป้องกันไม่ให้ฝ่ายพลเรือนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของการทหารอีกด้วย ซึ่งฝ่ายทหารจะล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีในเรื่องกิจการทหารเมื่อไรก็ได้ โดยอ้างถึงหลักการความเป็นอิสระจากพลเรือน¹ เช่น นโยบายด้านการป้องกันประเทศ เพราะเมื่อรัฐธรรมนูญได้จัดระบบราชการทหารเป็นสถาบันอันทรงเกียรติ ดังนั้นจึงไม่สามารถจำกัดทหารในการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้

ลัทธิชาตินิยมมีความเคลื่อนไหวอย่างรุนแรงจนกลายเป็นการรุกรานในช่วงทศวรรษ 1930 โดยเริ่มขึ้นในเหตุการณ์แมนจูเรียและสถานการณ์เริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ โดยที่กลุ่มทหารและกลุ่มธุรกิจไซบะสึได้โจมตีนโยบายของนายชิเดฮาระ (Shidehara) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศว่าอ่อนเกินไป เนื่องจากชิเดฮาระ ใช้นโยบายทางการทูตแบบนุ่มนวล ประกอบกับความกดดันเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มสมาคมลับซึ่งสมาคมลับที่มีบทบาทในเหตุการณ์แมนจูเรียนั้นคือสมาคมซากุระ จุดมุ่งหมายของสมาคมคือ การใช้กำลังเข้ายึดครองเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากความเสื่อมของระบบพรรคการเมืองและภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุที่สามารถปลุกความ รู้สึกชาตินิยมของชาวญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามหลังจาก ค.ศ.1932 ญี่ปุ่นก็เข้าสู่ยุคทหารเรื่องอำนาจและพรรคการเมืองได้หมดความสำคัญลง เนื่องจากปัญหาความแตกแยกของพรรคการเมืองหลายพรรคด้วยกัน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาจากการที่รัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ทหารได้กลับเข้ามาสู่ความนิยมของประชาชนอีก เพราะชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังคงให้ความเคารพในตัวผู้สวมเครื่องแบบและภูมิใจในผลงานจักรวรรดินิยมของทหาร ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมจนกลายเป็นความหลงชาติ และขยายตัวออกไปเป็นชาตินิยมในกิจการต่างประเทศจนก่อให้เกิดสงครามกับจีน ค.ศ.1937 และเพื่อให้เจียง เจียสี (Jiang Jieshi - เจียงไคเช็ค) ยุติการต่อต้านญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีโคโนเอะ ฟุมิมารุ (Kono Fumimaro) จึงได้เสนอนโยบายการจัดระเบียบใหม่ขึ้น ซึ่งต่อมานโยบายการจัดระเบียบใหม่ได้ขยายไปรวมประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก-

¹ ไชยวัฒน์ คำชู. (2523). "ทหารกับการเมืองญี่ปุ่น : การก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง", ใน *ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ*. บรรณาธิการโดยจุติชัย มูลศิลป์และกมล สุพานิช. หน้า 299-301.

นโยบายการจัดระเบียบใหม่ (New Order) ในเอเชียตะวันออก เป้าหมายสำคัญคือ การรวมกลุ่มประเทศญี่ปุ่น จีน แมนจูว์ เข้าด้วยกัน เพื่อขยายดินแดน และผูกขาดผลประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อ้างอิงจาก Joycee C. Lebra. (1979). *Japan's Greater East Asia Co - Prosperity Sphere in World War II*. p 89 - 93.

เจียงไต้ด้วย จนนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นความเป็นประชาธิปไตยและความสำคัญ
ของพรรคการเมืองในญี่ปุ่นสมัยก่อนสงครามนี้อาจประมวลนัยสำคัญได้ว่า¹

1. พรรคการเมืองเกิดขึ้นเร็วมากและเป็นที่ยอมรับทั้งก่อนและหลังการประกาศใช้
รัฐธรรมนูญ

2. พรรคการเมือง ได้จัดตั้งรัฐบาลหรือร่วมจัดตั้งรัฐบาลในสมัยไทโช (Taisho) จน
เรียกสมัยแห่งประชาธิปไตย ในบรรดารัฐบาล 15 ชุด ของช่วงระยะ ค.ศ.1913 – 1932 มี
รัฐบาลที่นายกรัฐมนตรีมาจากหัวหน้าพรรคการเมืองถึง 9 ชุด และในอีก 6 ชุด ได้เข้าร่วมจัดตั้ง
รัฐบาลด้วย

3. มีระบบพรรคการเมืองแบบระบบสองพรรค (Two Party System) คือพรรคเซยูไก
(Seiyukai) และพรรคมินเซโตะ (Menseito) ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาจัดตั้งรัฐบาล

4. พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือของกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชบะสึ เช่น พรรคเซยูไก
(Seiyukai) ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มบริษัทมิซุชิ และพรรคมินเซโตะ (Menseito) ได้รับความ
สนับสนุนจากกลุ่มบริษัทฟูกุชิ โดยพรรคทั้งสองผลัดกันขึ้นจัดตั้งรัฐบาล และเป็นคู่แข่ง
สำคัญในการเลือกตั้งรวมทั้งโจมตีซึ่งกันและกันในสภาผู้แทนราษฎรบ่อยๆ จนเป็นสาเหตุหนึ่ง
ที่ทำให้ระบบประชาธิปไตยรัฐสภาของญี่ปุ่นตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายทหาร จนนำไปสู่การเข้ามา
ควบคุมอำนาจการเมืองโดยฝ่ายทหาร

ใน ค.ศ.1940 รัฐบาลทหารได้นำพรรคการเมืองให้มารวมเป็นองค์กรเดียวกัน เรียกว่า
“สมาคมช่วยการปกครองจักรวรรดิ” (Imperial Rule Assistance Association) ซึ่งประกอบ
ด้วยสมาชิกของคณะรัฐบาล รัฐสภา พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจโดยจัดตั้ง
อย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1940² กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นในสมัยก่อนสงครามเป็นประเทศ
ประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง คือ ในด้านโครงสร้างสถาบันมีรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้มีสภาผู้แทน
ราษฎร แม้ว่าความสำคัญจะถูกบดบังโดยสถาบันจักรพรรดิ และสภาขุนนางที่มาจากการแต่งตั้ง
ซึ่งมีอำนาจเท่าๆ กัน นอกจากนี้ยังมีพรรคการเมืองต่างๆ เคลื่อนไหวอยู่ ยังคงมีรัฐธรรมนูญ
มีรัฐบาล มีรัฐสภา มีการเลือกตั้งตามวาระตลอดมา

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงก่อนการยึดครองมีพื้นฐานมาจากการปฏิรูปสมัยเมจิ
จะเห็นได้ว่าสมัยเมจิและต้นสมัยไทโช เศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้พัฒนาไปสู่แบบทุนนิยม นอกจากนี้
นี้แล้วระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของญี่ปุ่นในระยะแรกยังมีลักษณะที่แตกต่างจากประเทศ

¹ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2542). ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ. หน้า 5

² ไชยวัฒน์ คำชู. (2542). “การเมืองญี่ปุ่น : การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง,” ใน รวม
บทความญี่ปุ่นศึกษา. หน้า 71.

ตะวันตกอย่างมาก และจะเน้นการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดการเติบโตของอุตสาหกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเหมืองแร่ พลังงานไฟฟ้า เป็นต้น มีการพัฒนาทางการค้าต่างประเทศและยกเลิกระบบสำรองเงินตราจากเงินมาเป็นทอง

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจทุนนิยมสามารถทำให้อุตสาหกรรมก้าวหน้ามากก็ตาม แต่ในภาคเกษตรกรรมแล้วเกือบจะไม่มีการพัฒนาให้ทันสมัย ในช่วง ค.ศ.1890-1915 ญี่ปุ่นต้องซื้อข้าวจากต่างประเทศ เพราะประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พื้นที่เพาะปลูกมีเพียงเล็กน้อย และยังไม่มีการนำเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้ วิธีเดียวที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นคือต้องนำเข้าปัญหานี้เข้าสู่โครงการเศรษฐกิจทั้งหมด แต่ปรากฏว่าผู้นำมิได้สนใจทำให้เกิดเศรษฐกิจในรูปแบบโครงสร้างคู่ขนาน (Dual Structure) ลักษณะเศรษฐกิจแบบโครงสร้างคู่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่ระหว่างเกษตรกรรมแบบเก่ากับอุตสาหกรรมทันสมัย ทำให้เกิดปัญหาแก่ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก

ในช่วงต้นสมัยไทโช เศรษฐกิจของญี่ปุ่นยังอยู่ในสถานะเป็นลูกหนี้ตะวันตก ถึงแม้จะได้รับชัยชนะจากสงครามกับจีน ค.ศ. 1895 และสหภาพโซเวียต ค.ศ.1905 ก็ตาม แต่ผลที่ได้ไม่คุ้มค่างบเงินทองที่เสียไปจากการสงคราม สภาพการณ์ของสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นส่งสินค้าออกด้านอุปโภคและบริโภคเข้าแทนที่ยุโรปในตลาดเอเชีย และขณะเดียวกันยังขายสินค้าประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ประเทศพันธมิตร จึงทำให้ญี่ปุ่นสามารถส่งสินค้าออกเพิ่มถึงร้อยละ 40 อุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนฐานะจากประเทศลูกหนี้เป็นประเทศที่มีบัญชีเงินระหว่างประเทศมากกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์¹

จากสถานะเศรษฐกิจเช่นนี้ไม่เคยมีใครคาดคิดมาก่อนว่าญี่ปุ่นจะประสบปัญหาภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ค่าจ้างแรงงานราคาต่ำ ทำให้ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น พวกชาวนา กรรมกร และลูกจ้างในร้านค้าย่อย ประสบความลำบาก นอกจากนี้แล้วยังเกิดการจลาจลข้าว (Rice Riots) ขึ้น โดยเริ่มจากชนบทและแผ่ขยายเข้าสู่เมือง ประมาณว่ามีผู้เข้าร่วมการจลาจลประมาณ 700,000 คน² จากการพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการเงินสำหรับคอยช่วยเหลือเรื่องเงินทุน รัฐบาลจึงได้จัดตั้งระบบธนาคารซึ่งเงินทุนในการก่อตั้งธนาคารส่วนใหญ่มาจากกลุ่มพ่อค้า ทำให้เกิดการผูกขาดอำนาจในการบริหารธุรกิจธนาคารจนทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญคือ ธนาคารเหล่านี้ได้รับสิทธิพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้เอง จึงทำให้ภาวะเงินเฟ้อทวีความรุนแรงมากขึ้นและส่งผลให้การคลังฟืดและเงินตราสำรองของญี่ปุ่นลดลง³

¹ Arthur E. Tiedemann, ed. (1974). *An Introduction to Japanese Civilization*. p. 228.

² W.G. Beasley. (1991). *Japanese Imperialism 1894-1945*. P.345

³ คงศักดิ์ สันติพิชญวงศ์. (2528). *วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น*. หน้า 99-100.

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ประเทศต่างๆ ในยุโรปมีความต้องการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศของตน จึงเร่งผลิตสินค้าส่งเข้ามาสู่ตลาดอาณานิคมของตนในเอเชีย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศญี่ปุ่นคือ ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งสินค้าออกได้เหมือนเดิม ทำให้ต้องประสบปัญหาการระบายสินค้าออกสู่ตลาด ส่งผลกระทบต่อประชากรทั่วประเทศ ชาวนาซึ่งเคยมีรายได้เพิ่มจากการปลูกข้าวด้วยการเลี้ยงไหม แต่จะทำได้ให้ชาวนาก็ต้อเมื่อตลาดต่างประเทศยังคงต้องการไหม เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องไปเป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดภาวะแรงงานเกิน และค่าจ้างแรงงานต่ำ รวมทั้งต้องรับภาระหนักในการเสียภาษี เพราะนโยบายของประเทศสนับสนุนและให้ความคุ้มครองอุตสาหกรรม รัฐจึงทำการเก็บภาษีภาคอุตสาหกรรมเพียงเล็กน้อย

จึงเห็นได้ว่าชาวนาเป็นผู้ที่เสียภาษีมากกว่าผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ทำให้ชาวนาทกอยู่ในฐานะยากจนจำเป็นต้องขายที่ดิน จนกระทั่งมีที่ดินเป็นของตนเองน้อยลง นอกจากประเด็นปัญหาดังกล่าวแล้ว ชาวนายังประสบปัญหาข้าวราคาถูก เพราะข้าวที่ส่งมาจากอาณานิคมเข้ามาแข่งขัน ทำให้รายได้ของชาวนายิ่งลดลงจากเดิม และเกิดปัญหาการเช่าที่ดินทำกิน ชาวนาจึงรวมตัวกันเรียกร้องให้เจ้าของที่ดินลดค่าเช่าที่นา ซึ่งนำไปสู่การขัดแย้งระหว่างชาวนากับเจ้าที่ดินมากขึ้น

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจในภาคการเกษตรนั้น ควรจะต้องได้รับการแก้ไขโดยการปฏิรูปที่ดินอย่างจริงจัง แต่รัฐบาลในขณะนั้นไม่สนใจที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว โดยหวังจะแก้ปัญหาโดยการยึดครองเงินแทนการปฏิรูปที่ดิน¹ ในด้านอุตสาหกรรม บริษัทในกลุ่มธุรกิจไชบะชิ เช่น มิตซูบิชิ ยาสูตะ และซีมิโตโมะ เป็นต้น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรัฐบาล ต่างก็ได้ขยายกิจการด้านการค้าของตนออกไปมากมายจนมีกิจการด้านธนาคาร อุตสาหกรรมหนัก การเดินเรือ กลายมาเป็นการค้าผูกขาด ทำให้สามารถกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ และกลุ่มธุรกิจไชบะชินี้ต่างก็แสวงหาการสนับสนุนจากบรรดานักการเมืองให้มีอำนาจทางการเมืองด้วย²

กล่าวได้ว่าถึงแม้สงครามโลกครั้งที่ 1 จะทำให้อุตสาหกรรมของญี่ปุ่นเจริญขึ้นก็ตาม แต่เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจก็ลดลงเนื่องจากยุโรปต้องการฟื้นฟูประเทศ จึงเร่งส่งสินค้ามาสู่ตลาดอาณานิคมของตนในเอเชีย ทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งสินค้าออกได้เหมือนเดิม ประกอบกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การเพิ่มของประชากร ซึ่งเฉลี่ยในอัตรา 1 ล้านคนต่อปี³ เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการเติบโตของ

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 355.

² เพ็ญศรี กาญจนโนมัย. (2538). ญี่ปุ่นสมัยใหม่. หน้า 197.

³ ไชยวัฒน์ คำชู. (2523). เล่มเดิม. หน้า 304.

ประชากร เพราะในทัศนะของทหารนั้นการมีประชากรมากจะกลายเป็นผลดีต่อชาติมากกว่า เพราะประเทศจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อมีกองทัพที่ยิ่งใหญ่ แต่รัฐบาลในขณะนั้นไม่ได้คำนึงว่าการมีประชากรมากเกินไปทำให้เป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนอาหาร ต้องสั่งข้าวจากต่างประเทศเข้ามาบริโภคเป็นจำนวน 9.4 ล้านตัน หรือร้อยละ 13 ของปริมาณที่ใช้บริโภคทั้งหมด เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ค.ศ.1929 ราคาหุ้นในตลาดนิวยอร์กตกลงอย่างรวดเร็วทำให้การค้าไหมกับสหรัฐอเมริกาต้องสิ้นสุดลง เกิดภาวะเงินเฟ้อ เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต้องพึ่งการค้ากับต่างประเทศ บริษัทและธนาคารขนาดกลางและเล็กล้มละลาย เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และยังเกิดภัยธรรมชาติในญี่ปุ่นคือแผ่นดินไหวครั้งใหญ่บริเวณโตเกียวและโยโกฮามา รัฐบาลจึงพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการนำเงินออมของประชาชนมาช่วยเหลือธุรกิจที่กำลังทรุดตัวลง แต่กลับทำให้พวกธนาคารใหญ่ๆ เช่นมิซึบิชิ ฟูจิโนะมิยะ ได้ประโยชน์และมีฐานะขึ้นมาโดยการดูดกลืนธนาคารขนาดกลางกับขนาดเล็กเข้ามาจนกลายเป็น 5 ยักษ์ใหญ่ในวงการธนาคาร และมีแนวโน้มเข้าครอบครองเศรษฐกิจ รวมทั้งผูกขาดความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองที่สำคัญ จนทำให้มีอิทธิพลต่อการเมืองของญี่ปุ่น รวมทั้งการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศเป็นต้น ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวฝ่ายทหารเห็นว่าการที่จะให้ญี่ปุ่นบรรลุถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยหวังพึ่งการค้าจากต่างประเทศและการค้าเสรีคงจะไร้ผล ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดญี่ปุ่นควรจะต้องขยายจักรวรรดิของตนออกไปในภาคพื้นทวีปเอเชีย จนก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น

สภาพสังคม

ญี่ปุ่นมีสภาพภูมิประเทศเป็นเกาะ ความเป็นเกาะของญี่ปุ่นทำให้อิทธิพลภายนอกเปลี่ยนแปลงได้ช้า จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นมักจะเป็นวิวัฒนาการภายในประเทศมากกว่าเป็นแรงผลักดันจากวัฒนธรรมภายนอก การอยู่โดดเดี่ยวของญี่ปุ่นส่งผลต่อวัฒนธรรมคือ ทำให้เกิดการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น และทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมแบบเดียวกัน (homogeneous) การรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นกลายเป็นลักษณะพิเศษพื้นฐานของญี่ปุ่น¹

สภาพสังคมของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสังคมอิงกลุ่ม โดยสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของการเกาะกลุ่มทางสังคม ครอบครัวหรืออิเอะ (ie) อันประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวอยู่ภายใต้อำนาจของครอบครัวที่เป็นหลักและมีบุคคลอื่นที่เป็นญาติห่างๆ หรือไม่ได้เป็นญาติรวมอยู่ในครอบครัวด้วย อำนาจสูงสุดในครอบครัวตกอยู่กับหัว

¹ ยุพา คลังสุวรรณ. (2543). "เสี้ยวหนึ่งของสังคมญี่ปุ่น", ใน *รวมบทความญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า 49.

หน้าครอบครัว¹ หัวหน้าครอบครัวเป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะเป็นผู้ที่ทำให้ครอบครัวอยู่ต่อเนื่องไปได้ ซึ่งครอบครัวจะอยู่ได้ยาวนานเท่าใดก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัวในแต่ละรุ่น และในแต่ละรุ่นจะต้องเลือกทายาทคนหนึ่งเพื่อมารับช่วงตำแหน่ง ดังนั้นการคัดเลือกผู้ที่มาสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก คนญี่ปุ่นก่อนสงครามได้รับการหล่อหลอมจากระบบครอบครัวและภายในครอบครัวมีการคาดหวังถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามระเบียบตามสถานภาพ

ในสังคมญี่ปุ่นระบบอิเอะ (ie) มีผลอย่างมากต่อการกำหนดลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ โดยสภาพสังคมของญี่ปุ่นจะถือที่ตั้งของกลุ่มเป็นสัญลักษณ์ในการชี้สังกัดของสมาชิก ซึ่งคล้ายกับว่าสมาชิกในอิเอะ (ie) เป็นตัวบอกสังกัดว่าตนเองเป็นคนของกลุ่มใด ตระกูลใด ทุกคนที่อยู่ในสถานที่เดียวกันหรือทำงานในที่เดียวกันก็คือสมาชิกคนหนึ่ง ของสถานที่นั้น สมาชิกทุกคนจะมีจิตสำนึกในเรื่องกลุ่มสังกัดของตนสูง สังเกตได้จากเวลาคนญี่ปุ่นแนะนำตนเองกับผู้อื่น สิ่งแรกที่จะบอกกล่าวคือ การบอกว่าตนเป็นสมาชิกที่สังกัดอยู่ในกลุ่มใด ทำงานอยู่ที่ไหน และผู้ที่ทำงานเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้ายสมาชิกที่ อยู่ในบ้านเดียวกันทั้งๆ ที่ไม่ได้เป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน จะมีลักษณะเป็นแนวตั้งคือ มีการแบ่งลำดับชั้นตามลำดับอาวุโส

ส่วนสถานภาพของสตรีในสมัยก่อนสงครามนั้น แม้รัฐบาลจะแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการส่งเสริมสนับสนุนสถานภาพของสตรีตามคำประกาศของรัฐบาลในสมัยเมจิที่มีจุดมุ่งหมายว่า “เพื่อความรุ่งเรืองของครอบครัว เมื่อแต่ละครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรือง ประเทศในฐานะเป็นครอบครัวใหญ่ก็จะมี ความรุ่งเรืองตามไปด้วย”² ตามคำประกาศนี้แสดงให้เห็นว่าสตรีโดยลำพังไม่สามารถทำให้ประเทศชาติรุ่งเรืองได้ สตรีจะมีส่วนในการสร้างชาติก็ต่อเมื่ออยู่ร่วมเป็นครอบครัวภายใต้การนำของหัวหน้าครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นระบบครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการปกครอง รวมทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมยังคงมีความสำคัญมาโดยตลอด

ลักษณะความเป็นกลุ่มนิยมของคนญี่ปุ่นมีหลายปัจจัยที่ส่งเสริมให้วิถีชีวิตของชนชาวญี่ปุ่นประสานความเป็นกลุ่มนิยมได้ดี เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของญี่ปุ่นที่มักเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่บ่อยๆ เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้คนญี่ปุ่นมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการช่วยกอบกู้สังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้พ้นจากภัยพิบัติเหล่านั้น ซึ่งรวมทั้งการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการนำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2

¹ เอ็ดวิน โอ โรเซาเออร์. (2524). เล่มเดิม. หน้า 144.

² พินาตา ยิงเจริญ. (2535). โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต. หน้า 79.

ศาสนา

ศาสนาชินโตเป็นศาสนาดั้งเดิมของญี่ปุ่น ความหมายของคำว่าชินโตคือ “วิถีของพระเจ้า” (Way of God) ซึ่งคำสั่งสอนที่สำคัญของศาสนานี้คือ การบูชาธรรมชาติและบรรพบุรุษ แต่บรรพบุรุษที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นคือองค์จักรพรรดิ ซึ่งมีความเชื่อว่าจักรพรรดิเป็นเทพที่จุติมาจากดวงอาทิตย์ ชื่อว่า อมาเทราส (Amaterasu) โดยชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าเชื้อสายขององค์จักรพรรดิที่มาจากดวงอาทิตย์นี้อยู่ในฐานะสูงสุด จึงเกิดความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ¹ คำสอนที่สำคัญที่สุดของศาสนาชินโตคือการนับถือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ดวงวิญญาณเป็นของไม่ตาย และเข้ามาปกป้องวงศ์ตระกูลของตนอยู่เสมอ ความดีใจความเสียใจมีแกว่งศ์ตระกูลอย่างใด ดวงวิญญาณก็ได้รับผลอย่างนั้นด้วย และมีความเชื่อว่าความตายเป็นการเปลี่ยนสถานที่ชั่วคราวทำให้ชาวญี่ปุ่นไม่กลัวความตาย²

หลักคำสอนของศาสนาชินโตได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาขึ้นไปโดยศาสนาชินโตจะถูกบรรจุลงในวิชาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น และเนื่องจากศาสนาชินโตเป็นศาสนาที่รัฐให้การสนับสนุน จึงทำให้ชินโตกลายเป็นศาสนาประจำชาติ และมีวัดชินโตกว่าหนึ่งแสนแห่ง

สำหรับเนื้อหาที่ให้เยาวชนญี่ปุ่นได้ศึกษาจะมุ่งเน้นไปในเรื่องการจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิซึ่งเยาวชนทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติโดยมีบทนิพนธ์ที่องค์จักรพรรดิทรงนิพนธ์เอาไว้ดังนี้

“...ราชอาณาจักรและราชตระกูลของชาวเราเป็นรากแก้ว ตั้งอยู่โดยมั่นคงสืบทอดกันลงมาไม่ขาดสาย และความดีงามอันนี้เราช่วยกันประดับประดาโดยไม่มีที่สิ้นสุด.....ความดีงามที่ราชอาณาจักรญี่ปุ่นของเราต้องการอยู่ก็คือ การสืบเนื่องกันมาแห่งบรรพบุรุษด้วยความจงรักภักดีและความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าแห่งอุปนิสัยดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นทั้งหลาย... ความมุ่งหมายของเราชาวญี่ปุ่น ท่านจงเคารพต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายแห่งราชอาณาจักรของท่านจงเตรียมพร้อมที่จะสละดวงวิญญาณและความกล้าหาญให้ชาติในเมื่อชาติต้องการ ทั้งนี้เพื่อที่จะรักษาและทำให้สูงขึ้นซึ่งเกียรติยศ พร้อมด้วยสมบัติแห่งราชอาณาจักรของเรา”³

จากบทพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับองค์จักรพรรดิและการป้องกันประเทศโดยไม่กลัวตายของชาวญี่ปุ่น จนก่อตัวเป็นความรู้สึกชาตินิยมและพัฒนาเป็นความรักประเทศชาติ และเชิดชูสถาบันจักรพรรดิเป็นศูนย์กลางอำนาจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความ

¹ เสถียร พันธรัณย์. (2528). บูชิโด. หน้า 36.

² แหล่งเดิม. หน้า 38.

³ แหล่งเดิม. หน้า 40 - 43 .

สำคัญอย่างยิ่งต่อการพยายามขยายดินแดนของญี่ปุ่นออกไปเพื่อให้ประเทศมั่งคั่งและทหารเข้มแข็งจนนำไปสู่ภาวะการทำสงครามโลกครั้งที่ 2 ในที่สุด

การศึกษา

ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นช่วงก่อนสงครามนั้นคนญี่ปุ่นให้ความสำคัญของการศึกษามาก โดยการส่งเสริมการศึกษาของญี่ปุ่นเป็นการส่งเสริมจากรัฐ แม้รัฐจะประกาศกฎหมายและให้ความสนับสนุนการศึกษาก็ตาม แต่การศึกษานั้นก็เพื่อบุตรหลานของครอบครัวขุนนางและเพื่อผลิตคนทำงานให้แก่รัฐ การที่รัฐให้ความสนใจและสนับสนุนเฉพาะบุตรหลานของชนชั้นปกครองและการศึกษามักจะเป็นไปในด้านที่จะนำมาใช้ในการบริหารประเทศ ทำให้สามัญชนที่ต้องการศึกษาทำการรวมตัวกันสร้างโรงเรียนสำหรับบุตรหลานของตน

การศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นรัฐบาลเมจิได้มีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาของชาติ (Fundamental Code of Education) ในปี 1872 โดยมีสาระสำคัญคือ “ในอนาคตจะต้องไม่มีครอบครัวไหนที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ หัวหน้าครอบครัวจะต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยความเอาใจใส่ และต้องไม่ละเลยเพิกเฉยที่จะส่งบุตรธิดาเข้าโรงเรียน”¹ โดยรัฐบาลได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้เป็นเวลา 4 ปีในระดับประถมศึกษา หลักสูตรของการศึกษาภาคบังคับนี้ จะเน้นทักษะในการรับรู้และหลักคุณธรรมของชาติ จุดมุ่งหมายสำคัญในการให้การศึกษาคือพิจารณาได้จากพระบรมราชโองการเกี่ยวกับการศึกษาของสมเด็จพระจักรพรรดิที่ว่า

“...บรรพบุรุษของเราได้ทรงสร้างจักรวรรดินี้ขึ้นมาด้วยคุณธรรมที่แน่วแน่มั่นคง ประชาชนของเราก็ได้รวมตัวกันสร้างชาติ ด้วยความจงรักภักดีและความกตัญญูกตเวทีนี้คือลักษณะพื้นฐานของจักรวรรดิเรา และเป็นพื้นฐานทางการศึกษาของเรา ...มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้และศิลปะต่างๆ และจากพื้นฐานนี้จึงพัฒนาความสามารถทางด้านภูมิปัญญาพร้อมกับการมีคุณธรรมที่สมบูรณ์ที่สุด...”²

จากพระบรมราชโองการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่าต้องการให้ประชาชนยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ ซึ่งการที่ประชาชนแต่ละคนยึดมั่นในหลักคุณธรรมดังกล่าวมีผลให้ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความเจริญ และจะส่งผลให้แก่ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองด้วย ดังนั้น “การศึกษาจึงไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของตัวผู้ศึกษา แต่เพื่อประโยชน์ของรัฐ” ซึ่งเป็นคำกล่าวของโมริ อะริโนะริ (Mori Arinori) ซึ่งเป็นนักปรัชญาการศึกษาและรัฐมนตรี

¹ พินาดา ยังเจริญ. (2535). *โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต*. หน้า 87.

² แหล่งเดิม. หน้า 88.

ว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนแรกที่ย้ำเตือนว่าการศึกษาและการจัดการศึกษานั้นต้องตอบสนองความต้องการของประเทศไทย¹

กล่าวได้ว่าการศึกษาของญี่ปุ่นช่วงก่อนการยึดครองนั้นเป็นการศึกษาที่รัฐมุ่งผลิตประชาชนเพื่อความต้องการของรัฐ และระบบการศึกษาไม่ได้อยู่ที่การให้ความรู้ทางวิชาการตามที่เยาวชนต้องการจะเรียน แต่เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้ ฉะนั้นจึงทำให้ระบบการศึกษากลายเป็นเครื่องมือของระบบเผด็จการ โดยเยาวชนไม่สามารถเลือกเรียนได้อย่างเสรี

¹ แหล่งเดิม. หน้า 89.

บทที่ 2

สาเหตุที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2

การที่ญี่ปุ่นพยายามปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยและมีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมให้กับประชาชนโดยทหารเข้าไปมีอำนาจในรัฐบาลรวมทั้งเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศทั้งที่ญี่ปุ่นได้รับการกดดันจากประเทศตะวันตก และความพยายามของญี่ปุ่นที่จะขยายอำนาจในจีนนั้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่การทำสงครามและประสบความพ่ายแพ้จนเป็นเหตุให้ถูกยึดครองในที่สุด สาเหตุของการยึดครองประเทศญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกาประกอบไปด้วยปัจจัยหลายประการมีทั้งปัจจัยภายในประเทศอันได้แก่ลัทธิชาตินิยม ความอ่อนแอของพรรคการเมือง และความล้มเหลวของการปกครองระบบพรรคการเมืองที่มาจากทหาร และยังมีปัจจัยภายนอกอันได้แก่ เหตุการณ์แมนจูเรีย และความล้มเหลวทางการทูต ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 และถูกยึดครองในที่สุด

ปัจจัยภายใน

ลัทธิชาตินิยม

แนวความคิดชาตินิยมได้รับการปลูกฝังให้แก่ประชากรของประเทศโดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น ทางการปกครอง และการศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนร่วมมือกันเพื่อชาติ โดยมีผู้นำและปัญญาชนที่เน้นความสำคัญของลัทธิชาตินิยมเป็นผู้ปลูกฝังความคิดเกี่ยวกับเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ซึ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ขบวนการลัทธิชาตินิยมแสดงออกมาในรูปของการต่อต้านตะวันตก สาเหตุเนื่องจากตะวันตกไม่ยอมรับข้อเสนอเกี่ยวกับความเสมอภาคทางด้านเชื้อชาติของญี่ปุ่น ในการประชุมสันติภาพที่ปารีส ค.ศ.1919 นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมีนโยบายสกัดกั้นชาวญี่ปุ่นเข้าเมือง โดยผ่านร่างกฎหมายสกัดกั้นชาวญี่ปุ่น (The Japanese Exclusion Act) ค.ศ. 1924 ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ญี่ปุ่นอย่างมาก

ลัทธิชาตินิยมได้ส่งผลกระทบรุนแรงในช่วง ค.ศ.1929 เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ญี่ปุ่นจึงได้รับผลกระทบโดยสินค้าที่ส่งออกไปขายถูกปิดกั้นจากประเทศมหาอำนาจตะวันตก ทำให้กลุ่มทหารมีแนวคิดที่จะพยายามขยายอำนาจออกไปยังแมนจูเรียเพื่อหาผลประโยชน์และปกป้องเศรษฐกิจของตนเอง จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามกับจีน ใน ค.ศ. 1937 ซึ่งจะไปเชื่อมต่อกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ในที่สุด

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มชาตินิยมในทศวรรษ 1920 มักจะดำเนินงานเฉพาะด้านทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ นักชาตินิยมที่มีชื่อเสียง ได้แก่ คิตะ อิกกิ (Kita Ikki) เขาเป็นผู้นำขบวนการชาตินิยม ในสมัยไทโช และโชวะ เขาได้รับอิทธิพลแนวความคิดของมาร์กซ์ (Marxist) ใน ค.ศ.1921 คิตะได้ร่วมมือกับโอคะวะ ชูเมอิ (Okawa Shumei) และตั้งสมาคมยูซอนชะ

(Yuuzonsha) ซึ่งเป็นสมาคมของพวกนักชาตินิยมหัวรุนแรง สมาคมนี้เป็นผู้นำทางทฤษฎีซึ่งเรียกว่าเป็นขบวนการฟาสซิสต์ เขาได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า แผนสังเขปสำหรับการบูรณะประเทศญี่ปุ่น (An Outline Plan for the Reconstruction of Japan) ซึ่งแสดงถึงแนวคิดของเขาว่าควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขสังคมโดยเริ่มต้นที่รากฐาน ซึ่งก็คือการสนับสนุนให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสังคมนิยมโดยให้ทหารเป็นผู้เข้ามาเปลี่ยนแปลง ยุบระบบรัฐสภาและแก้ไขรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อไม่ให้มีช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย โดยรัฐจะเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจและโอนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มาเป็นของรัฐ รวมทั้งดำเนินนโยบายขยายดินแดนไปยังประเทศจีน และส่งเสริมผลประโยชน์ของชาวเอเชียเพื่อต่อต้านการเอาเปรียบของนายทุนต่างชาติ¹

แนวความคิดของคิตะมิตะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการฟื้นฟูสมัยโชวะ(Showa Restoration) ใน ค.ศ.1936 จากความรุนแรงของลัทธิชาตินิยมเป็นเหตุให้ทหารก้าวขึ้นมาใช้อำนาจในการปกครองประเทศและพยายามขยายอำนาจของตนออกไปยังดินแดนใกล้เคียง จนเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องก่อสงคราม

ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้ามามีอำนาจและนำประเทศเข้าสู่สงคราม

ความอ่อนแอของพรรคการเมืองเริ่มแสดงให้เห็นเมื่อประมาณต้นทศวรรษ 1920 จึงมีส่วนให้ทหารเข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลครอบงำการเมืองของญี่ปุ่น สาเหตุสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอและเสื่อมอิทธิพลนั้นมาจากความไม่พอใจของกลุ่มทหารที่มีต่อรัฐบาลพลเรือนที่ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ เพราะในยุครัฐบาลพลเรือนครองอำนาจ เศรษฐกิจของประเทศเติบโตช้ามาก อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมของทศวรรษ 1920 อยู่ในระดับ 33.4 ซึ่งไม่สามารถเทียบกับช่วงระยะเวลา 3 ทศวรรษก่อนหน้านี้ที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับร้อยละ 57.3² จากการที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเบื่อหน่าย จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

¹ W.G. Beasley. (1991). *Japanese Imperialism 1894 – 1945*. P. 365.

² การฟื้นฟูสมัยโชวะเป็นขบวนการของพวกทหารหัวรุนแรงฝ่ายขวาที่ต้องการเน้นถึงอำนาจและความสำคัญของสถาบันจักรพรรดิควบคู่กับประเทศญี่ปุ่น พวกนี้ได้ฆาตกรรมผู้บริหารฝ่ายพลเรือนในทศวรรษ 1936 “เหตุการณ์ 26 กุมภาพันธ์ 1936” เป็นการดำเนินการครั้งสุดท้ายของพวกทหารหัวรุนแรงฝ่ายขวากว่า 1,400 คน ที่พยายามจับกุมรัฐบาล และฟื้นฟูความสำคัญของจักรพรรดิ ความพยายามนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้ก่อการถูกตัดสินจำคุกและประหารชีวิต

² ไชยวัฒน์ คำชู. (2523). เล่มเดิม. หน้า 299 – 301.

นอกจากประเด็นการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่ไม่ประสบความสำเร็จแล้ว ยังเกิดปัญหาการแตกแยกของพรรคการเมืองอีกด้วย โดยพรรคการเมืองใหญ่ ๆ เช่น พรรคเซยูไก (Seiyukai) และพรรคมินเซโตะ (Minseitō) ยังแตกออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยมีการโจมตีและแย่งชิงอำนาจซึ่งกันและกันทำให้เกิดความวุ่นวายสับสน ประชาชนขาดความศรัทธาและไม่พอใจในบทบาทของนักการเมือง รวมทั้งเกิดการคอร์รัปชันของนักการเมือง จึงทำให้ประชาชนรู้สึกผิดหวังเบื่อหน่าย ประกอบกับพรรคการเมืองไม่ได้พยายามสร้างฐานของพรรคเพื่อให้ประชาชนสนับสนุน และไม่ได้สร้างองค์กรท้องถิ่นที่ทำให้ประชาชนยึดมั่นต่อพรรคอย่างคงทน ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาภายในประเทศจึงไม่มีพรรคการเมืองใดที่มีอำนาจพอเพื่อขอความสนับสนุนจากกลุ่มประชาชน

การขึ้นมามีอำนาจของทหาร

ความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของญี่ปุ่นมีสาเหตุมาจากข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญเมจิ คือ การเปิดโอกาสให้ทหารเป็นอิสระจากการควบคุมของพลเรือน ตามมาตราที่ 11 ได้บัญญัติไว้ว่า “จักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชากองทัพบกและกองทัพเรือ” และมาตราที่ 13 บัญญัติไว้ว่า “จักรพรรดิมีหน้าที่ประกาศสงคราม สงบศึก และลงนามในสนธิสัญญา”¹ จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่ในทางปฏิบัติแล้วจักรพรรดิไม่ได้มีอำนาจควบคุมทหารอย่างแท้จริง เนื่องจากคณะเสนาธิการทางทหารจะเป็นผู้ถวายคำปรึกษาต่อจักรพรรดิ โดยคณะเสนาธิการทหารเป็นผู้เสนอชื่อรัฐมนตรีกระทรวงทหารบก รัฐมนตรีกระทรวงทหารเรือ และเมื่อรัฐบาลไม่ทำตามความประสงค์ของกองทัพก็จะมีการถอนตัวรัฐมนตรีทั้ง 2 ออกจากคณะรัฐมนตรีและไม่ส่งผู้ใดเข้าร่วมทำให้รัฐบาลต้องล้มไป ฉะนั้นคณะเสนาธิการทหารจึงมีความเป็นอิสระจากรัฐมนตรีกระทรวงทหารบกและทหารเรือ ดังนั้นตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ฝ่ายพลเรือนจึงไม่สามารถเข้าไปควบคุมและแทรกแซงทหารได้ แต่ในทางตรงกันข้ามทหารสามารถเข้าไปแทรกแซงกิจการทางการเมืองได้ ดังนั้นเมื่อทหารไม่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเรือนที่ยอมทำตามสนธิสัญญาลดกำลังการรบทางเรือที่กรุงลอนดอน (London Naval Reduction Treaty, 1930) กับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ของรัฐบาลจึงเข้ากุมอำนาจแทนรัฐบาล พลเรือน²

¹ สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2543). ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1860 – 1990). หน้า 47.

² ไชยวัฒน์ คำชู. (2523). “ทหารกับการเมืองในญี่ปุ่น : การก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง,” ใน ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์และเปรียบเทียบ. บรรณาธิการโดยวุฒิชัย มุลศิลป์ และกมลลา สุขพานิช. หน้า 298 – 299.

ปัจจัยภายนอก

ในทศวรรษ 1930 ญี่ปุ่นเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาประชากรล้นประเทศ และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกประกอบกับการที่ประชาชนหันมาให้การสนับสนุนกลุ่มทหาร เพราะฉะนั้นทหารจึงเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจด้วยการรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ข้อเสนอของพันโทอะชิโมะโตะ คินโกโร (Hashimoto Kingoro) ที่กล่าวว่า “ขณะนี้ประชากรชาวญี่ปุ่นมีเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล เหมือนถูกบรรจุอยู่ในห้องเล็ก ๆ แคบ ๆ ฉะนั้นจึงมีสามวิธีการ ที่จะแก้ไขปัญหประชากรนี้ได้คือ การอพยพชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศ การขยายการค้าให้ยิ่งใหญ่ในตลาดโลก และการแผ่ขยายดินแดน สำหรับข้อเสนอสองประการแรกนั้นญี่ปุ่นได้รับการกีดกันจากประเทศมหาอำนาจ ดังนั้นทางเลือกที่เหลือก็คือ การขยายดินแดน”¹ ดังนั้นการขยายดินแดนของญี่ปุ่นจึงมุ่งสู่จีน

เหตุการณ์แมนจูเรีย (Manchuria Incident)

เหตุการณ์แมนจูเรีย เกิดขึ้นในวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1931 เป็นการกระทำของทหารหนุ่มแห่งกองทัพกวานตุง (Kwantung Army) ของญี่ปุ่น โดยได้ลอบวางระเบิดทางรถไฟสายแมนจูเรียใต้ บริเวณใกล้เมืองมุกเดนและอ้างว่าเป็นการกระทำของชาวจีนในแมนจูเรีย หลังจากนั้นได้เคลื่อนกำลังทหารเข้ายึดแมนจูเรียทั้งหมดไว้ได้สำเร็จ บรรดานายทหารหนุ่มเหล่านี้ต้องการให้นายพลฮอนโจ ชิเงรุ (Honjo Shigeru) ซึ่งเป็นแม่ทัพรับรองการกระทำของพวกเขาและก่อตั้งขบวนการที่เรียกว่า “ดำเนินด้วยตนเอง” (Spontaneous) โดยให้ชาวแมนจูเรียแสดงตนเองว่าต้องการตัดสินใจด้วยตนเองและต้องการแยกตนออกจากรัฐบาลจีน จนในที่สุดได้นำไปสู่การสถาปนาประเทศแมนจูเกว (Manchukuo) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1932 และบุคคลที่ญี่ปุ่นจับเชิดขึ้นเป็นประมุขของประเทศใหม่นี้ คือ อดีตจักรพรรดิปูยี (Puyi) แมนจูเกวจึงเป็นประเทศอิสระในนามเท่านั้นเพราะอำนาจทั้งสี่อยู่ในกำมือของญี่ปุ่น

เหตุการณ์แมนจูเรียครั้งนี้องค์จักรพรรดิและผู้นำของรัฐบาลพลเรือนพยายามจะควบคุม แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ปรากฏว่าพฤติกรรมของกองทัพบกในแมนจูเรียกลับได้รับความชื่นชมจากประชาชน และแทนที่บรรดานายทหารบกที่อยู่ในโตเกียวจะห่วงใยเกี่ยวกับปัญหาระเบียบวินัยของทหาร แต่กลับสนใจว่าสหภาพโซเวียตจะเข้ามายุ่งเกี่ยว และเมื่อสหภาพโซเวียตไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยว ยิ่งทำให้ญี่ปุ่นสามารถบุกขึ้นทางเหนือได้โดยไม่ต้องเสี่ยงต่อการกระทบกระทั่งกับสหภาพโซเวียต แนวความคิดเรื่องชาตินิยมได้แผ่ขยายอย่างรุนแรงไปทั่วประเทศและผลสะท้อนของเหตุการณ์ต่างๆ ในปี 1932 เป็นต้นมา ก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ตามมาดังนี้คือ เหตุการณ์ฆาตกรรมบุคคลสำคัญคือนายกรัฐมนตรี อินุไก เกิ (Inukai - Ki) ซึ่งถูก

¹ Hane Mikiso. (1986). *Modern Japan a Historical Survey*. p.246-247.

ลอบสังหารเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 1932 ภายหลังการตายของนายกรัฐมนตรี อินุไก ก็ถือว่าเป็นการอวสานของการมีรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองของญี่ปุ่น รัฐบาลชุดต่อมา นำโดยนายพลเรือตรีไซโต มะโกะโตะ (Saito Makoto) ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีความคิดเป็นกลาง แต่ก็มักจะโอนอ่อนผ่อนตามกองทัพบก ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ประกาศรับรองรัฐบาลแมนจูอย่างเป็นทางการในปี 1932 แต่องค์การสันนิบาตชาติก็เป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในครั้งนี้ เพราะองค์การสันนิบาตชาติได้ส่งคณะกรรมการเข้ามาไต่สวนพิจารณากรณีพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่น และได้ประณามการกระทำของญี่ปุ่นในกรณีแมนจูเรีย ญี่ปุ่นจึงลาออกจากองค์การสันนิบาตชาติในปี 1933 และอยู่อย่างโดดเดี่ยว

อย่างไรก็ตามในปี 1933 ญี่ปุ่นได้มีการเจรจาสงบศึกชั่วคราวกับจีนแต่ไม่ได้หมายถึงจะยุติข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นโดยเด็ดขาด เพราะกองทัพญี่ปุ่นยังคงเข้าประชิดกำแพงเมืองจีนและแทรกซึมเข้าไปในมองโกเลีย ซึ่งเหตุการณ์ในจีนขณะนั้นเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นเนื่องจากเจียงไคเช็คมีความเห็นว่าคอมมิวนิสต์เป็นอันตรายมากกว่าญี่ปุ่น ซึ่งเห็นได้จากสุนทรพจน์ของเขาที่ว่า “ญี่ปุ่นเป็นเพียงโรคผิวหนัง แต่คอมมิวนิสต์เป็นโรคหัวใจ”¹

เหตุการณ์ที่เกิดจากการแตกแยกของกองทัพบก

หลังจากญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาสงบศึกชั่วคราวกับจีนแล้ว สถานการณ์ภายในประเทศของญี่ปุ่นเกิดมีการต่อสู้ชิงอำนาจกันเองภายในกองทัพบกระหว่างค.ศ. 1933-1937 ก่อให้เกิดการแตกแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ พรรควิถีแห่งจักรวรรดิ (Kodoha) และพรรคควบคุม (Tosei-ha) สำหรับพรรควิถีแห่งจักรวรรดิ เกิดจากการรวมกลุ่มของบรรดานายทหารหนุ่มระดับผู้บังคับการภายใต้การนำของนายพลอะระกิ (Araki) และนายพลมะซะกิ (Mazaki) เนื่องจากในปี ค.ศ. 1932 แนวความคิดของอะระกิ เกี่ยวกับคุณธรรมของวิถีแห่งจักรวรรดิ ซึ่งเทิดทูนอุดมการณ์การปกครองโดยตรงจากจักรพรรดิ กำลังเป็นที่นิยมแพร่หลาย และมีความเชื่อว่ารัฐบุรุษอาซูโอะ สมาชิกไซบัตสึ และนักการเมืองที่ไม่ซื่อสัตย์ควรจะต้องกำจัดออกไป เพื่อที่จะนำประเทศไปสู่แผนการฟื้นฟูโชวะ (Showa Restoration) และเห็นว่าการต่อสู้กับสหภาพโซเวียตเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนพรรคควบคุมเป็นการรวมกลุ่มของนายทหารอาวุโส ซึ่งรังเกียจกลยุทธ์และนโยบายของกลุ่มพรรควิถีแห่งจักรวรรดิ และต้องการต่อต้านอำนาจของพวกวิถีแห่งจักรวรรดิ ถึงแม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันในบางสิ่ง เช่น ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์ และสนับสนุนลัทธินิยมญี่ปุ่น (Japanism)

หลังเหตุการณ์โจลาลในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1936 ทำให้ญี่ปุ่นมีทางเลือกในการดำเนินนโยบายการปกครองประเทศอยู่สองทางด้วยกัน คือ การปฏิรูปสังคมโดยต้องเข้มงวดในเรื่องระเบียบวินัยของกองทัพบกให้มากขึ้น หรือการใช้นโยบายขยายดินแดน ซึ่งญี่ปุ่นได้เลือก

¹ Arthur E. Tiedemann. (1974). *An Introduction to Japanese Civilization*. p. 259.

วิธีหลัง สำหรับการขยายดินแดนนั้นญี่ปุ่นมักจะมุ่งไปสู่จีนหรือสหภาพโซเวียต แต่ผู้นำญี่ปุ่นมุ่งที่จะขยายดินแดนไปสู่จีนมากกว่า เนื่องจากจีนเป็นเป้าหมายที่อ่อนแอกว่าสหภาพโซเวียต ประกอบกับพรรคก๊กมินตั๋งแห่งจักรวรรดิเสื่อมอำนาจ เป็นเหตุให้ความต้องการที่จะทำสงครามกับสหภาพโซเวียตลดน้อยลง ถึงแม้ว่าสหภาพโซเวียตจะยังคงเป็นศัตรูสำคัญก็ตาม การที่ญี่ปุ่นใช้นโยบายขยายดินแดนทำให้ต้องเพิ่มงบประมาณทางทหารและสร้างกองทัพเรือ ต้องควบคุมทางเศรษฐกิจและอบรมให้เกิดความ รักชาติรุนแรงในโรงเรียนทั่วประเทศ

กล่าวได้ว่าเหตุการณ์ในแมนจูเรียเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นละทิ้งนโยบายร่วมมือกับมหาอำนาจ แล้วหันมาสร้างความเข้มแข็งทางทหารจนมีการประกาศลัทธิมอนโรเอเซีย (Asian Monroe Doctrine) เพื่อรักษาสันติภาพของเอเชียและกำหนดความจำเป็นสำหรับการป้องกันประเทศด้วยการใช้อำนาจทางทหารเพื่อภารกิจ 3 ประการ คือ¹

1. การเอาชนะกองทัพโซเวียตที่ขยายความเข้มแข็งตามชายแดนแมนจูเรีย
2. กำประกันความมั่นคงของหมู่เกาะญี่ปุ่นจากกองเรือของสหรัฐอเมริกา
3. การบังคับให้รัฐบาลจีนยอมรับฐานะของญี่ปุ่นในแมนจูเรียและจีนตอนเหนือ

จากหลักการดังกล่าวนี้ ญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพากลุ่มทหาร ทำให้ทหารเข้ามามีอำนาจในการกำหนดแนวนโยบายของประเทศและใช้วิธีการทำสงครามเพื่อรุกรานประเทศจีน ใน ค.ศ.1937 ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์สะพานมาร์โคโปโล หรือวิกฤตการณ์เจ็ด - เจ็ดขึ้นใกล้เมืองปักกิ่ง(Peking)ของประเทศจีน เหตุการณ์ครั้งนี้กองทัพบกญี่ปุ่นคิดว่าจะยุติปัญหาได้ในระดับท้องถิ่น แต่ปรากฏว่าเจียง เจียสีและพรรคก๊กมินตั๋ง (Kuomintang) ได้ตอบโต้ญี่ปุ่นโดยส่งทหาร 4 กองพล ขึ้นไปทางเหนือ กองทัพญี่ปุ่นเคลื่อนเข้าสู่ทางเหนือของจีน และเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญๆ เช่น ปักกิ่ง เทียนสิน เซียงไฮ้ เป็นต้น ญี่ปุ่นวางแผนจะยึดนานกิง เมืองหลวงของจีนให้ได้ ถึงแม้เยอรมนีจะเข้ามาเป็นตัวกลางให้ทั้งสองฝ่ายเจรจาดังนั้นก็ตามแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เมื่อญี่ปุ่นยึดนานกิงได้ ทหารญี่ปุ่นเข้าปล้นฆ่าและข่มขืนสาวชาวจีน² เจียง เจียสีต้องย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เมืองจุงกิง (Chungking) ก่อนการเสียนานกิงแล้ว และไม่มีท่าทีจะยอมจำนนต่อญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1938 นายกรัฐมนตรีโคเนอะเอะ ได้ประกาศนโยบายระเบียบใหม่ (New Order) เพื่อให้จีนยอมร่วมมือพร้อมทั้งยอมรับ

ลัทธิมอนโรเอเซีย หมายถึง การกำหนดขอบเขตดินแดนของญี่ปุ่น โดยรวมจีน ญี่ปุ่น และแมนจูเข้าด้วยกัน ซึ่งเหมือนกับลัทธิมอนโรของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดดินแดนของทวีปอเมริกาไว้บนพื้นฐานของหลักการ 3 ประการ คือ หลักการไม่ครอบครองอาณานิคม (non - colonization) หลักการไม่แทรกแซง (non - intervention) และหลักการตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว (Isolation)

¹ เคนเนธ บี. โพล์. (2528). สร้างคน สร้างชาติ : สไตส์ญี่ปุ่น = *The Making of Modern Japan*. แปลโดยประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. หน้า 270.

² ฮิวจ์ บอร์ดัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 467.

ยอมรับรองความเป็นเอกราชของแมนจูกัวต๋วย แต่กลับได้รับการปฏิเสธจากเจียง เจียสือด้วย เหตุนี้ญี่ปุ่นจึงได้สนับสนุนหวางจิงเว่ย (Wang Jingwei) ผู้นำคนหนึ่งในพรรคก๊กมินตั๋ง ให้จัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่นานกิง เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1940 รัฐบาลชุดนี้ได้รับการรับรองจากสามมหาอำนาจฝ่ายอักษะเท่านั้น และได้ลงนามในข้อตกลงกับญี่ปุ่น โดยยอมรับรองเอกราชของแมนจูกัวต๋วยตลอดจนยอมให้ญี่ปุ่นเข้าควบคุมทรัพยากรธรรมชาติตามข้อตกลงร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งกลับทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับญี่ปุ่นเลวลง เพราะนโยบายของมหาอำนาจตะวันตก และเจียงไคเช็คเองก็ยังคงดำเนินการสู้รบต่อไป ทำให้สงครามญี่ปุ่นกับจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1937 ได้ยืดเยื้อต่อไปกลายเป็นสงครามมหาอำนาจเอเชียบูรพา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2

ความล้มเหลวในการเจรจาทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น

จากเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นรุกรานจีน ได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาติมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก ดังนั้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1937 รัฐมนตรีต่างประเทศ คอร์ดเวลล์ ฮัลล์ (Cordell Hull) ได้ออกแถลงการณ์ประณามการใช้อำนาจในการตัดสินความขัดแย้งระหว่างประเทศและสนับสนุนการเจรจาเพื่อสันติภาพและยึดมั่นต่อการปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศ¹ แต่ญี่ปุ่นมีความเห็นว่าหลักการของฮัลล์ ไม่สามารถใช้ได้กับสถานการณ์ของตะวันออกไกล ญี่ปุ่นจะไม่ยอมรับการประท้วงใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรุกรานจีนของตนจึงยังคงรุกรานจีนต่อไป

นอกจากนั้นวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1940 ญี่ปุ่นยังได้ลงนามในสนธิสัญญาไตรภาคีระหว่างเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น (Berlin - Rome - Tokyo Axis) โดยสัญญาฉบับนี้มีการยอมรับการเป็นผู้นำเยอรมนีและอิตาลี ในยุโรป และยอมรับว่าญี่ปุ่นเป็นผู้นำในเอเชียตะวันออก รวมทั้งยังได้ตกลงที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากมีการโจมตีจากมหาอำนาจชาติอื่น สิ่งที่ญี่ปุ่นคาดหวังจะได้รับจากสนธิสัญญาฉบับนี้ คือ²

1. ญี่ปุ่นต้องการมีสัมพันธภาพที่ดีขึ้นกับสหภาพโซเวียต โดยที่เยอรมนีได้เสนอที่จะเป็นคนกลางให้ ทำให้ญี่ปุ่นมีโอกาสดำเนินสนธิสัญญารักษาความเป็นกลางกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1941
2. ญี่ปุ่นต้องการความมั่นใจว่าอาณานิคมในเอเชียจะเข้าร่วมกับระบอบใหม่ของตน

¹ สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2543). ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1860 – 1990). หน้า 53.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์, เอ็ดวิน โอ. โรเซาเออร์ และแอลเบิร์ต เอ็ม. เกรก. (2521). เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 3. หน้า 763.

3. ญี่ปุ่นต้องการยุติสงครามกับจีน และคิดว่าจีนคงจะยอมแพ้ ถ้าถูกตัดขาดความช่วยเหลือทั้งทางวัตถุและจิตใจ ญี่ปุ่นหวังว่าการมียูเรเชียซึ่งแบ่งกันระหว่างเยอรมนี สหภาพโซเวียตและญี่ปุ่นจะทำให้ญี่ปุ่นบรรลุเป้าหมายนี้

4. ญี่ปุ่นต้องการให้สหรัฐอเมริกาอยู่โดดเดี่ยว หลังจากที่ญี่ปุ่นทำสัญญาฉบับนี้แล้ว คิดว่าจะทำให้สหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงจีนและบริเวณอื่นน้อยลง

ผลสะท้อนของสนธิสัญญานี้ กลับทำให้สหรัฐอเมริกามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น เพราะตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ.1931 นโยบายหลักของสหรัฐอเมริกาในตะวันออกไกล คือ นโยบาย “เปิดประตูประเทศ” (The Open Door Policy) และการรักษาเสถียรภาพของจีน ตามความเป็นจริงแล้วแล้วสหรัฐอเมริกามีความสนใจในเหตุการณ์ของยุโรปมากกว่าเอเชีย แต่เมื่อมีการลงนามในสนธิสัญญาไตรภาคี ทำให้วิกฤตการณ์ในยุโรปได้มาเชื่อมโยงกับวิกฤตการณ์ในตะวันออกไกล

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1941 หลังจากที่มะสึโอะกะ โยซูเกะ (Matsuoka Yosuke) ได้เดินทางกลับจากการเยือนยุโรป และผ่านทางมอสโก เขาพบว่าโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) พร้อมทั้งจะเป็นมิตรกับญี่ปุ่น จึงมีการลงนามในสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน (Non – Aggression Pact) กับสหภาพโซเวียต และสัมพันธภาพใหม่นี้สร้างความพอใจให้แก่ญี่ปุ่นแทบทุกวงการ เพราะเท่ากับทำให้สหรัฐอเมริกาโดดเดี่ยว ทางญี่ปุ่นได้ส่งเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นคนใหม่คือ พลเรือเอกโนบุระ คิชิซะบุโร (Nobura Kichizaburo) เดินทางไปวอชิงตัน เพื่อเจรจาทำความเข้าใจระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น

ดังนั้นในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ.1941 รัฐมนตรีต่างประเทศ คอร์ดेलล์ ฮัลล์ (Cordell Hull) ได้ส่งบันทึกฉบับแรกแก่เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ซึ่งประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 4 ประการ คือ¹

1. การเคารพในบูรณาการและอธิปไตยในดินแดนของทุกประเทศ
2. การไม่แทรกแซงเหตุการณ์ภายในของประเทศอื่น ๆ
3. สนับสนุนหลักความเท่าเทียมกัน และให้โอกาสความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ
4. ไม่เปลี่ยนแปลงสถานะเดิมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยกเว้นกรณีที่ใช้สันติวิธี

พร้อมทั้งยืนยันว่าญี่ปุ่นจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงเสียก่อนที่จะมีการเจรจาสันติภาพ

ในวันที่ 12 พฤษภาคม ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นได้มีบันทึกฉบับพร้อมทั้งแนวทางของตนเองโดยอ้างถึงการเป็นพันธมิตรกับเยอรมนีและอิตาลีว่าเป็นการทำให้ป้องกันประเทศ พร้อมทั้งป้องกันชาติที่เป็นกลาง จากการเข้าร่วมสงครามในยุโรป และยังได้บันทึกตอบเกี่ยวกับหลักการสองข้อแรกของฮัลล์ โดยขอรับรองให้สหรัฐอเมริกาชักจูงให้เจียง เจียสีอ ยอมเจรจาสันติภาพกับญี่ปุ่นบนพื้นฐานของการเป็นมิตร ให้จีนรับรองเอกราชของแมนจูกัว ให้ร่วมมือกันต่อต้าน

¹ อีวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 486 – 487.

คอมมิวนิสต์ รวมทั้งร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังขอให้มีการค้าในระดับปกติระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา สำหรับหลักการข้อสุดท้ายไม่มีการกล่าวถึง เพราะญี่ปุ่นตีความหมายว่า การขยายอำนาจของญี่ปุ่นนั้นเป็นไปโดยสันติวิธีแล้ว

เมื่อฮิตเลอร์บุกสหภาพโซเวียตในวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ. 1941 ก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นในคณะรัฐมนตรีโคโนเอะ ทำให้ต้องมีการวาง “โครงการนโยบายแห่งชาติตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป” รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้มีการระดมพลทั่วประเทศ เรือสินค้าญี่ปุ่นทั้งหมดในมหาสมุทรแอตแลนติกได้รับคำสั่งให้กลับประเทศ และในวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1941 ทหารญี่ปุ่น 50,000 คน ได้เข้าสู่อินโดจีนตอนใต้ ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ยึดทรัพย์สินของญี่ปุ่นในต่างประเทศทั้งหมด อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นเห็นสมควรที่จะต้องมีการเจรจาทำความตกลงกับสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุนี้นายกรัฐมนตรีโคโนเอะ จึงเสนอที่จะพบกับประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ (Franklin D. Roosevelt) ณ ที่ใดที่หนึ่งในมหาสมุทรแปซิฟิก เพื่อพิจารณาปัญหาพื้นฐานทั้งหมดให้เรียบร้อย แต่สหรัฐอเมริกายืนยันว่าญี่ปุ่นจะต้องชี้แจงให้ชัดเจนถึงแนวทางและความตั้งใจของญี่ปุ่นก่อนการประชุมรวมทั้งต้องยุติการบุกทางทหารอย่างเช่นในอินโดจีน มิฉะนั้น สหรัฐอเมริกาจะต้องปกป้องผลประโยชน์และความมั่นคงปลอดภัยของตน ทำให้การพยายามจะเจรจาทางการทูตครั้งนี้ไม่ได้ผล ทำให้ผลที่ตามมาคือ ได้มีการนำแผนการที่มีชื่อว่า “สาระสำคัญของการดำเนินนโยบายของจักรวรรดิให้เป็นผลสำเร็จ” กลับมาพิจารณาใหม่ ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้เน้นว่า “ในกรณีที่ข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นไม่ได้รับการยอมรับภายในปลายเดือนตุลาคม การตัดสินใจที่ควรกระทำก็คือการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา”¹

ในวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ. 1941 ฮัลส์ได้แจ้งต่อทูตของญี่ปุ่นว่า ข้อเสนอครั้งสุดท้ายของญี่ปุ่นไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต้องการยุติปัญหาอย่างแท้จริง ดังนั้นการพบปะระหว่างนายกรัฐมนตรีโคโนเอะและประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ ควรต้องเลื่อนไปก่อนจนกว่าจะมีการตกลงระหว่างสองประเทศเกี่ยวกับหลักการ 4 ประการ ที่ได้เคยเสนอไป เมื่อวันที่ 16 มกราคม ค.ศ. 1940 ก่อน ซึ่งนั่นหมายถึงการถอนทหารญี่ปุ่นออกจากแผ่นดินจีนด้วย เป็นเหตุให้ผู้นำทางทหารไม่พอใจ ผลที่ตามมาคือ นายพลโทโจได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีกลาโหมและรัฐมนตรีมหาดไทยในรัฐบาลชุดใหม่ ทำให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายทางทหารรุนแรงยิ่งขึ้นโดยรัฐบาลโทโจมีมติที่จะพาประเทศเข้าสู่สงคราม แต่ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1941 สหรัฐอเมริกาประกาศตขายน้ำมันให้กับญี่ปุ่น โดยร่วมมือกันกับอังกฤษและฮอลแลนด์ ทำให้ญี่ปุ่นประสบปัญหาขาดแคลนน้ำมัน เพราะกองทัพบกและกองทัพเรือต้องพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ และขณะนั้นญี่ปุ่นจะมีน้ำมันใช้ไปได้เพียงระยะสองปีเท่านั้น เป็นเหตุให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการกดดันอย่างหนัก ญี่ปุ่นจึงได้เสนอที่จะเจรจาทางการทูตกับ

¹ ฮิวจ์ บอร์ดัน. เล่มเดิม. หน้า 490.

สหรัฐอเมริกาขึ้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1941 โดยเสนอหลักการ 5 ข้อ ในการเปิดเจรจากับสหรัฐอเมริกาดังนี้ คือ¹

1. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาทั้งสองจะไม่ทำการรุกร้าด้วยกำลังอาวุธเข้าไปในดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่ง เว้นไว้แต่จีน
2. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาวill ร่วมกันในแนวความคิดเห็นที่จะได้มาซึ่งสิ่งอุปโภคและบริโภคอันจำเป็นสำหรับประเทศทั้งสอง ในหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดา
3. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา ต่างฝ่ายจะดำเนินการฟื้นฟูสัมพันธภาพทางการพาณิชย์ซึ่งกันและกันให้กลับคืนเข้าสู่สภาพปกติ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาวill จ่ายน้ำมันตามปริมาณที่ต้องการให้แก่ญี่ปุ่น
4. รัฐบาลสหรัฐอเมริกาวill ไม่ก่อกวนด้วยวิธีการและการกระทำทั้งมวลอันไม่ชอบธรรมแก่ความพยายามทั้งหลายของญี่ปุ่น เพื่อการที่จะฟื้นฟูสันติภาพโดยเสมอกันในภาคพื้นแปซิฟิก
5. รัฐบาลญี่ปุ่นตกลงที่จะถอนทหาร ซึ่งบัดนี้กำลังประจำอยู่ในอินโดจีน เพื่อฟื้นฟูสันติภาพระหว่างญี่ปุ่นกับจีน

ข้อเสนอของญี่ปุ่นทั้ง 5 ข้อนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาวill ตอบข้อเสนอไปในทำนองที่ว่า เป็นไปไม่ได้ เพราะหลักการทั้ง 5 ข้อ ของญี่ปุ่นเป็นการเอาเปรียบการเจรจาทางการทูตกับสหรัฐอเมริกามากเกินไป ทั้งนี้เนื่องจากญี่ปุ่นยังมีเจตนาที่จะสร้างวงศ์ไพบูลย์แห่งเอเชียบูรพา และยังต้องการขับไล่อิทธิพลตะวันตกทั้งในการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารให้หมดสิ้นไปจากเอเชีย ดังนั้น การเจรจาทางการทูตตามข้อเสนอของญี่ปุ่นจึงไม่อาจตกลงกันได้

ต่อมาเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ.1941 ญี่ปุ่นได้ขอเจรจาทางการทูตกับสหรัฐอเมริกาอีกครั้ง ณ ทำเนียบขาว ซึ่งการเจรจาดังนี้ญี่ปุ่นต้องการหวังเห็นยวสหรัฐอเมริกาไว้เพื่อจะได้เตรียมกองกำลังทางทหาร การเจรจาดังนี้เป็น การเจรจาเพื่อหารือข้อตกลงปัญหาสันติภาพในตะวันออก โดยญี่ปุ่นได้เสนอหลักการ 10 ประการ ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ดังนี้²

1. ญี่ปุ่นเสนอให้สหรัฐอเมริกาสันับสนุนรัฐบาลหวาง จิงเว่ย หรือรัฐบาลนานกิงที่ญี่ปุ่นได้สถาปนาขึ้น
2. สิทธิของชาวยุโรปในดินแดนจีนตามหนังสือพิธีสารสนธิสัญญาปักกิ่ง ค.ศ.1901 จะต้องสิ้นสุดลง
3. เกี่ยวกับการลดกำแพงภาษีของประเทศทั้งสอง สหรัฐอเมริกาจะต้องไม่เก็บภาษีใหม่ดิบของญี่ปุ่น
4. ทั้ง 2 ประเทศต่างจะทำการเพิกถอนการกักกันทรัพย์สินซึ่งกันและกัน

¹ ชูเกียรติ บัณฑุวงศ์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 290.

² แหล่งเดิม. หน้า 290.

5. ทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจะได้ทำความตกลงกันในแผนการเพื่อทำให้อัตราการแลกเปลี่ยนเงินเยนกับเงินดอลลาร์เข้าสู่ระดับที่มั่นคง ด้วยการยอมให้เงินจำนวนเพียงพอแก่ความต้องการนี้โดยแต่ละประเทศจะออกเงินจ่ายให้ฝ่ายละครึ่ง

6. แต่ละฝ่ายจะต้องไม่ตกลงกับมหาอำนาจที่สาม ซึ่งการตกลงนั้นจะนำมาซึ่งความยุ่งยากในการสถาปนาและรักษาสันติสุขในภาคแปซิฟิก

7. แต่ละฝ่ายจะใช้อิทธิพลให้ประเทศอื่นปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการและมาตรฐานแห่งข้อตกลงนี้

จากข้อเสนอของญี่ปุ่นนี้ สหรัฐอเมริกาไม่สามารถที่จะตกลงด้วยได้ เพราะเป็นการเสียเปรียบในทางการเมือง เศรษฐกิจ และเกียรติภูมิของทหารอเมริกัน ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาตระหนักดีว่าญี่ปุ่นไม่ได้มีความจริงใจที่จะไถ่หาสันติภาพ การกระทำทุกอย่างที่ญี่ปุ่นทำไปเป็นแผนการที่จะปิดบังการรุกรานด้านตะวันออกและการโจมตีสหรัฐอเมริกา ดังนั้นวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ.1941 ญี่ปุ่นได้ส่งทูตพิเศษ คือ คुरुสุ สะบุโร (Kurusu Saburo) ไปช่วยพลเรือตรีโนะมุระ คิชิซะบุโร (Nomura Kichisaburo) เจรจากับประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ และคอร์เดลล์ ฮัลล์ รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา โดยการเจรจาครั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้ปฏิเสธข้อตกลงที่ญี่ปุ่นต้องการให้สหรัฐอเมริกายอมรับชัยชนะของญี่ปุ่นในจีน และเลิกช่วยเหลือเจียง เจียสี และรัฐบาลคณะชาติ รวมทั้งปฏิเสธข้อตกลงที่จะปล่อยให้ญี่ปุ่นและจีนแก้ไขปัญหากันเอง ในขณะเดียวกันวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ.1941 สหรัฐอเมริกาได้ยื่นบันทึกต่อญี่ปุ่นเพื่อยืนยันที่จะไม่เปลี่ยนท่าทีของตน และถ้าหากญี่ปุ่นไม่ยอมรับข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา การปิดล้อมทางเศรษฐกิจก็ยังคงดำเนินต่อไป ในขณะที่การเจรจาทางการทูตยังดำเนินอยู่ กองกำลังทหารของญี่ปุ่นได้ทำการโจมตีฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกาที่อ่าวเพิร์ล (Pearl Harbor) ในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1941* ซึ่งการกระทำดังกล่าวของญี่ปุ่นนับว่าเป็นการทำลายสัมพันธภาพทางการทูตอย่างชัดเจน จนเป็นผลให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ตามมา

ญี่ปุ่นประกาศสงคราม

การที่ญี่ปุ่นไปโจมตีอ่าวเพิร์ลของสหรัฐอเมริกา ทำให้สหรัฐอเมริกาได้รับความเสียหายอย่างหนัก เรือรบ 4 ลำจมลง และอีก 4 ลำถูกทำลาย ประชาชนล้มตายประมาณ 2,400 คน และบาดเจ็บ 1,300 คน และตอนเช้าตรู่ของวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1941 พระบรมราชโองการของจักรพรรดิญี่ปุ่นในการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้ประกาศออกมาอย่างเป็นทางการ เมื่อเวลา 11.40 น. ในวันรุ่งขึ้นสหรัฐอเมริกาได้ประกาศสงครามกับญี่ปุ่น¹

* เป็นวันที่ 8 ของญี่ปุ่น

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 499.

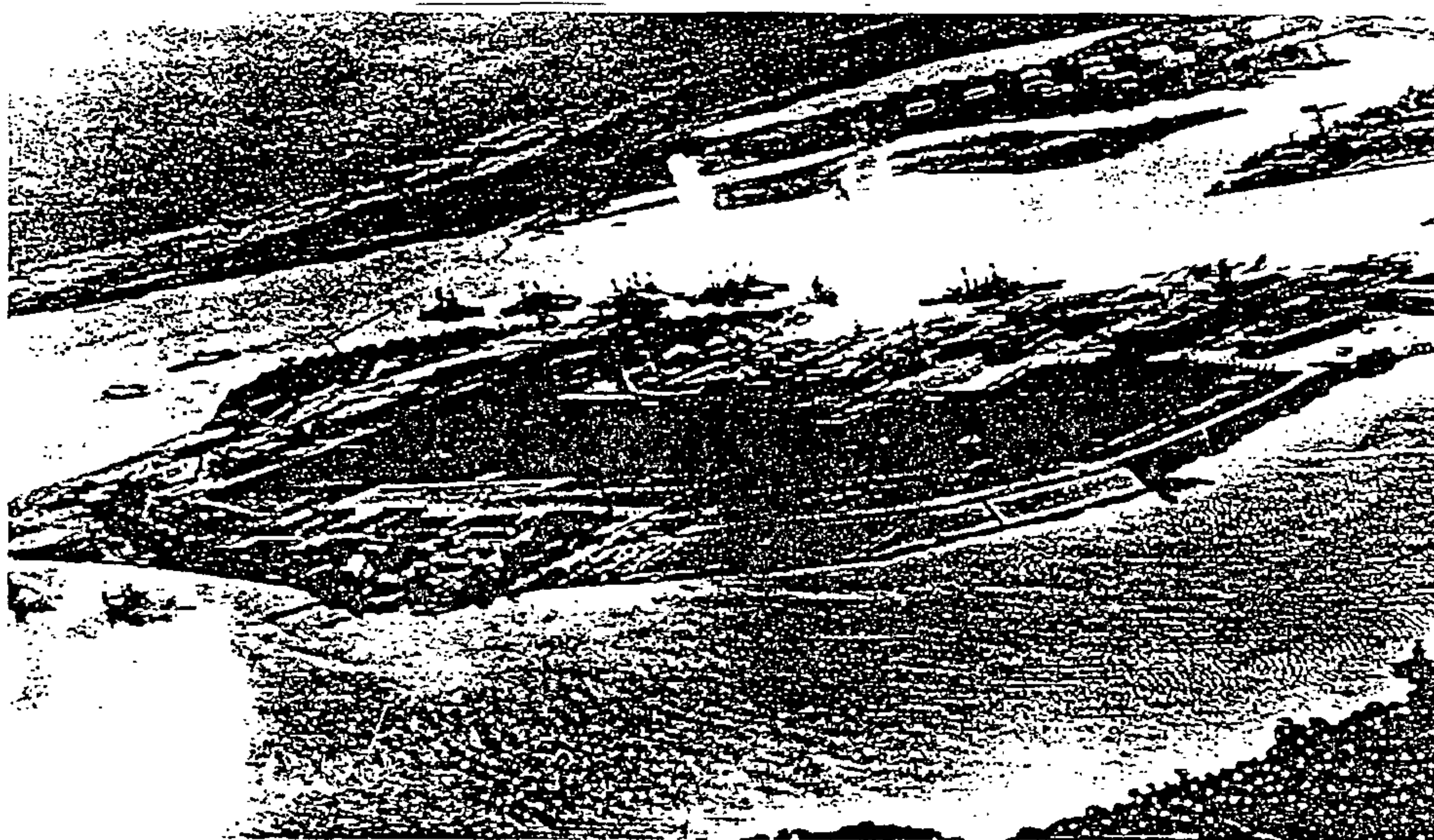
ภาพประกอบ 1 นายพลโตโจ ฮิเดกิ (Tojo Hideki)

ที่มา : Hugh Borton. (1970). *Japan's Modern Century From Perry to 1970*.

ภาพประกอบ 2 ยามาโมโตะ นายทหารเรือหนุ่มในกองทัพเรือญี่ปุ่นเป็นรัฐมนตรี
ทบวงทหารเรือตั้งแต่ ค.ศ.1938 เป็นผู้วางแผนโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 141.

ภาพประกอบ 3 วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941 (ตามเวลาท้องถิ่น) ญี่ปุ่นเข้าสู่สงคราม
โลกครั้งที่ 2 โดยการโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ในฮาวาย

ที่มา : Collinwood, Dean W. (1997). *Japan and the Pacific Rim*. p. 21.

และกลุ่มประเทศอักษะโดยมีอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และประเทศสัมพันธมิตรอื่นๆ เข้าร่วมด้วยการที่รัฐบาลนำโดยนายพลโตโจ ตัดสินใจทำสงครามมีสาเหตุดังนี้¹

1. เพื่อสร้างสันติภาพและเสรีภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยการขับไล่จักรวรรดินิยมตะวันตกออกไป
2. เพื่อก่อตั้งแนวป้องกันตามฐานทัพอันเป็นจุดยุทธศาสตร์ เช่น มะนิลา ฮองกง และสิงคโปร์เป็นเมืองหน้าด่านของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น
3. เพื่อก่อตั้งพลังทางเศรษฐกิจผ่านทางวงศไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา
4. เพื่อจัดตั้งรัฐบาลทหารชั่วคราวในอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกที่ญี่ปุ่นยึดครอง โดยจะมีการจัดตั้งรัฐบาลของชนชาตินั้นที่เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในเวลาต่อมา
5. เพื่อยุติสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีนโดยญี่ปุ่นได้ทุกอย่างทุกอย่างตามที่ต้องการจากจีน
6. เพื่อให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษยอมรับสนธิสัญญาสันติภาพในการขยายอำนาจและอิทธิพลที่ญี่ปุ่นได้ทำมาแล้ว

นอกจากนี้แล้วญี่ปุ่นยังมีแผนการในการทำสงครามครั้งนี้ด้วย โดยสงครามครั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานดังนี้ คือ²

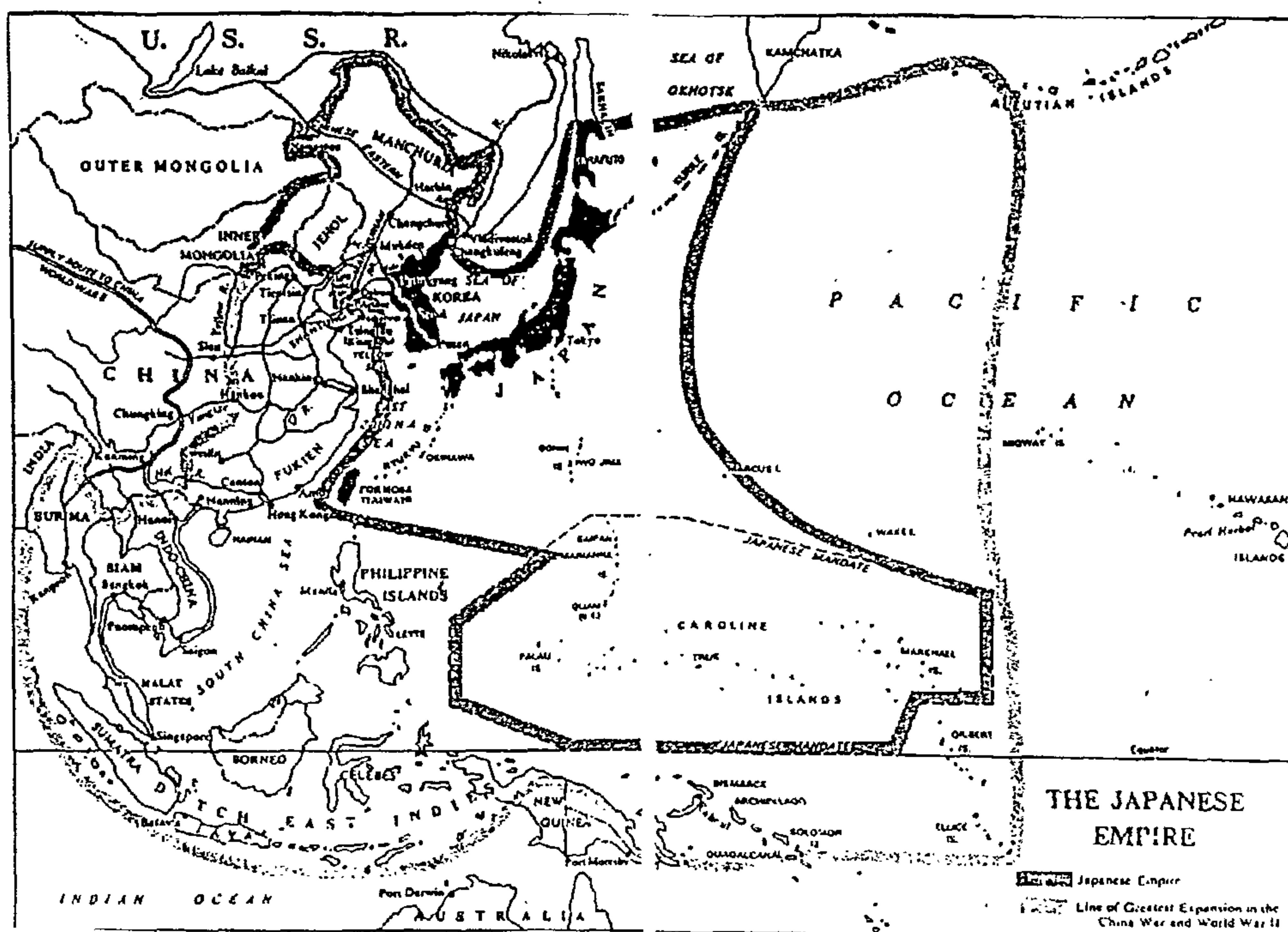
1. สหภาพโซเวียตจะไม่เข้าร่วมสงครามต่อต้านญี่ปุ่นจนกระทั่งวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ในการทำสงครามของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จแล้ว
2. วัตถุประสงค์ที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำมันจากหมู่เกาะอินโดนีเซียตะวันออกเฉียงใต้จะได้นำมาใช้ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นยึดครองดินแดนเหล่านี้แล้ว
3. จากแรงกดดันทางทหารของกลุ่มประเทศอักษะในยุโรป ประกอบกับแนวป้องกันที่แข็งแกร่งของญี่ปุ่นจะบีบบังคับให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกายอมรับเงื่อนไขที่ญี่ปุ่นกำหนดไว้
4. สงครามครั้งนี้จะต้องยุติลงในเวลาอันสั้น

จากแนวนโยบายดังกล่าวนี้ ทำให้ญี่ปุ่นพยายามขยายอำนาจทางทหารออกไป โดยจัดตั้งหน่วยงานทำหน้าที่รับผิดชอบต่อดินแดนได้อิทธิพลใน ค.ศ. 1942 คือ กระทรวงมหาเอเชียบูรพา ซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าและการอพยพตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับดินแดนเหล่านั้น

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1942 กองทัพเรือของญี่ปุ่นถูกโจมตีอย่างหนักในยุทธภูมิมิดเวย์ (The Battles of Midway) โดยสูญเสียเรือบรรทุกเครื่องบินถึง 4 ลำ ทำให้กองทัพเรือญี่ปุ่นอ่อนแอลงไปมาก กองกำลังของญี่ปุ่นเริ่มตกเป็นฝ่ายรับสหรัฐอเมริกา ภายใต้การนำของพลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ สามารถรุกญี่ปุ่นกลับไปทีละจุดจนญี่ปุ่นต้องถอยกลับไปป้องกันประเทศ

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). *เล่มเดิม*. หน้า 500-501.

² *แหล่งเดิม*.

แผนที่ประกอบ 4 แสดงการขยายขอบเขตการยึดครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา : Arthur E. Teidemann. (1974). *An Introduction to Japanese Civilization*.
P. 598.

ของตน ฝ่ายสัมพันธมิตรสามารถยึดฐานทัพโอกินาวาได้เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1945 การสูญเสียโอกินาวาทำให้การคมนาคมระหว่างญี่ปุ่นและผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียถูกตัดขาด เป็นเหตุให้ดินแดนโพ้นทะเลของญี่ปุ่นได้ถูกตัดขาดจากเมืองแม่ และไม่สามารถรับความช่วยเหลือจากเมืองแม่ได้ กองเรือลำเลียงของญี่ปุ่นจำนวนมากถูกจมลง ตลอดจนทรัพยากรที่ใช้เป็นวัตถุดิบเกิดการขาดแคลนอย่างหนัก วัสดุเชื้อเพลิงลดน้อยลง การผลิตถ่านหินไม่เพียงพอกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม การผลิตเหล็กกล้าสามารถผลิตได้เพียง 1 ใน 10 เครื่องบินและเรือรบของญี่ปุ่นถูกทำลายลงอย่างมากจนไม่สามารถที่จะป้องกันตนเองได้อีกต่อไป

การกำหนดนโยบายของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีต่อญี่ปุ่น

สำหรับการกำหนดนโยบายของฝ่ายสัมพันธมิตรในการจะจัดการอย่างไรกับญี่ปุ่นในอนาคตนั้นได้ปรากฏอยู่ในคำประกาศที่กรุงไคโร (Cairo Declaration) ซึ่งมีจอมพลเจียง เจียสีอ วินสตัน เชอร์ชิล และประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ ได้ร่วมกันลงนามในคำประกาศดังนี้

“...ญี่ปุ่นจะต้องเสียเกาะทั้งหลายในมหาสมุทรแปซิฟิกที่ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1914 อันเป็นปีเริ่มของสงครามโลกครั้งที่ 1 รวมทั้งดินแดนทั้งหลายของจีนที่ญี่ปุ่นช่วงชิงไป อาทิ แมนจูเรีย พอร์โมซา และหมู่เกาะเพสคาโดเรส จะต้องคืนให้แก่สาธารณรัฐจีน และญี่ปุ่นจะต้องถูกขับออกจากดินแดนทั้งหมดที่ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองไว้ด้วยความละโมภ และใช้กำลัง ส่วนกรณีเกาหลี มหาอำนาจทั้งสามตระหนักดีถึงการที่ญี่ปุ่นได้กดขี่และเอาประชาชนเกาหลีเป็นทาส จึงมีความตั้งใจให้เกาหลีเป็นอิสระและเป็นเอกราชในเวลาอันเหมาะสม...”¹

คำประกาศที่กรุงไคโรสรุปลงด้วยคำมั่นสัญญาที่จะดำรงความเป็นพันธมิตรร่วมรบกับญี่ปุ่นต่อไปเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขของญี่ปุ่น ถึงแม้จะมีคำประกาศที่กรุงไคโรเกี่ยวกับการยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไขของญี่ปุ่นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาบางประการในการวางแผนการยึดครองญี่ปุ่นว่าในการยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขของญี่ปุ่นนั้น หมายถึงการยึดครองญี่ปุ่นภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งจะควบคุมปกครองประเทศญี่ปุ่นโดยตรงหรือไม่ และจุดมุ่งหมายขั้นพื้นฐานของสหรัฐอเมริกาต่อญี่ปุ่นภายหลังสงครามเป็นอย่างไร จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานระหว่างกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงทหารเรือ และกระทรวงกลาโหม เพื่อรับผิดชอบในการประสานงานและร่างนโยบายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและได้นำข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาทางด้านตะวันออกไกลเข้าสู่การประชุมที่ยัลตา (Yalta Conference) เมื่อวันที่ 4 -11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 โดยมีวัตถุประสงค์

¹ อีวจ์ บอร์ตัน. (2526). *เล่มเดิม*. หน้า 517.

ประสงค์เพื่อพิจารณาเรื่องการทำให้อพยพย้ายถิ่นโดยไม่มีเงื่อนไขโดยเร็วที่สุด จากการประชุมที่ยัลต้าโดยให้ญี่ปุ่นยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข ญี่ปุ่นได้มีการประชุมคณะกรรมการธิการสูงสุด ในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ.1945 โดยมีมติในที่ประชุมให้ดำเนินการสู้รบต่อไปเพื่อป้องกันดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อยกเลิกคำขาดที่จะให้ญี่ปุ่นยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข แต่สองสัปดาห์ต่อมาคิโด(Kido) และคณะได้ชักจูงให้ องค์จักรพรรดิเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ จึงมีการประชุมคณะกรรมการธิการสูงสุดอีกครั้งเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ.1945 และครั้งนี้องค์จักรพรรดิได้เสนอในที่ประชุมยอมรับการเจรจาสันติภาพโดยผ่านทางสหภาพโซเวียต ซึ่งที่ประชุมได้มีมติเป็นเอกฉันท์ โดยญี่ปุ่นขอรับรองให้ สหภาพโซเวียตนำข้อเสนอไปแจ้งแก่ผู้นำฝ่ายสัมพันธมิตร ในการประชุมที่ปอร์ตสตัน ซึ่งสัมพันธมิตรได้รับแจ้งว่าญี่ปุ่นไม่มีทางเลือกเว้นแต่จะต้องทำสงครามต่อไปเพื่อเกียรติยศและความอยู่รอดของญี่ปุ่น หากฝ่ายสัมพันธมิตรยังยืนยันที่จะให้ญี่ปุ่นยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข¹

ข้อตกลงจากการประชุมที่ยัลต้า ซึ่งลงนามโดยวินสตัน เชอร์ชิลล์ แฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ และโจเซฟ สตาลิน นั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของประเทศจีนที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นโดยตรง และยังประกอบด้วยข้อตกลงที่ได้ถูกเก็บไว้เป็นความลับคือสหภาพโซเวียตจะประกาศสงครามกับญี่ปุ่นหลังจากเยอรมนียอมจำนนภายใน 3 เดือน โดยสหภาพโซเวียตจะได้รับอภิสิทธิ์บางประการจากจีนและจะได้รับดินแดนที่เสียให้ญี่ปุ่นกลับคืนมา คือดินแดนทางตอนใต้ของเกาะฮะขะลิน และหมู่เกาะคูริล

ในช่วงแรกของปี 1945 เมื่อสถานการณ์ทางทหารได้บ่งบอกให้เห็นว่าญี่ปุ่นจะต้องแพ้อย่างแน่นอน ปัญหาที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของรัฐบาลสหรัฐก็คือการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการปฏิบัติต่อญี่ปุ่นภายหลังสงคราม ในเวลานั้นบุคคลสำคัญในรัฐบาลก็ให้ความสนับสนุนในการตีความหมาย “การยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข” ว่าหมายถึงการยึดครองญี่ปุ่นภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งจะเข้าควบคุมปกครองประเทศโดยตรงและจะไม่มีรัฐบาลญี่ปุ่นโดยเด็ดขาด นโยบายนี้ได้เป็นที่ยอมรับของรัฐมนตรีคลัง เฮนรี เจ. มอร์แกนเทอ(Henry J. Morgenthoun) แต่ถูกปฏิเสธจากฝ่ายวางแผนนโยบายภายหลังสงคราม สำหรับญี่ปุ่นกระทรวงต่างประเทศมีความเห็นว่ารัฐบาลญี่ปุ่นไม่ควรจะถูกยกเลิก แต่ควรจะถูกใช้โดยผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร ข้อคิดเห็นของกระทรวงการต่างประเทศนี้ได้ถูกรวมเข้าไว้ในแถลงการณ์ที่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการมหาไถ่ไทย กระทรวงกลาโหมและการทหารเรือ (State – War – Navy Coordinating Committeeเรียกโดยย่อว่า SWNCC) และจากประธานาธิบดี ขณะเดียวกันการกำหนดความหมายที่สามารถนำไปปฏิบัติได้สำหรับคำว่า “การยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข” ในการพิจารณาปัญหานี้คณะกรรมการพิเศษเกี่ยวกับ ตะวันออกไกลของ SWNCC ได้ให้เหตุผลว่าในขณะที่การยอม

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เสริมเติม. หน้า 516.

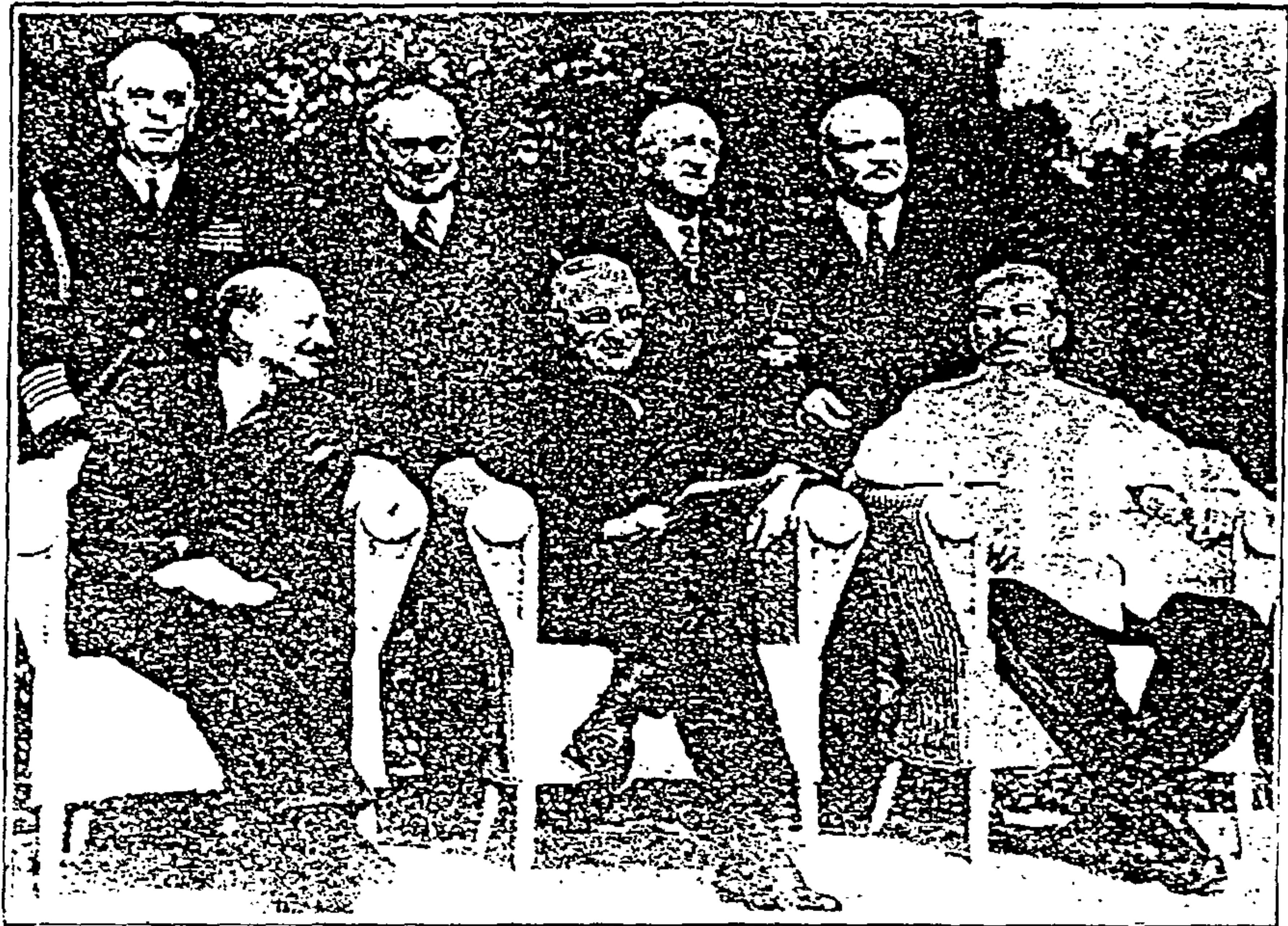
จำนวนโดยไม่มีเงื่อนไขของญี่ปุ่นคือ การที่กองทัพญี่ปุ่นจะต้องยอมพ่ายแพ้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำลายล้างประเทศญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิง ถ้าความหมายของคำว่า การยอมจำนนอย่างไม่มีเงื่อนไขได้ถูกระบุอย่างชัดเจน และได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อญี่ปุ่นทราบก็อาจจะทำให้ญี่ปุ่นยอมแพ้ก่อนที่กองทัพสัมพันธมิตรจะยกพลขึ้นบกเข้ารบในญี่ปุ่น ซึ่งจะเป็นการหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บล้มตายของกองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตรไปได้อย่างมาก เอกสารที่รวบรวมแนวความคิดดังกล่าวได้ถูกรวบรวมไว้โดยกระทรวงต่างประเทศและได้รับอนุมัติโดย SWNCC ในต้นเดือนกรกฎาคม 1945 นโยบายนี้ต่อมาได้กลายเป็นคำประกาศที่พอร์ตสตัน โดยได้รับการแก้ไขเพียงเล็กน้อย จึงได้ถูกนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ก่อนที่ประธานาธิบดีแฮรี เอส. ทรูแมน(Harey S. Truman)จะเดินทางไปร่วมประชุมที่พอร์ตสตัน¹

การประชุมที่พอร์ตสตัน

ภายหลังจากการประชุมที่กรุงโคโรแลวสหรัฐอเมริกาตัดสินใจที่จะออกประกาศเรียกร้องให้ญี่ปุ่นยอมจำนน และก่อนประธานาธิบดีแฮรี เอส. ทรูแมน จะเดินทางไปร่วมประชุมกับโจเซฟ สตาลินและวินสตัน เชอร์ชิล ที่พอร์ตสตันนั้น ประธานาธิบดีแฮรี เอส. ทรูแมนและคณะรัฐมนตรีได้ตกลงกันไว้ว่า แม้ว่าการทดลองระเบิดปรมาณูซึ่งจะทดลองในวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 จะประสบผลสำเร็จก็ตาม แต่สหรัฐอเมริกาจะยังไม่ใช้ระเบิดปรมาณูนี้จนกว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะออกประกาศเรียกร้องให้ญี่ปุ่นยอมจำนน แต่รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ได้แสดงท่าทีที่จะยอมรับคำประกาศของฝ่ายสัมพันธมิตร จึงทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรตัดสินใจใช้ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา(Hiroshima) ในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ลูกระเบิดได้กลายเป็นลูกไฟแผ่ขยายออกไปจนมีความกว้าง 280 เมตร ความร้อนจากการระเบิดทำให้ประชาชนที่อยู่ภายในรัศมีของนิวเคลียร์ตายทันที และประชาชนที่อยู่ในรัศมี 102 กิโลเมตร ถูกความร้อนจากการระเบิด ประชาชนที่อยู่ในที่โล่งในระยะ 4 กิโลเมตรจากจุดระเบิดจะถูกความร้อนเผาจนได้รับบาดเจ็บสาหัส เมืองฮิโรชิมาถูกไฟเผาผลาญไหม้ ประชาชนเสียชีวิตราว 75,000 คน ในวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหภาพโซเวียตก็ได้ประกาศสงครามกับญี่ปุ่น และในวันที่ 9 สิงหาคม สหรัฐอเมริกาได้ทิ้งระเบิดปรมาณูลูกที่ 2 ที่เมืองนางาซากิ (Nagasaki) เนื่องจากทั้งสองเมืองนี้เป็นเมืองที่มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นภูเขาล้อมรอบสามารถกันไม่ให้รัศมีของรังสีแผ่ออกไปในบริเวณกว้าง แรงลมระเบิด ได้เคลื่อนที่ออกจากจุดศูนย์กลางของระเบิดด้วยความเร็วหลายร้อยกิโลเมตรต่อชั่วโมง ในขณะที่เกิดการระเบิดลูกระเบิดจะปล่อยกัมมันตรังสีออกมาเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่ได้รับสารกัมมันตรังสีจะมีอาการอาเจียนเป็นเลือดและท้องร่วงอย่างแรง มีเลือดออกตามลำไส้ เหงือก จมูก ตามร่างกายจะมีจุดสีม่วงอยู่ทั่วไป และผมจะร่วง ร่างกาย

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). *เล่มเดิม*. หน้า 518 - 520

² แรงลมระเบิด (Blast-Wave) คือกำแพงอากาศที่ถูกความร้อนจากการระเบิดดันออกไป

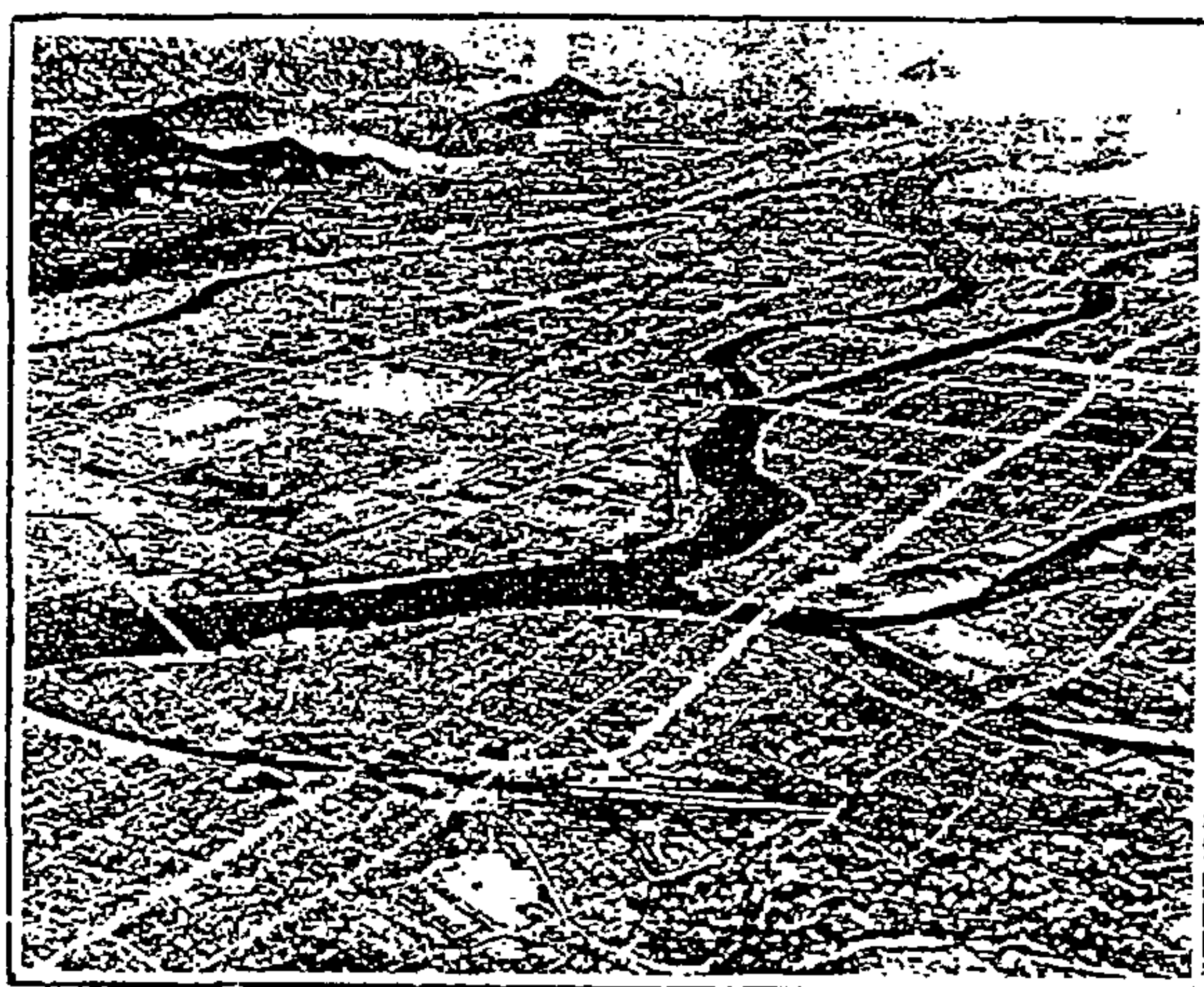
ภาพประกอบ 5 หลังจากการประชุมที่ปอร์ตซัมส์ ประกอบด้วยประธานาธิบดีทรูแมน
จอมพลสตาลิน

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 440.

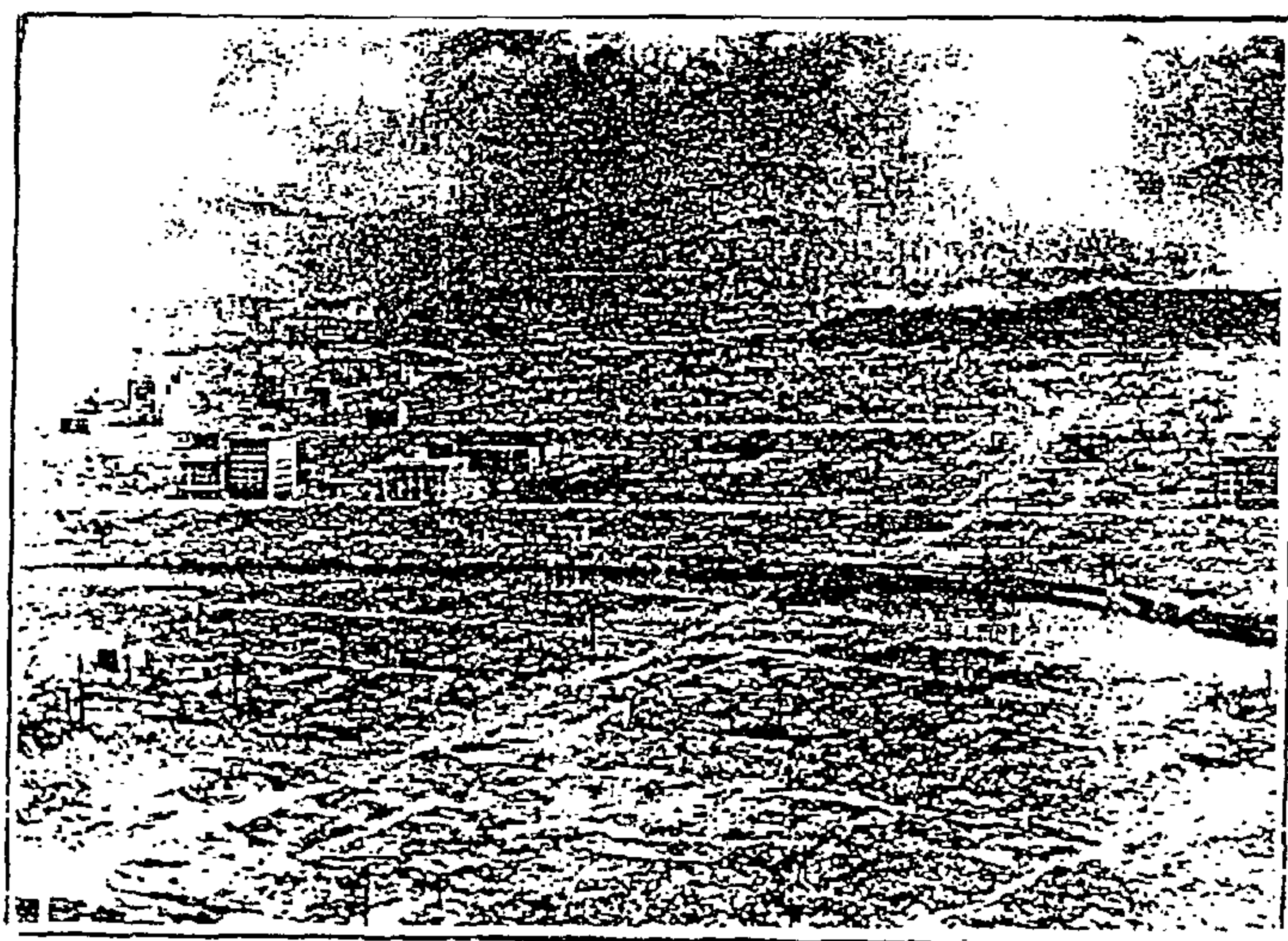
ภาพประกอบ 6 เครื่องหมายแห่งการเริ่มต้นของยุคนิวเคลียร์และการเปลี่ยนแปลง
อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นของการทำสงครามกลุ่มเมฆรูปดอกเห็ดของลูกระเบิดนิวเคลียร์ลูก
ที่หนึ่งของโลกพุ่งขึ้นในท้องฟ้าที่เมืองฮิโรชิมาตอนเช้าวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945

ที่มา : จอห์น เทอร์เนอร์. (2528). *การแข่งขันอาวุธ: หนทางสู่สงครามและความ
อดอยาก*. หน้า 26.

ภาพประกอบ 7 ภาพของเมืองอิโรชิมาหลังจากถูกทิ้งระเบิดปรมาณูลงไปแล้ว ลูกกระเบิดสามารถ
ทำลายในขอบเขตที่กว้างขวางมาก

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 463.

ภาพประกอบ 8 ในศูนย์กลางของเมืองนางาซากิ แม้ว่าการทำลายจะน้อยกว่าที่
อิโรชิมา ขนาดของการทำลายก็ยังคงคล้ายคลึงกัน เสาคอนกรีตบางส่วนยังตั้งอยู่

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 465.

ภาพประกอบ 9 ผู้บาดเจ็บที่รอดตายจากระเบิดปรมาณูเป็นแผลใหญ่มาก บางคนป่วยจาก
กัมมันตภาพรังสี

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า464. .

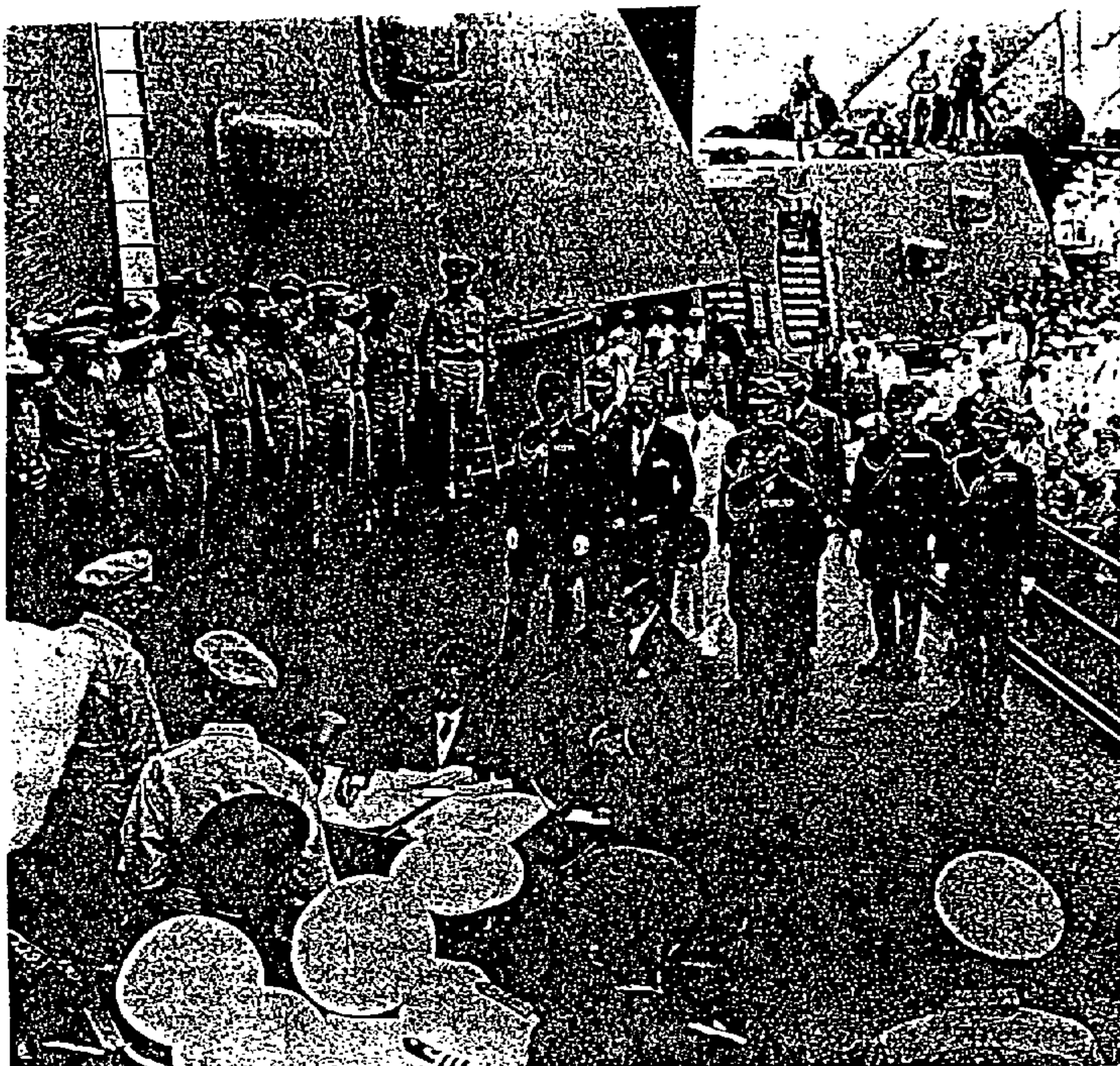
อ่อนเพลีย ซึ่งประชาชนเหล่านี้หลายคนจะป่วยเป็นมะเร็งในช่วงต่อมา ส่วนหญิงมีครรภ์ที่ได้รับกัมมันตรังสีเมื่อคลอดทารกออกมาจะพิการ¹ จึงทำให้ญี่ปุ่นอยู่ในสภาวะที่ถูกกดดันอย่างหนักจนเกิดการแตกแยกแนวความคิดของกลุ่มผู้นำออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นสมควรยอมแพ้ได้แก่ กลุ่มรัฐบาลบุรุษอาวุโส ซึ่งประกอบด้วยอดีตแม่ทัพและกลุ่มพลเรือน ส่วนกลุ่มที่มีแนวความคิดว่าไม่สมควรยอมแพ้ได้แก่ กลุ่มทหารบก จึงทำให้ต้องมีการประชุมกันต่อหน้า องค์จักรพรรดิ โดยมีองค์จักรพรรดิเป็นประธานในที่ประชุมและลงมติว่าให้ติดต่อขอยอมจำนนต่อสหรัฐอเมริกา โดยมีเงื่อนไขว่าสถาบันจักรพรรดิจะต้องคงอยู่แม้ญี่ปุ่นจะถูกยึดครอง แต่ฝ่ายสัมพันธมิตรปฏิเสธและยืนยันให้ญี่ปุ่นยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข จึงทำให้ต้องมีการประชุมกันอีกครั้งในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 เพื่อพิจารณาว่าญี่ปุ่นจะทำอะไรเมื่อเงื่อนไขที่ขอได้รับการปฏิเสธ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ฝ่ายที่เห็นว่าไม่อาจยอมแพ้ตามเงื่อนไขของสัมพันธมิตรมีอยู่ 3 เสียง คือ เสนาธิการทหารบก เสนาธิการทหารเรือ และรัฐมนตรีกระทรวงทหารบก สำหรับฝ่ายที่เห็นควรว่ายอมแพ้ตามเงื่อนไขมี 3 เสียงเช่นกัน คือ รัฐมนตรีกระทรวงทหารเรือ นายกรัฐมนตรี ชูสุกิ และรัฐมนตรีต่างประเทศ เมื่อคะแนนเสียงเสมอกัน ประธานในที่ประชุมคือองค์จักรพรรดิได้ทรงวินิจฉัยชี้ขาดให้ยอมจำนนและทรงออกวิทยุ กระจายเสียงในวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ให้ทหารทุกคนยอมแพ้ทันทีที่ได้ฟังพระราชดำรัสของพระองค์ที่ทรงอ่านพระราชวินิจฉัยว่า “ชาวญี่ปุ่นทั้งหมดพร้อมที่จะยอมรับการสิ้นสุดของ การตายและการถูกทำลาย ความหิวโหยและความหมดหวังของช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา หากว่าญี่ปุ่นและองค์จักรพรรดิจะถูกรักษาไว้”² ในขณะเดียวกันประธานาธิบดีทรูแมนก็ยินยอมรับการยอมแพ้ของญี่ปุ่นในทันที

การดำเนินการยึดครอง

ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข ประธานาธิบดีทรูแมนได้เสนอต่อ นายกรัฐมนตรีแอตลี (Attlee) จอมพลสตาลิน และเจียง เจียสีอ ในการเลือกนายพลดักลาส แมคอาร์เธอร์ (Douglas MacArthur) เป็นผู้บัญชาการฝ่ายสัมพันธมิตร และเสนอแต่งตั้งให้แมคอาร์เธอร์เป็นผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายมหาอำนาจพันธมิตรด้วย ฉะนั้นภาระกิจของแมคอาร์เธอร์คือการเตรียมการยอมแพ้ของญี่ปุ่นและควบคุมดูแลการยึดครองญี่ปุ่นรวมทั้งการดำเนินการบริหารตามนโยบายหลังสงครามของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งการเตรียมการในขั้นแรกคือ การดำเนินการพิธีการยอมแพ้อย่างเป็นทางการโดยทำพิธีบนเรือรบยู เอส เอส มิสซูรี

¹ จอห์น เทอร์เนอร์. (2528). การแข่งขันอาวุธหนทางสู่สงครามและความอดอยาก=The Arms Race. บรรณาธิการแปลโดยโคทม อาริยา. หน้า25-27.

² ฮิวจ์ บอร์ดัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 525.

ภาพประกอบ 10 พิธีมอบจ่านบนเรือรบยูเอส เอส มิสซูรี ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1945

ที่มา : กระทรวงการต่างประเทศ. ญี่ปุ่นในยุควิวัฒนาการ. (2513). หน้า 77.

ภาพประกอบ 11 พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ ผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร

ที่มา : ปรีชา ศรีวัลย์. (2543). สงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 466.

ของสหรัฐอเมริกา มีการลงนามในสนธิสัญญายอมแพ้ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 โดย นายพลดักลาส แมคอาร์เธอร์ เป็นผู้รับการยอมจำนนของญี่ปุ่นในนามของมหาอำนาจทั้งสี่ของฝ่ายสัมพันธมิตร ส่วนตัวแทนฝ่ายญี่ปุ่นที่ลงนามในสนธิสัญญาคือรัฐมนตรีต่างประเทศ ชิเงมิชิ มะโมรุ (Shigemitsu Mamoru) ซึ่งการลงนามในครั้งนี้นายพลแมคอาร์เธอร์ได้กล่าวสุนทรพจน์ว่า

“...โศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ได้สิ้นสุดลง ชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ได้เกิดขึ้นแล้วไม่มีความตายที่ส่งมาจากท้องฟ้าอีกแล้ว ท้องทะเลลึกจะมีแต่การพาณิชย์ มนุษยชาติทุกแห่งหนต่างก็จะเดินอย่างองอาจภายใต้แสงอาทิตย์...”¹

จากคำสุนทรพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสันติภาพที่จะเกิดขึ้นระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นรวมทั้งการที่สหรัฐอเมริกาค้าขายกับญี่ปุ่นมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการยึดครองญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้มีผลมาจากคำประกาศปอร์ตสตันด้วยเช่นกัน โดยประกาศเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 ซึ่งเป็นคำประกาศที่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และจีนได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นยอมจำนน คำประกาศนี้ฝ่ายสัมพันธมิตรได้วางหลักเกณฑ์กว้างๆ ไว้ล่วงหน้าว่าจะจัดการอย่างไรกับญี่ปุ่นเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม โดยมีสาระสำคัญดังนี้คือ²

1. กำจัดอิทธิพลและอำนาจทั้งหมดที่นำชาวญี่ปุ่นไปสู่สงคราม
2. ญี่ปุ่นจะถูกยึดครองโดยกองกำลังของฝ่ายสัมพันธมิตร จนกระทั่งอำนาจต่างๆ ที่ได้นำไปสู่สงครามถูกทำลาย และจะมีการสถาปนาระเบียบใหม่ทางสันติภาพ ความมั่นคงและความยุติธรรม
3. ญี่ปุ่นจะคืนดินแดนอาณานิคมและดินแดนได้อิทธิพลทั้งหมดที่ได้มา จะมีอาณาเขตเพียง 4 เกาะใหญ่ๆ คือ ฮอนชู ฮอกไกโด ชิโกกุ และคีวชู รวมทั้งเกาะเล็กน้อยอื่นๆ ตามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรกำหนดเท่านั้น
4. ปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นทั้งหมด
5. ลงโทษอาชญากรรมสงครามกำจัดเครื่องกีดขวางการพัฒนาไปสู่ระบบประชาธิปไตยทั้งหมด และสถาปนาเสรีภาพในการพูด การนับถือศาสนา และความคิด ตลอดจนเคารพในหลักการพื้นฐานว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
6. จำกัดกิจกรรมต่างๆ ของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถค้าขายเศรษฐกิจของตนได้ และอนุญาตให้ลดจำนวนค่าชดใช้สงครามลง แต่ไม่อนุญาตให้ญี่ปุ่นสะสมกำลังอาวุธขึ้นมาใหม่

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 529.

² Hane Mikiso. (1986). *Modern Japan a Historical Survey*. P. 335.

ภาพประกอบ 12 การพบกันครั้งแรกระหว่างจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ(Hirohito) และพลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์

ที่มา : Richard B Finn. (1992). *Winners in Peace*.

จากคำแถลงนโยบายนี้ฝ่ายสัมพันธมิตรมุ่งที่จะใช้เป็นแนวทางในการตกลงปัญหาต่างๆของญี่ปุ่น และในส่วนที่เกี่ยวกับการยึดครองนั้น นโยบายการยึดครองกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ร่างขึ้น โดยมุ่งปฏิรูปญี่ปุ่นให้เปลี่ยนจากผู้ทำลายสันติภาพมาเป็นผู้สร้างสันติภาพ โดยนโยบายนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ 1945 มีหลักการดังนี้¹ ประการแรก อำนาจอธิปไตยของญี่ปุ่นจะถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะเหนือเกาะฮอนชู คิวชู ฮอกไกโด ชิโกกุ และเกาะเล็กน้อยอื่นๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับคำประกาศแห่งไคโร (The Cairo Declaration) และข้อตกลงต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกามีส่วนผูกพันอยู่ด้วย

ประการที่สอง ต้องปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นทั้งหมด ญี่ปุ่นจะต้องไม่มีกองทหารประจำการ ไม่มีกองทัพบก เรือ อากาศ และกองตำรวจลับ ต้องทำลายอำนาจทางทหารและอิทธิพลของลัทธิทหารนิยมให้หมดไปจากวิถีชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของญี่ปุ่น รวมทั้งกำจัดสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทหาร ตลอดจนนโยบายที่เกี่ยวกับการรุกรานทั้งหมด

ประการที่สาม ประชาชนญี่ปุ่นได้รับการสนับสนุนให้นิยมนับถือเสรีภาพส่วนบุคคลและเคารพในหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะเสรีภาพในการนับถือศาสนา การชุมนุม การพูด การพิมพ์ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์การเกี่ยวกับประชาธิปไตยและผู้แทนราษฎร

ประการที่สี่ ประชาชนญี่ปุ่นควรจะได้รับโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของตน โดยมุ่งให้สอดคล้องกับนโยบายสันติภาพ และส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชนเป็นสำคัญ

สำหรับการค้าขายกับต่างประเทศนั้น ญี่ปุ่นได้รับอนุญาตให้ติดต่อเป็นปกติภายใต้การยินยอมของผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุดในกรณีที่มีความจำเป็น แต่จะไม่อนุญาตให้ญี่ปุ่นแสวงหาผลประโยชน์ในการลงทุนในต่างประเทศ

จากนโยบายเหล่านี้ญี่ปุ่นต้องปฏิบัติตามโดยขึ้นตรงกับผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งได้แก่นายพลแมคอาร์เธอร์ จึงทำให้นายพลแมคอาร์เธอร์มีอิสระในการปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางและได้รับอำนาจอย่างเพียงพอที่จะใช้ภาวะฉุกเฉินทุกอย่าง ถ้าหากสถานการณ์ที่จำเป็นเขาสามารถปฏิบัติการได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะนำคำสั่งเขาไปปฏิบัติก็ได้

¹ Livingston, Moore and Oldfather. (1973). *Postwar Japan 1945 to the Present* (2). P. 7-8.

บทที่ 3

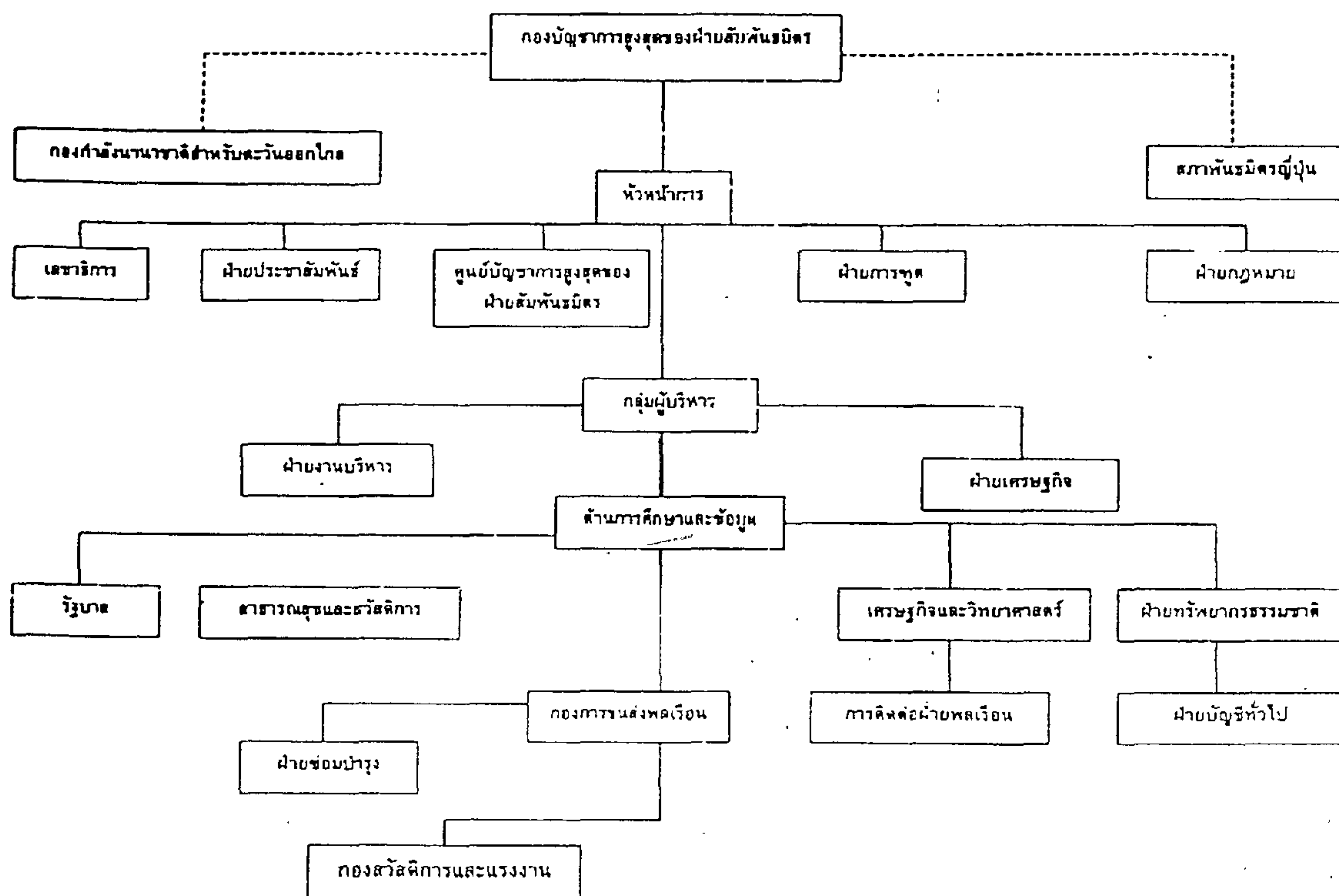
การยึดครองในช่วงแรก ค.ศ.1945-1947

การยึดครองในช่วงแรกเป็นระยะเวลาที่สหรัฐอเมริกา มุ่งปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่รักสันติ และมีการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่นมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญเมจิ ยกเลิกพระราชกำหนดของจักรพรรดิเกี่ยวกับการศึกษา การยกเลิกศาสนาชินโตเป็นศาสนาประจำชาติ และยกเลิกกลุ่มธุรกิจไชบัตสึ เป็นต้น โดยสหรัฐอเมริกาเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นก่อสงครามโลกครั้งที่ 2

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร มีความจำเป็นต้องทำลายระบบทหารซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของระบอบประชาธิปไตยให้หมดไป โดยทำการยึดกองกำลังทหารและตำรวจลับ สังกัดฐานทัพ คลังสรรพาวุธและโรงงานสร้างอาวุธ มีการดำเนินการเรียกกองกำลังทหารญี่ปุ่นเดินทางกลับประเทศ 3 ล้านคน และมีการจัดตั้งศาลทหารระหว่างประเทศสำหรับตะวันออกไกล (The International Military Tribunal for The Far East) เพื่อทำการไต่สวนคดีอาชญากรรมสงคราม ปรากฏว่ามีการตัดสินแขวนคอผู้นำชาวญี่ปุ่น 7 คน ในจำนวนนั้นมีนายพลโตโจ อิเดกิ รวมอยู่ด้วย และถูกตัดสินจำคุก 18 คน นอกจากนี้ก็มีอาชญากรรมสงครามที่ทำการทารุณต่อเชลยสงคราม และชาวพื้นเมือง 5,000 คน แต่ถูกตัดสินประหารชีวิตประมาณ 900 คน

โครงสร้างการยึดครอง

ในการยึดครองญี่ปุ่นนี้สหรัฐอเมริกาได้กำหนดโครงสร้างสำหรับการยึดครองญี่ปุ่นขึ้นตามข้อตกลงที่กรุงมอสโกในวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1945 โดยกำหนดหน่วยงานการยึดครองเป็น 2 หน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานแรกคือ คณะกรรมการแห่งตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) ประกอบด้วยสมาชิกของ 13 ประเทศที่ร่วมรบกับญี่ปุ่น ทำหน้าที่ตัดสินนโยบายหลัก หน่วยงานที่สองคือ สภาของฝ่ายสัมพันธมิตร (Allied Council For Japan) ซึ่งมีมหาอำนาจทั้ง 4 เป็นสมาชิก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน และสหภาพโซเวียต ทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Commander For the Allied Powers) หรือเรียกย่อๆ ว่า SCAP เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานในประเทศญี่ปุ่น แต่ในสภาพแท้จริงแล้วการยึดครองครั้งนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกาเกือบทั้งหมด กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศญี่ปุ่น โดยมีการเตรียมแผนการที่จะปฏิบัติต่อญี่ปุ่นในการยึดครอง โดยคณะกรรมการและสภาของฝ่ายสัมพันธมิตรทำหน้าที่ดูแลควบคุมการยึดครองประเทศญี่ปุ่น

ภาพประกอบที่ 13 โครงสร้างการปิดครองของกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร

ที่มา : Richard B. Finn. (1992). *Winner in Peace*. P.36

เนื่องจากความพยายามของกองบัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเห็นว่า ลำพังการจัดอิทธิพลของกลุ่มทหารเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถทำให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตยไปได้เพราะสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของญี่ปุ่นยังคงเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตย จึงมีความจำเป็นต้องทำการปฏิรูปประเทศทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของระบอบประชาธิปไตยโดยทำการปฏิรูปที่สำคัญดังนี้

การปฏิรูปทางการเมือง

หลังจากที่ยกเลิกกองกำลังทหารญี่ปุ่น และแก้ไขปัญหาทางด้านทหารแล้ว พลเอก ดักลาส แมคอาร์เธอร์ พยายามผลักดันให้มีการปฏิรูปทางการเมือง เพื่อให้ชาวญี่ปุ่นได้มีความสำนึกทางการเมืองใหม่ เช่น การเปลี่ยนแปลงสถาบันจักรพรรดิ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ระบบรัฐสภา และการเลือกตั้ง เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงสถาบันจักรพรรดิ

เพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศประชาธิปไตยตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร ได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ สถาบันจักรพรรดิ โดยกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่า สถาบันจักรพรรดิเป็นสถาบันที่มีความสำคัญควบคู่กับการปกครองญี่ปุ่นมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งการที่จะเปลี่ยนหรือลดบทบาทของสถาบันจักรพรรดิลงนั้นเป็นสิ่งที่กองบัญชาการยึดครองต้องตระหนักเป็นอย่างมาก และทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนชาวอเมริกันว่าจะจัดการกับจักรพรรดิอย่างไร

จากการสำรวจที่จัดทำขึ้นในวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1946 ปรากฏว่าประชาชนชาวอเมริกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันจักรพรรดิตดต่อไปนี้ ให้ประหารชีวิตร้อยละ 33 ให้ศาลตัดสินร้อยละ 17 จำคุกตลอดชีวิตร้อยละ 11 เนรเทศร้อยละ 9 ไม่ทำอะไรเพราะจักรพรรดิเป็นหัวใจของหัวหน้าสงครามร้อยละ 5 ใช้จักรพรรดิเป็นหุ่นเชิดในการปกครองญี่ปุ่น ร้อยละ 3 ไม่มีความคิดเห็นและตอบด้วยเหตุผลอื่นๆ ร้อยละ 25¹

จากการสำรวจดังกล่าวพบว่ากระแสต่อต้านจักรพรรดิมีความรุนแรงอย่างมาก ซึ่งความคิดเห็นที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับคือ การเรียกร้องให้ลงโทษจักรพรรดิในฐานะอาชญากรสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดของพวกนิยมลัทธิมาร์กซิสต์ที่ต้องการให้นำจักรพรรดิขึ้นศาลหรือบังคับให้ออกจากตำแหน่ง แต่ความคิดนี้ได้รับการคัดค้านจากพวกอนุรักษนิยมในญี่ปุ่นและในต่างประเทศที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างดีว่า

¹ สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2543). เล่มเดิม. หน้า 61.

สถาบันจักรพรรดินั้นมีความสำคัญต่อประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่ง และการที่ประเทศญี่ปุ่นประกาศสงครามนั้นเป็นเพราะการสนับสนุนจากที่ปรึกษาของพระองค์ และประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ นายพลดักลาส แมกอาร์เธอร์เห็นว่าสถาบันจักรพรรดิมีความจำเป็นสำหรับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง และสร้างความสะดวกให้แก่การปฏิรูป เขาต้องการรักษาสถาบันนี้ไว้ในฐานะเป็นจักรพรรดิภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงพยายามโน้มน้าวทางวอชิงตันให้เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า “ทั่วประเทศญี่ปุ่นจะต่อต้าน และความหวังทั้งหมดที่จะนำวิธีการประชาธิปไตยสมัยใหม่มาให้ญี่ปุ่นจะอันตรธานไป”¹ ทางวอชิงตันเมื่อได้รับข้อเสนอแนะเช่นนี้ จึงตัดสินใจที่จะรักษาสถาบันจักรพรรดิของญี่ปุ่นไว้ให้เป็นประมุขสัญลักษณ์ของรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ และในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1946 จักรพรรดิฮิโรโตะ (Hirohito) เองทรงสละสิทธิในสถานภาพ อันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดจะละเมิดมิได้อย่างเป็นทางการ โดยที่พระองค์ได้ทรงประกาศถึง “ความเป็นมนุษย์ของพระองค์” ว่า “เราอยู่เคียงข้างกับประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับประชาชน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับนิทานหรือเทพนิยายเท่านั้น ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้บังถึงความรับรู้ที่ผิดๆ ว่าจักรพรรดิเป็นเทพและประชาชนเป็นชนชาติที่เหนือกว่าชนชาติอื่นๆ และมีจุดมุ่งหมายที่จะปกครองโลก”² จากคำกล่าวของพระองค์ ทำให้สถานะของจักรพรรดิเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศ

ในขณะเดียวกัน กองบัญชาการยึดครองของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เตรียมการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น โดยมีความเห็นว่าการนำการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในญี่ปุ่นนั้น ควรที่จะต้องมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนรัฐธรรมนูญเมจิซึ่งประกาศใช้ใน ค.ศ. 1889 ที่ให้ความสำคัญกับอำนาจของจักรพรรดิมากเกินไป ดังนั้นกองบัญชาการยึดครองฝ่ายสัมพันธมิตรพิจารณาให้ญี่ปุ่นมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

การดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าจะมีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ เพราะรัฐธรรมนูญเมจินั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่ขัดขวางต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย แต่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ต้องการยึดเยียดรัฐธรรมนูญใหม่ให้แก่ชาวญี่ปุ่น และต้องการให้ญี่ปุ่นดำเนินการเอง พลเอกดักลาส แมกอาร์เธอร์ จึงต้องแจ้งต่อนายกรัฐมนตรีชิเดฮาระ ว่าการปฏิรูปรัฐธรรมนูญนั้นถือว่าเป็นภาระที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นควรจะปฏิบัติ นายกรัฐมนตรีชิเดฮาระจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น โดยมีนายมะซึโมะโตะ โจจิ (Matsumoto Joji) ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นเป็นประธานคณะกรรมการแก้ไขอยู่ 3 เดือน

¹ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2526). เล่มเดิม. หน้า 246.

² สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม. (2543). เล่มเดิม. หน้า 63.

และในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1946 คณะรัฐมนตรีก็ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อองคมนตรีการยึดครอง แต่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่นี้ยังคงมีลักษณะอนุรักษ์นิยมอย่างมากไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญเมจิเท่าใดนัก โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังคงให้ความสำคัญต่อสถาบันจักรพรรดิเหมือนกับรัฐธรรมนูญเมจิ และเนื้อหาของรัฐธรรมนูญยังตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของคำประกาศพอร์ตสตัน คือ สถาบันจักรพรรดิยังคงดำรงอยู่ในฐานะที่สำคัญทางการเมือง สภามอนเตอริยังคงเป็นองค์กรที่ปรึกษาสูงสุดของจักรพรรดิและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานยังมิได้รับประกัน

จากร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวทำให้พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ ต้องเข้าแทรกแซงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพราะถ้าปล่อยให้ตามกระบวนการของญี่ปุ่นจะล่าช้าเกินไป ทำให้ไม่ทันต่อการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นในอีก 2 เดือนข้างหน้า พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ จึงแต่งตั้งคณะทำงานร่างรัฐธรรมนูญของคณะองคมนตรีการยึดครองขึ้นมาใหม่ภายใต้การนำของพลเอกคอร์ทนีย์ วิทนี (Courtney Whitney) โดยนายพลดักลาส แมคอาร์เธอร์ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้จะต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ¹

ประการแรก จักรพรรดิเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญโดย อำนาจของจักรพรรดิถูกจำกัดลงและดำรงตำแหน่งในฐานะประมุขของประเทศ

ประการที่สอง ญี่ปุ่นจะต้องไม่ก่อหรือเข้าสู่สงครามในอนาคต สำหรับการตัดสินใจสถานะสิทธิในการทำสงครามและการมีทหารกองประจำการนั้น เกิดจากข้อเสนอแนะของนายกรัฐมนตรีชิเดฮาระ ที่ให้ไว้กับพลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ ในวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 1946 โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ประเทศต่างๆ ในโลกรู้ว่าญี่ปุ่นไม่ประสงค์ที่จะก่อสงครามอีกโดยยกเลิกสิทธิอำนาจของชาติในการทำสงคราม

ประการที่สาม ญี่ปุ่นยกเลิกโครงสร้างระบบฟิวดัลทั้งหมด โดยจะไม่มีการแต่งตั้งขุนนางเพิ่มและมีตำแหน่งนี้อยู่แล้วก็ให้ยกเลิกผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นเมื่อเขาสิ้นชีวิตลง และบรรดาขุนนางเหล่านี้จะไม่มีอำนาจทางการเมือง

ในที่สุด รัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ได้ร่างเสร็จเรียบร้อยในระยะเวลาเพียง 6 วัน และเสนอให้พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ ให้ความเห็นชอบ โดยร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกส่งไปยังคณะรัฐมนตรีของญี่ปุ่นพิจารณาอีกครั้งเพื่อทำการแก้ไข ซึ่งผลการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ของฝ่ายสัมพันธมิตรกับผู้แทนคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้ดำเนินไป 2 วันติดต่อกัน และผลการประชุมก็ได้ตกลงในร่างรัฐธรรมนูญที่ร่วมกันทั้งสองฝ่าย โดยจัดทำขึ้นเป็นภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ถูกนำขึ้นทูลเกล้าต่อองค์จักรพรรดิเพื่อลงพระปรมาภิไธย และประกาศใช้ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1947

¹ มาลินี ประเสริฐธรรม. (2538). ญี่ปุ่น. หน้า 179.

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้มี 11 หมวด 103 มาตรา ซึ่งมีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญเมจิ โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญประการแรกคือ การเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ ทรงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศหนึ่งซึ่งไม่ได้ทรงมีอำนาจมากมายเหมือนกับรัฐธรรมนูญเมจิ ประการที่สอง รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นความเป็นชาติที่สงบโดยระบุในมาตราที่ 9 ว่าญี่ปุ่นจะเป็นชาติที่ไม่มีกองทัพบก เรือ และอากาศ ประการที่สาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้แสดงถึงหลักการนิวดีล (New Deal)* ของสหรัฐอเมริกาที่เน้นถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการเลือกนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ การชุมนุม¹

สำหรับข้อแตกต่างระหว่างรัฐธรรมนูญเมจิ ค.ศ. 1889 กับรัฐธรรมนูญโชวะ ค.ศ. 1946 พอสรุปได้ดังนี้คือ

1. สถาบันจักรพรรดิ ในหมวดที่ 1 บัญญัติไว้ว่า “รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้อำนาจสิทธิ์ขาดไว้กับองค์จักรพรรดิ อันเนื่องมาจากพระองค์ทรงสืบเชื้อสายมาจากสุริยเทพ”² จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอำนาจขององค์จักรพรรดิที่ทรงเป็นประมุขของชาติโดยพระองค์ใช้อำนาจบริหารทั้งหมดผ่านทางคณะรัฐมนตรี และองค์การอื่นๆ นอกจากนี้แล้วรัฐธรรมนูญเมจิยังแสดงให้เห็นถึงค่านิยมแบบเก่าเช่นการสืบเชื้อสายโดยตรงขององค์จักรพรรดิ และความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระองค์และสถาบันชาติ โดยรัฐบาลเน้นค่านิยมเหล่านี้เพื่อรักษาความสงบภายใน และเพื่อการพัฒนาชาติ

แต่รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1946 ตอนที่ 1 มาตราที่ 1 กล่าวถึงจักรพรรดิว่า “จักรพรรดิมีฐานะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน”³ ในมาตราที่ 6 บัญญัติไว้ว่า “จักรพรรดิจะแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีตามความเห็นของสภาและจะแต่งตั้งหัวหน้าศาลสูงสุด ตามความเห็นของคณะรัฐมนตรี”⁴ ในมาตราเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจการปกครองที่แท้จริงมาจากสภาที่มาจากการเลือกตั้ง

2. รัฐสภาในรัฐธรรมนูญเมจิได้กล่าวถึงรัฐสภาในตอนี่ 3 มาตราที่ 33 กล่าวว่า “ญี่ปุ่นมีสองสภาคือ สภาสูงและสภาผู้แทนราษฎร และมาตราที่ 34 กล่าวถึงสมาชิกของสภาสูงว่ามาจากสมาชิกของราชสำนักขุนนาง คณะผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งจากจักรพรรดิ”⁵

* หลักการนิวดีล(New Deal) หมายถึง หลักการและนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองของประธานาธิบดีรูสเวลท์ และผู้สนับสนุนที่จะให้มีการประกันสังคม และเศรษฐกิจของคนอเมริกัน

¹ ริชาร์ด สเตอร์รี. (2520). ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่. แปลโดย มรว.ประกายทอง สิริสุข และพรรณี สรุบบุณมี. หน้า 280.

² ไชยวัฒน์ คำชู. (2540). เล่มเดิม. หน้า 31.

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ แหล่งเดิม.

ในรัฐธรรมนูญฉบับ 1946 หมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องรัฐสภาในมาตราที่ 41,42,43 ได้กล่าวว่ารัฐสภาเป็นองค์กรสูงสุดอำนาจแห่งรัฐธรรมนูญและเป็นองค์กรบัญญัติกฎหมายแห่งเดียวของรัฐ รัฐสภาประกอบด้วย 2 สภา คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ทั้ง 2 สภาประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งมวล” และมาตราที่ 44 คุณสมบัติของสมาชิกทั้ง 2 สภา ถูกกำหนดโดยกฎหมายและผู้เลือกตั้งให้กำหนดไว้ในกฎหมาย อย่างไรก็ตามจะมีการแบ่งแยกในเรื่องเชื้อชาติ เพศ ฐานะทางสังคม ครอบครัว การศึกษา และรายได้

ในมาตราที่ 45,46 ยังกล่าวถึงระยะเวลาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี แต่สภานี้มีสิทธิจะยุบก่อน 4 ปี และกล่าวถึงวาระสภาที่ปรึกษาคราวละ 6 ปี และจะมีการเลือกตั้งครั้งหลังของสมาชิกทุกๆ 3 ปี¹

3. คณะรัฐมนตรี ในสมัยเมจิคณะรัฐมนตรีไม่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาแต่รับผิดชอบโดยตรงต่อจักรพรรดิ ในมาตราที่ 55 ได้กล่าวถึง “ รัฐมนตรีอาจกราบบังคมทูลถวายความเห็นต่อองค์จักรพรรดิ และรับผิดชอบต่อความเห็นนั้นๆ บรรดาพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และพระราชดำรัสทั้งหมด ไม่ว่าประเภทใด ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจการแห่งรัฐ จะต้องมีการรัฐมนตรีที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องนั้นๆ ลงนามสนองพระบรมราชโองการ²

ส่วนในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้พูดถึงคณะรัฐมนตรี ในมาตราที่ 66 ว่า “ คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า และรัฐมนตรีจะต้องเป็นพลเรือน ในการใช้อำนาจในการบริหารให้คณะรัฐมนตรีรับผิดชอบร่วมกัน³

4. ตุลาการ ในรัฐธรรมนูญได้พูดถึงอำนาจตุลาการให้ดำเนินการศาลยุติธรรมตามอำนาจอธิปไตยขององค์จักรพรรดิ แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อำนาจตุลาการจะเป็นอิสระศาลสูงสุดมีสิทธิที่จะพิจารณาว่าร่างกฎหมายต่างๆ ที่ออกโดยรัฐสภานั้นสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือไม่

5. การปกครองในส่วนท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่นรัฐธรรมนูญเมจิไม่ได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้กล่าวถึงเกณฑ์เกี่ยวกับรัฐบาลท้องถิ่นในตอนที่ 8 มาตรา 92-95 ได้กล่าวถึงรัฐบาลท้องถิ่นที่มีอำนาจในการบริหารงานและสร้างกฎเกณฑ์ในการบริหารงานส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะในมาตราที่ 95 ได้กล่าวถึงความเป็นอิสระของรัฐบาลท้องถิ่นอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินสมบัติ บริหารงาน รวมทั้งออกกฎต่างๆ ในท้องถิ่น การกำหนดบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นดังกล่าวนี้เป็นการให้อำนาจการปกครองท้องถิ่น แต่ในรัฐธรรมนูญเมจิไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ ซึ่งการกำหนดบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่น

¹ ไชยวัฒน์ คำชู. (2540). เล่มเดิม. หน้า31.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

ดังกล่าวนี้เป็นการเริ่มต้นอำนาจรัฐบาลส่วนท้องถิ่นซึ่งต่อมามีการประกาศใช้กฎหมายการมีอิสระภาพในการปกครองตน (Local Autonomy Law) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1947 มีการโยกย้ายหน้าที่หลายอย่างจากรัฐบาลกลางไปยังบริหารงานเขต (prefecture) และเมืองซึ่งมีข้าหลวงและนายกเทศมนตรี ที่มาจากการเลือกตั้ง สภาท้องถิ่นมีอำนาจมากขึ้น ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1947 กองบัญชาการสูงสุดฝ่าย สัมพันธมิตร กำจัดอำนาจของกระทรวงมหาดไทย (Home Ministry) ซึ่งพันธมิตรเห็นว่าเป็นหน่วยงานที่ขัดขวางการปรับปรุงประเทศ ในเดือนธันวาคมมีการกระจายอำนาจของตำรวจ มีการตั้งคณะกรรมการดูแลความปลอดภัยของสาธารณะแบบสหรัฐอเมริกา เพื่อแนะนำตำรวจในระดับชาติและท้องถิ่น ปัญหาที่ตามมาจากการกระจายอำนาจ คือรายได้ท้องถิ่นไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ท้องถิ่นจำเป็นต้องพึ่งพารัฐบาลที่กรุงโตเกียว กองบัญชาการสูงสุดฝ่าย สัมพันธมิตรได้นำผู้เชี่ยวชาญ ดร.คาร์ล ชูป (Dr. Carl Shoup) จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบียมาเป็นที่ปรึกษา ดร.ชูป ได้แนะนำให้แก้ไขการเก็บภาษีระดับท้องถิ่นและการช่วยเหลือจากรัฐบาล คำแนะนำที่ได้รับการคัดค้านอย่างมากจากสภาและข้าราชการจึงทำให้การดำเนินการนี้ไม่เป็นผลเท่าที่ควร

การเมืองในช่วงแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่

การปฏิรูปทางการเมืองที่กองบัญชาการยึดครองพยายามทำกับญี่ปุ่นคือการพยายามผลักดันให้มีการเลือกตั้งขึ้น โดยเสนอให้รัฐสภาของญี่ปุ่นออกกฎหมายเลือกตั้งใหม่ให้มีสิทธิแก่สตรีในการลงคะแนน ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 กองบัญชาการยึดครองได้ออกพระราชบัญญัติประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงมีส่วนช่วยกระตุ้นให้มีกิจกรรมทางการเมืองในญี่ปุ่นมากขึ้น มีพรรคการเมืองเข้ามาหาเสียงสนับสนุนจากประชาชนหลายพรรค เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ได้ประกาศนโยบายแก้ปัญหาขาดแคลนอาหารการควบคุมราคาสินค้า การเพิ่มค่าจ้างแรงงาน การยึดอุตสาหกรรมพื้นฐานทั้งหมดที่เป็นของรัฐ และการยกเลิกการยึดครองญี่ปุ่นจากกองทัพชาวต่างชาติ

พรรคเสรีประชาธิปไตยที่มีนโยบายของพรรค คือ การยึดธนาคารและอุตสาหกรรมสำคัญต่าง ๆ เข้าเป็นของรัฐ และเน้นในเรื่องปัญหาการขาดแคลนอาหาร การควบคุมราคาสินค้าและการเพิ่มค่าจ้างแรงงาน

พรรคเสรีนิยม พรรคนี้เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ และมีพื้นฐานทางการเมืองเป็นพวกอนุรักษนิยม สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคมาจากพรรคมินเซโตะ และพรรคเซยูไกในสมัยก่อนสงคราม โดยมีนโยบายที่จะใช้เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ให้สิทธิสตรีในการเลือกตั้ง

พรรคก้าวหน้าของนายกรัฐมนตรี ชิเดฮาระ เป็นพรรคที่เข้มแข็งที่สุดในรัฐสภา (ไคเอต) แต่บรรดาสมาชิกของพรรคนี้มีหัวอนุรักษนิยมยิ่งกว่าสมาชิกพรรคเสรีนิยมเสียอีก บรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคก้าวหน้าได้รับการสนับสนุนมาตรการที่ให้รัฐบาลเข้ายุ่งเกี่ยวในธุรกิจ และกิจการส่วนบุคคลให้น้อยที่สุด พรรคก้าวหน้านี้ได้รับความเสียหายมากที่สุดจาก

คำสั่งของสแคปในการยกเลิกสมาคมลับต่างๆ และกำจัดบรรดาพวกนิยมลัทธิทหารและเผด็จการมากที่สุด เพราะแม้แต่รัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาลก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1946 กองบัญชาการยึดครองได้สั่งให้รัฐบาลญี่ปุ่นจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้น โดยการเลือกตั้งครั้งแรกนายโยชิเด ชิเงรุ (Yoshida Shigeru) ได้เป็นนายกรัฐมนตรี และทำการจัดตั้งรัฐบาลผสมระหว่างพรรคเสรีนิยมกับพรรคก้าวหน้า เมื่อรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1947 ก็มีการเลือกตั้งครั้งที่สอง โดยพรรคสังคมนิยมชนะการเลือกเป็นครั้งแรกมีนายคะตายามะ เทตสึ (Katayama Tetsu) เป็นรัฐมนตรีของรัฐบาลผสมระหว่างพรรคสังคมนิยมกับพรรคประชาธิปไตยและพรรคสหกรณ์แห่งชาติ ความแตกแยกในพรรคสังคมนิยมทำให้รัฐบาลชุดนี้ต้องลาออกหลังทำการปกครองประเทศได้เพียง 9 เดือน และในการเลือกตั้งครั้งใหม่ใน ค.ศ. 1948 อดีตนายกรัฐมนตรีโยชิเด ชนะการเลือกตั้งได้เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 และได้รับการเลือกตั้งอีกหลายสมัย

แม้ว่าในช่วงหลังสงครามจะมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นมากมายก็ตาม แต่ก็มีพรรคการเมืองที่สำคัญๆ เพียงไม่กี่พรรค เช่น พรรคเสรีนิยม พรรคประชาธิปไตย และพรรคสังคมนิยม ทั้งสามพรรคเป็นพรรคที่มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่สมัยเมจิจนถึงสมัยก่อนสงคราม พรรคเสรีนิยมและพรรคประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพรรคที่มีแนวนโยบายทางด้านการอนุรักษ์นิยม ได้รับผลประโยชน์มาจากนโยบายสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการพัฒนาฟื้นฟูเศรษฐกิจก็ทำให้นักธุรกิจมีอิทธิพลมากขึ้น และนักธุรกิจเหล่านี้เป็นผู้สนับสนุนสำคัญของพรรคแนวอนุรักษ์นิยม ซึ่งพรรคการเมืองเหล่านี้ก็มีนโยบายส่งเสริมความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจตามความต้องการของนักธุรกิจเป็นการตอบแทนทำให้พรรคการเมืองแนวอนุรักษ์นิยมทั้งสองพรรคนี้มีบทบาทสำคัญในการเมืองตลอดมา

การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

ในการยึดครองประเทศญี่ปุ่น กองบัญชาการยึดครองได้เล็งเห็นปัญหาสำคัญคือปัญหาเศรษฐกิจ เพราะญี่ปุ่นในช่วงขณะนั้นตกอยู่ในช่วงขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค เศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในสภาพล้มละลาย ถ้าหากญี่ปุ่นไม่ได้รับการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจก็จะทำให้การยึดครองเป็นไปได้โดยลำบาก นอกจากนี้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร มีความเห็นว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของญี่ปุ่นมีลักษณะที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และพึ่งพาการผลิตทางทหารอยู่ค่อนข้างมาก ฉะนั้นภาระกิจเบื้องต้นของกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร คือ การดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจญี่ปุ่นให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยมาตรการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การสลายกลุ่มไชนัตสึ การปฏิรูปที่ดินซึ่งเป็นรากฐานของโครงการสร้างเศรษฐกิจแบบศักดินา และการออกกฎหมายรองรับการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงาน

การสลายกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชบะสึ

ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1945 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีมาตรฐานสั่งอายัดทรัพย์สินของไชบะสึที่สำคัญ 15 กลุ่มที่ครอบงำเศรษฐกิจของญี่ปุ่นสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ มิซุยา มิชิบิชิ และสึมิโตโมะ อันเป็น 3 ไชบะสึใหญ่ที่มีลักษณะเป็นทั้งทุนธนาคารและทุนอุตสาหกรรม¹

ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1946 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสลายบริษัทผู้ถือหุ้นเพื่อขจัดอิทธิพลของไชบะสึอย่างจริงจัง โดยในขณะนั้นบริษัทผู้ถือหุ้นได้มีหุ้นในครอบครอง 167 ล้านหุ้น คิดเป็นมูลค่ากว่า 8,100 ล้านเยน ซึ่งในปี 1946 หุ้นภายในประเทศญี่ปุ่นมีทั้งหมด 443 ล้านหุ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหุ้นร้อยละ 40 ได้ตกอยู่ใต้การครอบครองของบริษัทผู้ถือหุ้น กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงมอบหมายให้คณะกรรมการไปดำเนินการสลายบริษัทมิชิบุทซัน และบริษัทมิชิบิชิโชอิ โดยทำการสลายบริษัทออกเป็น 200 บริษัท และ 139 บริษัทย่อย นอกจากนี้สมาชิกที่สำคัญของตระกูลไชบะสึ 56 คน ได้ถูกจำกัดบทบาทในวงการธุรกิจและทรัพย์สินส่วนหนึ่งได้ถูกยึดและนำออกขายทอดตลาด²

ภายหลังการสลายบริษัทผู้ถือหุ้นแล้ว เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้พวกกลุ่มไชบะสึฟื้นตัวได้อีก ในปี 1947 จึงมีการออกกฎหมายห้ามผูกขาด โดยห้ามบริษัทต่างๆ ทำการรวมตัวหรือทำข้อตกลงที่จะเข้าไปควบคุมทางการค้า และออกกฎหมายเพื่อกำจัดการรวมตัวเพื่ออำนาจทางเศรษฐกิจ³

การปฏิรูปที่ดิน

การปฏิรูปที่ดินเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นได้จากสภาพถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินญี่ปุ่นที่มีมาตั้งแต่สมัยเมจิซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพราะชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง และต้องจ่ายค่าเช่าในอัตราที่สูง ทำให้ชาวนามีฐานะยากจนและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเจ้าของที่ดิน ซึ่งการเก็บค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงทำให้ชาวนาจำนวนมากต้องหันไปทำงานรับจ้างเป็นกรรมกรและได้รับค่าจ้างต่ำเป็นผลให้อำนาจซื้อภายในประเทศอยู่ในระดับต่ำ ญี่ปุ่นจึงหันไปดำเนินนโยบายบูรณการเพื่อแย่งชิงตลาดในต่างแดน⁴ ทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินเนื่องจากระบบเจ้าที่ดินแบบนี้ยังคงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นยังคงมีลักษณะเป็นแบบศักดินาและพึ่งพาลัทธิทหาร จึงมีการวางแผน

¹ คงศักดิ์ สันติพิทักษ์สันติวงศ์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 255.

² แหล่งเดิม. หน้า 286.

³ Mikiso Hane. (1986). *Modern Japan a Historical Survey*. P.347.

⁴ คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 287.

การปฏิรูปที่ดินขึ้น เนื่องจากระบบการถือครองที่ดินของญี่ปุ่นก่อนสงครามมีลักษณะเป็นแบบศักดินา โดยมีการแบ่งการถือครองที่ดินดังนี้คือ¹

1. เจ้าของที่ดินที่ไม่ใช่เกษตรกรซึ่งได้แก่เจ้าของที่ดินที่ไม่อยู่ในที่ดินหรืออยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่ตนถือครองที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นลูกตระกูลซามูไรที่ได้รับการศึกษาและไปอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ เมื่อได้รับมรดกแล้วก็ไม่กลับเข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอีกพวกหนึ่งเป็นพ่อค้านายทุนซึ่งได้ที่ดินมาจากการออกเงินให้กู้ยืม ซึ่งเจ้าของที่ดินแบบนี้จะไม่ค่อยสนใจในสภาพความเป็นอยู่ของผู้เช่าที่ดิน

2. เจ้าของที่ดินที่อาศัยในหมู่บ้านซึ่งเจ้าของที่ดินแบบนี้ไม่ทำการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่จะพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

3. เจ้าของที่ดินแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเจ้าของที่ดินแบบนี้ส่วนมากเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ที่สืบเชื้อสายมาจากตระกูลขุนนางในสมัยศักดินา ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่าที่ดินเป็นไปแบบพ่อปกครองลูก มีการอุปถัมภ์ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอหรืออยู่ในฐานะต่ำ ในทำนองเดียวกันผู้เช่าที่นา ก็เคารพนับถือเจ้าของที่ดินซึ่งอยู่ในฐานะที่สูงกว่าด้วย โดยเจ้าของที่ดินแบบนี้มีทั้งผู้ยึดมั่นในประเพณีเดิมคือถือหลักมนุษยธรรมของการอยู่ร่วมกัน แต่เจ้าของที่ดินบางรายก็ถือโอกาสขูดรีดผู้เช่าที่ดินก็มี

จากสภาพการถือครองที่ดินของเกษตรกรช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นมีจำนวนน้อยมาก และเกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาค่าเช่าที่ดินซึ่งโดยปกติ จะเสียในอัตราร้อยละ 50 ของผลผลิตทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามเจ้าของที่ดินซึ่งได้ค่าเช่านาคือ ข้าว สามารถนำข้าวนี้ไปขายได้ราคาที่ดี และมีกำไรมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อข้าวราคาสูงขึ้น

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้ใช้นโยบายข้าว 2 ราคา และควบคุมการขาย คือ ข้าวที่ซื้อจากผู้เช่าที่ดินทำนาราคาแพงกว่าข้าวที่ซื้อจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งระบบนี้ทำให้ผู้เช่าที่ดินทำนาได้เปรียบกว่าในช่วงก่อนหน้านี้ แต่่นโยบายดังกล่าวก็ใช้ได้ไม่นานจนเงินเท่านั้น จึงทำให้ผู้เช่าที่ดินทำนากินประสบปัญหาเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา

ปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเข้ามามีดำเนิการให้รัฐบาลญี่ปุ่นจัดร่างกฎหมายปฏิรูปที่ดินขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ.1945 โดยร่างกฎหมายนี้แบ่งเป็นบทบัญญัติสำคัญ ได้ 3 ส่วนดังนี้²

1.ยกเลิกการชำระค่าเช่าที่ดินด้วยผลผลิต และเปลี่ยนเป็นการชำระด้วยเงิน ซึ่งคิดคำนวณเท่ากับราคามาตรฐานของข้าวที่รัฐบาลซื้อจากเจ้าของที่ดิน ราคาที่ว่ำนี้นี้ต่ำกว่าราคา

¹ บัญญัติ สุการวิทย์. (2525). การพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น : บทเรียนที่นำรู้=Economic Development : Japan's Experience. บรรณาธิการแปลโดยบัญญัติ สุการวิทย์. หน้า 104.

² แหล่งเดิม. หน้า 112.

ตลาดและมาตรการนั้นหมายความว่าถึงการลดค่าเช่า ซึ่งมีค่าลดน้อยลงมากเมื่อภาวะเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้น

2. บังคับให้เจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ประกอบการเกษตร โอนที่ดินทั้งหมดที่มีอยู่ให้แก่ผู้ทำการเพาะปลูก ส่วนเจ้าของที่ดินที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ดินของตนด้วยนั้นยอมให้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ 5 ไร่

3. จัดตั้งคณะกรรมการที่ดินขึ้นมาใหม่ เพื่อควบคุมการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยให้มีผู้แทนสำหรับผลประโยชน์ของเจ้าของที่ดินและผู้เช่าที่ดินโดยเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม กองบัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำการพิจารณากฎหมายปฏิรูปที่ดินฉบับแรกนี้และได้ตัดสินใจไม่อนุมัติโดยให้เหตุผลว่า ประการแรกที่ดินจำนวนมากที่ชาวนาเช่าทำอยู่นั้นจะไม่อยู่ในแผนการครั้งนี้ เพราะเจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นพื้นที่ถึง 5 ไร่

ประการที่สอง วิธีการปฏิวัติที่ดินนั้น ทำให้ยากที่จะบังคับให้มีการขายที่ดินแก่ผู้เช่าที่ดินทั้งหลาย

ประการที่สาม กรรมสิทธิ์ในที่ดินก็กำหนดเป็นรายบุคคล แทนที่จะเป็นครัวเรือนจึงเปิดโอกาสให้เจ้าของที่ดินซื้อที่ดินโดยอาศัยชื่อสมาชิกในครอบครัวได้

ประการที่สี่ ไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับค่าเช่า และเงื่อนไขในการเช่าที่ดินเพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้เช่า

ด้วยเหตุนี้ กองบัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงให้รัฐบาลญี่ปุ่นกลับไปพิจารณากฎหมายปฏิรูปที่ดินให้สมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิม ญี่ปุ่นจึงได้ทำการเสนอโครงการที่สองให้แก่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อพิจารณา แต่ก็ไม่ใช่ที่อนุมัติ เนื่องจากโครงการนี้ยังคงอนุญาตให้เจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกินกว่า 3 ไร่ ทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินเอง โดยร่างพระราชบัญญัติมาตรการพิเศษเพื่อสร้างชาวนาให้มีที่ดินทำกินของตนเอง (Owner – Farmer Establishment Special Measures Law) ในวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1946 มีหลักการสำคัญดังนี้คือ¹

1. ที่ดินเช่า ที่เจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์ได้นั้น ในเกาะฮอกไกโดจะมีได้ไม่เกิน 4 ไร่ และในส่วนที่อื่นๆ ของประเทศเฉลี่ยมีได้ 1 ไร่เท่านั้น

2. ตามโครงการแรก เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเองไม่ถูกบังคับให้โอนที่ดิน แต่ตามโครงการใหม่ ถ้าหากการเพาะปลูกไม่คุ้มค่า ผู้มีที่ดินในเกาะฮอกไกโดเกินกว่า 12 ไร่ และส่วนที่อื่นๆ ของประเทศเฉลี่ยเกินกว่า 3 ไร่ นั้น รัฐบาลจะซื้อไว้

¹ 1 ไร่ เท่ากับ 2.45 เอเคอร์ หรือประมาณ 6.125 ไร่

¹ บัญญัติ สุการวิทย์. (2525). แหล่งเดิม. หน้า 114.

ตาราง 1 ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของชาวนาผู้เช่าที่ดิน

พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกทั้งหมด (1,000 ไร่)		สัดส่วนทั้งหมดของงานที่ทำ โดยผู้เช่าที่ดิน	
		เดือนพฤศจิกายน 1946	เดือนสิงหาคม 1950
ฮอกไกโด	726	48.7	7.6
โทโฮกุ	813	48.2	8.4
คันโต	874	50.6	12.5
โฮะกุริกุ	426	49.0	9.1
โทสัน	298	43.4	10.3
โทคะอิ	343	50.5	12.4
คินกิ	352	44.9	13.6
ชูโงะกุ	398	50.3	10.2
ชิโกกุ	220	43.5	10.0
คิวชู	706	41.0	10.3
รวม	5,156	45.9	10.1
รวม (โดยไม่รวมฮอกไกโด)	4,430	45.5	10.7

ที่มา : สุรางศรี ดันเสียงสม. (2543). *ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่อำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1890 -1990)*. หน้า 71.

3. ที่ดินเช่าซึ่งเจ้าของที่ดินไม่ได้ประกอบการเกษตร และที่ดินเช่าที่เจ้าของอาศัยอยู่ด้วยเกินกว่า 1 ไร่ รัฐบาลจะต้องการซื้อหรือไม่นั้นก็ตาม แต่รัฐบาลจะแนะนำต่อไป

4. ที่ดินที่รัฐบาลซื้อไว้จะจำหน่ายให้แก่ผู้เพาะปลูกในที่ดินนั้นๆ

5. เกษตรกรที่เช่าที่ดินจะซื้อที่ดินโดยผ่อนส่งเป็นรายปีได้โดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 3.2 ต่อปี และผ่อนส่งภายใน 24 ปี

จากการดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามหลักการดังกล่าวนี้ ปรากฏว่าพื้นที่การเพาะปลูกแบบเช่าที่ลดลงอย่างมาก เจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ต้องสูญเสียฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้าน ในขณะที่ส่วนแบ่งของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินมีเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 90¹ จึงทำให้ปัญหาเรื่องการเช่าที่ดิน และชนชั้นเจ้าของที่ดินหมดไป แต่ปัญหาเรื่องขนาดเนื้อที่ดินนั้นไม่ได้มีการพิจารณาถึงเรื่องการขยายที่ดินถือครองของเกษตรกร ทำให้จำนวนครอบครัวชาวนาขนาดเล็ก และผู้ที่เพาะปลูกในพื้นที่ขนาดเล็กมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 8.4 ในปี 1946 และจำนวนชาวนาที่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่เกินกว่า 2 ไร่ ขึ้นไปนั้นมีจำนวนลดลง และผู้ที่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่ขนาดเล็กกว่า 2 ไร่ ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

กล่าวได้ว่าผลของการปฏิรูปที่ดินไม่ได้ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกของชาวนา โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 ทำการเพาะปลูกในพื้นที่ขนาดเล็กไม่เกิน 1 ไร่ ซึ่งเป็นขนาดที่เล็กเกินไปสำหรับการครองชีพด้วยการทำเกษตรกรรมอย่างเดียว

การปฏิรูปอุตสาหกรรม

ในภาคอุตสาหกรรมนั้น กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความคิดเห็นว่าการกลุ่มธุรกิจผูกขาดไชนะสี เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะกลุ่มธุรกิจเหล่านี้เป็นกลุ่มบริษัทที่มักจะทำกาผูกขาดการค้าและธุรกิจโดยไม่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขัน กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร จึงดำเนินการผลักดันระบบเศรษฐกิจไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย ดังนี้

1. ทำลายกลุ่มอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยมุ่งจัดการกับบริษัทผู้ถือหุ้นซึ่งถือว่าเป็นหัวใจ หรือศูนย์บัญชาการของกลุ่มไชนะสีในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1946 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผู้ถือหุ้นเพื่อสลายอิทธิพลของกลุ่มไชนะสีอย่างจริงจัง โดยกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ยุบบริษัทผู้ถือหุ้น 10 แห่ง และกลุ่มบริษัทอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุด 26 แห่ง ตลอดจนบริษัทการค้าขนาดใหญ่อีก 2 แห่ง นอกจากนั้นยังทำการกระจายหุ้นของบริษัทต่างๆ ประมาณ 600 แห่งให้แก่ประชาชน

¹. ดับเบิลยู จี. บิสลีย์. (2543). แหล่งเดิม. หน้า 434-435.

2. การออกกฎหมายต่อต้านการผูกขาด และกฎหมายจัดการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1947 เพื่อคอยสอดส่องดูแลเศรษฐกิจและป้องกันการผูกขาด

สำหรับการจัดโครงสร้างอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจ ไชบะสึ ทำให้วงการธุรกิจและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ แต่ในระหว่างช่วงของการดำเนินการสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เพื่อหวังจะให้มันเป็นแนวทางสกัดกั้นการแพร่อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต ฉะนั้นนโยบายยึดครองญี่ปุ่นของสหรัฐอเมริกาได้ค่อยเปลี่ยนแนวไป คือกองบัญชาการยึดครองสูงสุดของฝ่าย สัมพันธมิตรเริ่มมีทัศนคติต่อกลุ่มไชบะสึน้อยลง

การออกกฎหมายรองรับการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงาน

ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1945 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าควรยกเลิกกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เคยใช้กดขี่ความเคลื่อนไหวของกรรมกร จึงได้มีการยกฐานะของกรรมกรหรือการปฏิรูปแรงงานให้เป็นประชาธิปไตย โดยเสนอออกกฎหมายสหภาพแรงงาน โดยมีสาระสำคัญคือ ให้การคุ้มครองแก่กรรมกรในเรื่องของสิทธิที่จะรวมตัวกัน สิทธิที่จะต่อรองเป็นกลุ่ม และสิทธิในการนัดหยุดงาน ต่อมาในเดือนกันยายนปีเดียวกันนั้นเองกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ออกกฎหมายปรับปรุงแรงงานสัมพันธ์ โดยมีสาระสำคัญคือกำหนดวิธีไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทแรงงาน¹

ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1947 ได้มีการออกกฎหมายมาตรฐานแรงงาน โดยมีสาระสำคัญคือ การกำหนดเงื่อนไขขั้นต่ำของการทำงาน เช่น กำหนดการทำงานวันละ 8 ชั่วโมง การป้องกันเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขอนามัย รวมทั้งการอนุญาตให้ลาหยุดเมื่อเจ็บป่วย การจ่ายค่าชดเชยเมื่อเกิดอุบัติเหตุ และการจำกัดชั่วโมงทำงานตลอดจนสภาพของงานสำหรับสตรีและเด็ก²

จากการออกกฎหมายและดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทำให้อัตราส่วนของกรรมกรที่เข้าร่วมกับสหภาพแรงงานต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากระดับ 0 ในปี 1945 มาอยู่ในระดับร้อยละ 50 - 60 ระหว่างปี 1948-1949 นอกจากนี้แล้วการเคลื่อนไหวของกรรมกรยังได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย ได้แก่ พรรคสังคมนิยม และพรรคคอมมิวนิสต์อย่างใกล้ชิด ถึงแม้ว่าในตอนแรกกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรค่อนข้างให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกรรมกรเหล่านี้ แต่เมื่อมีการเรียกร้องทางเศรษฐกิจของกรรมกรรุนแรงขึ้นโดยในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 ได้มีการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ทั่วประเทศ ทำให้กองบัญชาการสูง

¹ คงศักดิ์ สันติพิชญวงศ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 291.

² Mikiso Hane. (1986). *Op. Cit.* p.348.

สุดของฝ่ายสัมพันธมิตรต้องดำเนินมาตรการเข้าแทรกแซง โดยสั่งห้ามกระทัณฑ์หนักก่อนถึงกำหนดการเพียง 10 ชั่วโมง และทำการกดดันการเคลื่อนไหวของกรรมกร โดยการเสนอให้มีการออกกฎหมายห้ามลูกจ้างของรัฐนัดหยุดงาน และยอมให้มีการปลดคนงานโดยอาศัยเหตุผลทางการเมือง ซึ่งเป็นผลให้การเคลื่อนไหวของกรรมกรโดยเฉพาะที่อยู่ภายใต้การนำของฝ่ายซ้ายได้เสื่อมถอยลง¹

การปฏิรูปทางสังคม

ในการดำเนินการปฏิรูปทางสังคมของญี่ปุ่นกองบัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ศาสนา สื่อมวลชน และการเปลี่ยนสิทธิสตรีขึ้นของญี่ปุ่นมีสภาพสังคมที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าช่วงก่อนการยึดครอง

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวญี่ปุ่นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรพยายามสร้างเสริมและปลูกฝังวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ในหมู่คนญี่ปุ่นโดยรัฐไม่สามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ทำให้พลเมืองญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 90 ของประชากรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน

การปฏิรูปทางการศึกษา

ภายหลังจากการดำเนินการปฏิรูปทางการศึกษาให้กับญี่ปุ่น โดยมีการเปลี่ยนแปลงของคณะกรรมการศึกษาชาวอเมริกัน ใน ค.ศ. 1940 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงปรัชญาการศึกษาแบบเดิมของญี่ปุ่นที่เป็นการศึกษาเพื่อความต้องการของรัฐ มาเป็นการศึกษาที่เยาวชนต้องการเลือกเรียนตามความประสงค์ โดยระบบการศึกษาจะใช้แบบ 6:3:3:4 ซึ่งหมายถึงระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับมหาวิทยาลัย 4 ปี โดยเป็นการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี การศึกษาในแต่ละระดับสามารถสรุปได้ดังนี้²

1. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาหรือระดับอนุบาล มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาจิตใจและร่างกายให้แก่เด็กเล็กที่มีอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป โดยการจัดสภาพแวดล้อมให้กระตุ้นการศึกษา การศึกษาระดับนี้ไม่ใช้การศึกษาภาคบังคับ แต่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานการศึกษาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น นอกจากโรงเรียนอนุบาลแล้ว ยังมีศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน (Hoikusho) ซึ่งจัดขึ้นภายใต้กฎหมายสวัสดิการเด็ก ศูนย์เหล่านี้รับเลี้ยงเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี ในกรณีที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ

¹ คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 292.

² เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). เล่มเดิม. หน้า 299

2. การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาระดับแรกของการศึกษาภาคบังคับซึ่งมุ่งเพื่อการพัฒนาสติปัญญาและร่างกาย โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการศึกษา หลักสูตร และตำราเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษา การศึกษาระดับนี้เริ่มรับเด็กที่มีอายุ 6- 12 ปี เพื่อเข้ารับการศึกษเป็นเวลา 6 ปี

3. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาระดับนี้มุ่งให้การศึกษาทั่วไปแก่เด็กที่มีอายุ 12-15 ปี เพื่อเข้ารับการศึกษภาคบังคับต่อจากระดับประถมศึกษาเป็นเวลาอีก 3 ปี

4. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาระดับนี้มุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้รับการศึกษาทั่วไป และการศึกษาเฉพาะด้านตามความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาและร่างกายของแต่ละคน

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐในระดับท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาลจังหวัด และเพื่อที่จะให้มีหลักประกันความเสมอภาคในโอกาสการเข้าเรียน สภาการศึกษาของจังหวัดจึงได้กำหนดให้มีเขตโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีหลักการให้นักเรียนที่ประสงค์จะศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐให้สมัครเข้าศึกษาเฉพาะในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตโรงเรียนที่นักเรียนนั้นอาศัยอยู่

5. การศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับเด็กพิการที่ไม่อาจเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้เพื่อให้เด็กเหล่านี้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

ศาสนา

ในช่วงการปฏิรูปประเทศในช่วงแรก ค.ศ.1945-1947 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีความเห็นว่าศาสนาชินโตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นเกิดความจงรักภักดีต่อระบบจักรพรรดิ และสามารถปลุกกระตุ้นให้คนมีความหลงชาติว่าญี่ปุ่นมีความสูงส่งและมีศักดิ์ศรีเหนือกว่าชนชาติอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นก่อสงคราม ดังนั้นกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาทำการยกเลิกศาสนาชินโตเป็นศาสนาประจำชาติของญี่ปุ่นโดยมีคำสั่งออกมาชี้แจงฐานะของศาสนาชินโตดังนี้¹

ประการแรกห้ามทางการอุดหนุนศาสนาชินโตด้วยประการใดๆ

ประการที่สองห้ามใช้ศาสนาชินโตมาปลุกกระตุ้นประชาชนให้รักรานผู้อื่น

ประการที่สามยกเลิกการสอนศาสนาชินโตสถาบันการศึกษาต่างๆ ในการโฆษณาชวนเชื่อและล้างสมองนักเรียน

¹ แหล่งเดิม . หน้า. 298

ประการที่สี่ไม่ใช้เงินงบประมาณของรัฐในพิธีกรรมของศาสนาชินโต

ประการที่ห้าห้ามการตีพิมพ์ จำหน่าย แจกจ่ายหนังสือเรื่องหลักพื้นฐานของโครงสร้างรัฐ (Kokutai no Hongi) และเลิกใช้คำว่าโลกทั้งหมดภายใต้หลังคาเดียวกัน (Hakko Ichiu) หรือคำเฉพาะต่าง ๆ ทางศาสนาชินโต ลัทธิทหารนิยม และลัทธิชาตินิยมรุนแรง

ประการที่หกห้ามใช้ศาสนาในเรื่องการเมือง ทุกศาสนามีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

ประการที่เจ็ดให้ยุติความเชื่อว่า จักรพรรดิญี่ปุ่นมีความสูงส่งกว่าประมุขของประเทศอื่น จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นลดความเชื่อในเรื่องศาสนาชินโตลงไปได้และเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้สังคมญี่ปุ่นมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงสิทธิสตรี

ในด้านสิทธิสตรีนั้น กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปโดยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “ พลเมืองทุกคนมีความเท่าเทียมกันทางกฎหมายโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะหรือชาติกำเนิด” และกำหนดไว้ในมาตราที่ 24 ที่ว่าด้วยการแต่งงานเป็นเรื่องของกลุ่มสมรส ทั้งสามีและภรรยามีสิทธิเท่าเทียมกัน หญิงและชายก็มีสิทธิเท่าเทียมกันในการเลือกคู่ครอง และการครอบครองสมบัติ การรับมรดก การเลือกที่อยู่อาศัย การย่ำร้าง และเรื่องต่างๆในชีวิตสมรส

กล่าวได้ว่าสิทธิเสรีภาพของสตรีญี่ปุ่นในช่วงการปฏิรูปการยึดครองนี้ทำให้สตรีในฐานะที่เป็นพลเมืองมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบกิจกรรมต่างๆมากขึ้น อย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้แล้วรัฐธรรมนูญยังระบุให้สตรีสามารถออกเสียงเลือกตั้งได้เป็นครั้งแรกอีกด้วย

สื่อมวลชน

สมัยเมจิได้มีการปฏิรูปทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างมากมาย ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ รัฐบาลตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องแพร่หลายข่าวสารไปให้ประชาชนทั่วประเทศรับรู้และเข้าใจในนโยบายของรัฐ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกและชาตินิยมให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้กิจการหนังสือพิมพ์ยุคใหม่จึงได้เริ่มต้น โดยที่รัฐบาลได้ประกาศให้กฎระเบียบว่าด้วยการพิมพ์ ค.ศ. 1892 โดยที่หนังสือพิมพ์จะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แก่สาธารณชน (หนังสือพิมพ์เพื่อมวลชน) นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ตั้งงบประมาณ เพื่อช่วยซื้อหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะในส่วนท้องถิ่นกระทรวงการคลังได้บันทึกถึงรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ระบุซื้อหนังสือพิมพ์ที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ อย่างไรก็ตามการสนับสนุนของรัฐบาลก็จะเลือกเฉพาะแต่หนังสือพิมพ์ที่เห็นด้วยกับแนวทางการเมืองของรัฐเท่านั้น สำหรับหนังสือพิมพ์ที่มีทัศนคติตรงกันข้ามจะถูกปราบปรามอย่างรุนแรงทั้งโดยรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น การควบคุม

ของรัฐบาลไม่ได้มีเฉพาะหนังสือพิมพ์เท่านั้น หากยังคลุมไปถึงวิทยุกระจายเสียง ซึ่งปรากฏว่าในปี 1925 มีสถานีวิทยุเกิดขึ้นในนครใหญ่ของญี่ปุ่น 3 แห่ง คือที่โตเกียว โอซากา และทาโรยา ต่อมารัฐบาลได้สั่งยุบรวมเป็นระบบเดียวกันเรียกว่า Nippon Hoso Kyokai (NHK) (Japan Broadcasting Corporation) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของ NHK ปัจจุบัน สถานีนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลโดยตรง ทำให้เป็นกระบอกเสียงรับใช้นโยบายการทหารของญี่ปุ่นตลอดช่วงสงคราม

ปี ค.ศ. 1945 เป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในทุกด้านของญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นแพ้สงคราม และถูกยึดครองโดยกองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นตัวแทนในการยึดครอง โดยมีนโยบายที่จะนำญี่ปุ่นให้กลายเป็นประเทศประชาธิปไตย ดังนั้นในเรื่องสื่อมวลชน ซึ่งสหรัฐอเมริกาดูแลถึงบทบาทของสื่อมวลชนญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม และมองเห็นความสำคัญในการที่จะนำสื่อมวลชนมารับใช้การสร้างชาติใหม่ของญี่ปุ่น ดังนั้นเพียงสองวันหลังจากการยึดครอง สหรัฐอเมริกาได้ทำบันทึกถึงสื่อมวลชนญี่ปุ่นเกี่ยวกับ “เสรีภาพในการพูดและการพิมพ์”¹ โดยระบุว่าข้อบังคับและกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพออกโดยรัฐบาลในยุคสงครามถือเป็นอันสิ้นสุด และเห็นว่าเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นพลังสำคัญยิ่งสำหรับระบอบประชาธิปไตย แต่สภาพที่แท้จริงสำหรับเสรีภาพที่สหรัฐอเมริกาให้แก่สื่อมวลชนนั้นยังมีเงื่อนไขควบคุมอยู่ เช่น ห้ามไม่ให้เสนอข่าวที่ไม่เป็นผลดีต่อการยึดครอง ตรวจและเซ็นเซอร์ข่าวทุกข่าวก่อนตีพิมพ์

ถึงแม้ว่าช่วงต้นของการยึดครอง สหรัฐอเมริกาจะให้ความเห็นอกเห็นใจ และสนับสนุนนักคิดฝ่ายเสรีนิยมและสังคมนิยมที่เคยมีบทบาทต่อต้านลัทธิทหารและเคยถูกบีบบังคับมาก่อนในสมัยสงคราม ทำให้ปรากฏสิ่งพิมพ์ฝ่ายซ้ายเกิดขึ้นอย่างถูกกฎหมาย เช่นหนังสือพิมพ์อาคาฮาตะ (Akahata) ของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น แต่เมื่อเกิดสงครามเกาหลีปี 1950 สื่อมวลชนฝ่ายซ้ายได้พากันประโคมข่าวว่าสงครามเกาหลีเกิดขึ้นเพราะการยั่วยุของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ทำให้สหรัฐอเมริกาสั่งปิดหนังสือพิมพ์อาคาฮาตะอย่างไม่มีกำหนด และสั่งให้ สื่อมวลชนทุกแขนงปลดคนทำงานฝ่ายซ้ายออกเป็นจำนวนมาก

สำหรับด้านวิทยุกระจายเสียง คณะผู้ยึดครองได้สั่งยึดสถานีวิทยุ NHK หลังจากญี่ปุ่นแพ้สงคราม ประมาณสองสามเดือนต่อมาได้ทำบันทึกว่าด้วย “การปรับปรุงองค์กรกระจายเสียง NHK โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญคือ ประการแรกให้ยุบเลิกการควบคุมของรัฐบาลต่อ NHK ประการที่สอง ให้ตั้งองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะแห่งใหม่ ประการสุดท้าย ให้เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน และยังไม่เห็นด้วยที่จะให้มีสถานีเพื่อการค้าเข้ามาแข่งขัน จะเห็นได้ว่านโยบายของคณะผู้ยึดครองต่อสื่อมวลชนด้านวิทยุ

¹ วิภา อุตมฉันท. (2540). “สื่อมวลชนในยุคหลังสงคราม,” ใน ญี่ปุ่นศึกษา. บรรณาธิการโดยไชยวัฒน์ คำชู. หน้า 5-5.

กระจายเสียงยังมีความไม่แน่นอน และมักผันแปรไปตามสถานภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของญี่ปุ่นที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ และใช้เวลาอยู่หลายปีในการออกกฎหมายกระจายเสียงที่เรียกว่า Broadcast Law 1950 ขึ้น โดยเริ่มเกิดความเชื่อมั่นว่าประชาธิปไตยเริ่มก่อตัวขึ้นในญี่ปุ่นแล้ว และก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ คณะผู้ยึดครองได้ส่งเจ้าหน้าที่กระทรวงคมนาคมญี่ปุ่นไปดูงานด้านกระจายเสียงในอเมริกา ซึ่งเจ้าหน้าที่ชุดนี้ได้มีส่วนช่วยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายฉบับนี้ และกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นแม่บทและเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการกระจายเสียงของญี่ปุ่นตราบจนทุกวันนี้

กล่าวโดยสรุปคือ สื่อมวลชนญี่ปุ่นยุคหลังสงครามสงบใหม่ๆ ยังไม่ได้มีเสรีภาพเต็มที่ จนกระทั่งมีการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่ซานฟรานซิสโกปี 1952 ทำให้ญี่ปุ่นได้เป็นเอกราชอีกครั้งหนึ่ง สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ได้ขยายตัวอย่างเต็มที่ รวมทั้งเทคโนโลยีในการผลิตก็พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง

บทที่ 4

การเปลี่ยนแปลงการยึดครองในช่วงที่สอง ค.ศ. 1948 – 1952

ภายหลังจากการยึดครองประเทศญี่ปุ่นในช่วงสามปีแรกผ่านพ้นไปแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป และเป็นระยะเวลาที่สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงนโยบายในการยึดครองญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะตระหนักถึงอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายเข้ามาในเอเชียตะวันออก ประกอบกับใน ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีชัยชนะต่อพรรคก๊กมินตั๋ง และทำการสถาปนาสาธารณประชาชนจีนขึ้น ด้วยเหตุนี้สหรัฐอเมริกาจึงเปลี่ยนนโยบายจากการปฏิรูปมาเป็นการฟื้นฟูประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้เป็นประเทศพันธมิตรในการสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในบริเวณแถบเอเชีย ซึ่งการดำเนินนโยบายการยึดครองประเทศญี่ปุ่นในช่วงที่สอง ค.ศ. 1948-1952 นี้มีสถานการณ์ภายนอกประเทศอันได้แก่ การเกิดสงครามเย็น การที่จีนเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และสงครามเกาหลี รวมทั้งสถานการณ์ภายในประเทศอันได้แก่ การเกิดภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งสถานการณ์ภายนอกและภายในประเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการยึดครองที่สหรัฐอเมริกามีต่อญี่ปุ่น

ปัจจัยภายนอก

สงครามเย็น

ภาวะการเกิดสงครามเย็นเป็นสถานการณ์ที่ตึงเครียดระหว่าง 2 ประเทศ โดยเกิดขึ้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เนื่องจากในปี ค.ศ. 1947 เป็นต้นมาโลกได้แบ่งออกเป็นสองค่ายอย่างชัดเจนเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรที่ได้ชัยชนะเหนือเยอรมนีจึงทำให้เกิดความวิตกกังวลถึงอิทธิพลของโซเวียตที่กำลังขยายมากขึ้นในยุโรป และในปี ค.ศ. 1947 สหรัฐอเมริกาได้ประกาศวาทะทรูแมน(Truman Doctrine) ซึ่งวาทะนี้มีใจความสำคัญว่า “สหรัฐอเมริกาจะช่วยพวกประเทศที่เป็นเอกราชทั้งหลายทางแถบนี้ที่ทำการต่อต้านความพยายามของคนส่วนน้อยในประเทศที่ทำลายเอกราช และต่อต้านความพยายามของประเทศต่างชาติที่มีจุดประสงค์เดียวกัน”¹ ซึ่งวาทะนี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของนโยบายปิดล้อมที่สหรัฐอเมริกายึดถือต่อมา และทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์

นอกจากนี้แล้วการที่สหรัฐอเมริกาได้หันมาให้ความสนใจกับประเทศญี่ปุ่นในช่วงนี้มากขึ้น สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่สหรัฐอเมริกาเสนอแผนการช่วยเหลือมาร์แชล(Marshall Plan) โดยจอร์จ ซี. มาร์แชล(George C. Marshall) รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา

¹ นันทา โชติกะพุกกณะ. (1983). เหตุการณ์โลกปัจจุบัน.. หน้า 13.

เป็นผู้เสนอโครงการนี้ขึ้น มีสาระสำคัญคือ ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจยุโรปให้กลับเข้าสู่สภาวะปกติ เนื่องจากยุโรปเคยเป็นตลาดสินค้าของสหรัฐอเมริกา ฉะนั้นถ้าเศรษฐกิจยุโรปตกต่ำ สหรัฐอเมริกาจะขายสินค้าไม่ได้ และจะทำให้กระทบกระเทือนต่อระบบเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปิดล้อมของทรูแมน เพราะสหรัฐอเมริกามีความเห็นว่าการมีระบบเศรษฐกิจที่ดีจะทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์แผ่ขยายเข้ามาได้ยากขึ้น¹

จากการดำเนินการปิดล้อมลัทธิคอมมิวนิสต์ และการประกาศแผนการมาร์แชลทำให้สหภาพโซเวียตจัดตั้งองค์การโคมินฟอรม์(Cominform) ขึ้นในปี 1947 เป็นการโต้ตอบ โดยองค์การโคมินฟอรม์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มคอมมิวนิสต์² จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ทั้ง 2 ค่าย คือค่ายเสรีประชาธิปไตย และค่ายคอมมิวนิสต์เกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก รวมทั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายเข้ามายังเอเชียทำให้ฝ่ายโลกเสรีซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกการจัดตั้งกลุ่มพันธมิตรของตนขึ้นมาทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของรัสเซียทำการจัดตั้งกลุ่มของตนเพื่อรักษาตุลอำนาจ

ในปี 1949 ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้แผ่ขยายอิทธิพลกว้างมากขึ้น และจากเหตุการณ์ในจีนซึ่งเกิดความแตกแยกระหว่างจีนก๊กมินตั๋งซึ่งมีเจียงไคเช็คเป็นผู้นำ และจีนคอมมิวนิสต์ซึ่งนำโดยเหมาเจ๋อตง โดยพรรคคอมมิวนิสต์มีชัยชนะจึงทำให้สหรัฐอเมริกามีความวิตกกังวลในการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียมากขึ้น จึงมีความเห็นว่าควรจะดำเนินการสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียโดยหันมาให้ความสนใจและฟื้นฟูสภาพทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากขึ้น เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถปกครองตนเองได้ และไม่เป็นภาระให้กับสหรัฐอเมริกามากเกินไปเพราะในช่วงขณะนั้นยังเกิดสงครามเกาหลีตามมาอีกด้วย กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงหันมาให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในเกาหลี และพยายามให้ญี่ปุ่นเป็นด่านสกัดกั้นของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชีย

สงครามเกาหลี

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนไป คือสหรัฐอเมริกากลายเป็นผู้นำที่เริ่มเข้มแข็งที่สุดของประเทศฝ่ายทุนนิยม เพราะประเทศที่แพ้สงครามเช่นเยอรมนีกับญี่ปุ่นได้พ้นจากการเป็นประเทศมหาอำนาจ และประเทศที่ชนะสงครามเช่นอังกฤษและฝรั่งเศสก็สูญเสียฐานะการเป็นผู้นำระหว่างประเทศดังที่เคยเป็นมา ส่วนอีกด้านหนึ่งคือโซเวียตซึ่งสามารถฟื้นตัวจากสงครามมีฐานะระหว่างประเทศสูงขึ้น โดยการเป็นผู้นำกลุ่มประเทศในยุโรปกลางและตะวันออก และเมื่อระบบฟาสซิสต์ได้ล่มสลายลงไปแล้ว

¹ นันทา โชติกะพุกกณะ. (1983). แหล่งเดิม. หน้า 30-31.

² ประทุมพร วัชรเสถียร. (2527). พฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศยุโรปตะวันออก : ปัญหาและการวิเคราะห์. หน้า 95.

ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการปกครองเยอรมนีหลังสงครามจึงเป็นสาเหตุให้ทั้งสองฝ่ายบาดหมางกันยิ่งขึ้น

ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายทุนนิยมกับฝ่ายสังคมนิยมในเอเชียได้ปรากฏเด่นชัดในปัญหาเกาหลี กล่าวคือ ตามแถลงการณ์ไคโรได้กำหนดให้เกาหลีหลุดพ้นจากการปกครองของญี่ปุ่น และกลายเป็นประเทศเอกราช แต่เนื่องจากประเทศมหาอำนาจไม่สามารถตกลงกันได้ เรื่องการจัดตั้งรัฐบาลร่วม ฉะนั้นในปี 1945 เกาหลีจึงถูกแยกเป็นเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ จนกระทั่งสงครามเย็นเริ่มรุนแรงขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศประสพภาวะตึงเครียดในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1950 เกาหลีเหนือได้ทำการโจมตีเกาหลีใต้โดยฝ่ายเกาหลีใต้ได้รับการช่วยเหลือจากกองกำลังสหประชาชาติ ซึ่งส่วนใหญ่คือทหารอเมริกัน ส่วนฝ่ายเกาหลีเหนือได้รับการสนับสนุนจากกองกำลังอาสาสมัครจากจีน ซึ่งเหตุการณ์สงครามเกาหลีนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกามีแนวการยึดครองที่เปลี่ยนไป โดยหันมาให้ความสนใจญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องจากเมื่อเกิดสงครามเกาหลีขึ้นญี่ปุ่นได้กลายเป็นฐานสนับสนุนของกองกำลังสหประชาชาติ

จากสงครามเกาหลีเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นตัวของเศรษฐกิจญี่ปุ่น กล่าวคือ เมื่อประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงครามเกาหลี ทำให้นโยบายที่สหรัฐอเมริกาเคยเน้นการจำกัดกำลังกองทัพของญี่ปุ่นเปลี่ยนไปเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เล็งเห็นความสำคัญของญี่ปุ่นโดยยอมรับว่าญี่ปุ่นจะเป็นชาติที่ให้ประโยชน์อย่างมากในการทำสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตประกอบกับจีนคอมมิวนิสต์ยึดครองจีนแผ่นดินใหญ่ ทำให้สหรัฐอเมริกาเห็นว่าลัทธิคอมมิวนิสต์จะคุกคามมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นจึงมีนโยบายที่จะช่วยเหลือและส่งเสริมทางเศรษฐกิจต่อญี่ปุ่นมากขึ้น

การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อญี่ปุ่นนั้นทำให้กลุ่มธุรกิจผูกขาดไซบัตสึเข้ามามีอิทธิพลอีกครั้ง เนื่องจากในชั้นแรกสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้มีการยกเลิกธนาคาร และการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายยกเลิกกำลังทหารของญี่ปุ่น และทำให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตยขึ้น แต่เมื่อมีการช่วยเหลือ และฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ทำให้สหรัฐอเมริกามีความเห็นว่าควรจะให้ญี่ปุ่นพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบของญี่ปุ่นเอง รัฐบาลอเมริกันจึงตัดสินใจไม่บีบให้ญี่ปุ่นต้องกระจายโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจออกไป ถึงแม้ว่ารัฐสภาญี่ปุ่นจะได้ผ่านกฎหมายยุบเลิกบริษัทใหญ่ๆ ของญี่ปุ่นเรียบร้อยแล้วก็ตาม แต่เมื่อกองบัญชาการยึดครองสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ได้ติดตามในเรื่องนี้อย่างจริงจัง คณะรัฐมนตรีก็เลยปล่อยให้เรื่องนี้ตกไป ทำให้บรรดาอุตสาหกรรมต่างๆ ทางอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว¹ โดยในช่วงนี้ญี่ปุ่นสามารถผลิตสินค้าเพื่อส่งออกไปขายในสงครามเกาหลี จากนั้นนโยบายที่สหรัฐอเมริกาเคยเน้นการจำกัดกำลังกองทัพของญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไปเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าในภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจะยังมี

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 558.

ประสิทธิภาพในการผลิตค่อนข้างต่ำ และราคาค่อนข้างแพง แต่การส่งออกโดยทั่วไปได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้ว่าในปี 1949 การส่งออกของญี่ปุ่นมีเพียง 510 ล้านดอลลาร์ แต่มาในปี 1950-1951 การส่งออกได้เพิ่มขึ้นเป็น 820 และ 1,355 ล้านดอลลาร์ ซึ่งสิ่งที่มีความสำคัญกว่าการส่งออกเหล่านี้คือดีมานด์พิเศษ อันได้แก่ ความต้องการสินค้าและบริการสำหรับการสู้รบของทหารอเมริกันในเกาหลีที่จัดหาไปจากญี่ปุ่น โดยในตอนแรกสินค้าที่เป็นความต้องการส่วนใหญ่มักจะเป็นพวกรถบรรทุก ลูกปืน กระสอบทราย ถังน้ำมัน ผ้า ผ้าห่ม และเมื่อเริ่มมีการเจรจาสงบศึกในกลางปี 1951 ความต้องการในด้านวัสดุก่อสร้างสำหรับบูรณะเกาหลีใต้ก็เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมักจะเป็นสินค้าพวกผลิตภัณฑ์โลหะ และสิ่งทอ

กล่าวได้ว่าการไหลเข้าของเงินตราต่างประเทศอันเกิดจากการใช้จ่ายของกองทัพสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า “ การสั่งสินค้าจำเป็นพิเศษ” (Special Procurements) มีผลทำให้เงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นถึง 590 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 1951 และมากกว่า 800 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 1952 ดังนั้นการขายสินค้าจำเป็นพิเศษและสินค้าส่งออกอื่นๆ ทำให้ญี่ปุ่นสามารถนำเข้าสินค้าได้อัตราปีละ 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ทำให้อุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยวัตถุดิบจากต่างประเทศสามารถเพิ่มสมรรถภาพในการผลิตได้เป็นสองเท่าตัว

เนื่องจากการมีอุปสงค์อย่างมาก ทำให้กำลังการผลิตในอุตสาหกรรมพลังงานไฟฟ้า เหล็ก การเดินเรือ และถ่านหิน ไม่เพียงพอ จึงก่อให้เกิดการลงทุนสร้างโรงงานและอุปกรณ์การผลิต จนมีการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อสนองความต้องการนี้ จึงมีมาตรการในการจัดตั้งธนาคารเพื่อการส่งออกแห่งประเทศญี่ปุ่น (Export Bank of Japan) โดยมีนโยบายที่อุดหนุนด้านเงินตราเพื่อส่งเสริมการส่งออก¹

จากเหตุการณ์สงครามเกาหลีเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นดีขึ้นกว่าในช่วงสภาพการยึดครองในช่วงแรกของสหรัฐอเมริกา เพราะในช่วงขณะนั้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอยู่ในภาวะชบเซา จากมาตรการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจของโจเซฟ เอ็ม ดอดจ์ (Joseph M. Dodge) ส่งผลให้สินค้าของญี่ปุ่นค้างสต็อกประมาณ 1 แสน ถึง 1 แสนกว่าล้านเยน แต่พอสงครามเกาหลีเกิดขึ้น การเพิ่มขึ้นของการส่งออก และความต้องการในสินค้าพิเศษที่นำไปใช้ในสงคราม ทำให้เป็นการช่วยกวาดล้างสินค้าทั้งหมดนี้ไปในระดับหนึ่ง แต่สงครามครั้งนี้ก็ได้สร้างผลกระทบให้กับญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน คือ ญี่ปุ่นต้องถูกตัดขาดจากตลาดจีนแดง ซึ่งเคยเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ในช่วงนี้การค้าของญี่ปุ่นเน้นหนักไปทางสหรัฐอเมริกา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹ นาคามุระ ทาดาฟูสะ. (2530). พัฒนาการทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นสมัยใหม่. บรรณาธิการแปลโดย กำชัย ลายสมิต. หน้า 79-80.

ปัจจัยภายในประเทศ

การเกิดภาวะเงินเฟ้อ

จากการปฏิรูปประเทศในช่วงแรกที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการปลดอาวุธทหารและการปฏิรูปที่ดิน รวมทั้งการปฏิรูปภาค อุตสาหกรรม เพื่อให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ปัญหาที่ยากจะแก้ไขให้หมดไปได้ นั่นคือ ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการขาดแคลนอาหาร รวมทั้งการว่างงานของประชากร ซึ่งนับวันจะเป็นปัญหาที่สะสมตลอดมาตั้งแต่ระหว่างเกิดสงครามคือในขณะที่รายจ่ายทางทหารของรัฐบาลขยายตัว ทำให้อำนาจการซื้อของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้าม การผลิตสินค้าทั่วไปเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนกลับหดตัวลง จึงทำให้ภาวะเงินเฟ้อ แต่พอสงครามสิ้นสุดลงการควบคุมเงินตราได้ถูกยกเลิก ในขณะที่รายจ่ายทางทหารบางส่วนยังคงดำเนินต่อไป เช่น การชดเชยหนี้สินให้กับบริษัทที่รัฐบาลติดค้างมาในระหว่างสงคราม และการจ่ายเบี้ยเลี้ยงให้กับทหารที่ปลดประจำการ จึงทำให้เงินตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้ามความสามารถในการผลิตสินค้าทั่วไปตกต่ำลงอย่างมาก ราคาสินค้าในตลาดมีดสูงกว่าของทางการประมาณ 40 เท่าตัว และเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าว กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยส่งนาย โจเซฟ เอ็ม ดอดจ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานธนาคารดีทรอยต์ มายังประเทศญี่ปุ่น ในฐานะทูตพิเศษเพื่อแนะนำ และควบคุมการดำเนินการด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ตามบัญญัติ 9 ประการเพื่อสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นดังนี้¹

1. การประหยัดรายจ่ายของรัฐบาลเพื่อการคลังที่สมดุล
2. การเก็บภาษีอย่างเข้มงวด
3. การจำกัดความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐบาล
4. การรักษาเสถียรภาพของค่าจ้าง
5. การควบคุมราคาสินค้าอย่างเข้มงวด
6. การปรับปรุงระบบควบคุมการค้าต่างประเทศกับการแลกเปลี่ยนเงินตราให้รัดกุม
7. การปรับปรุงระบบจัดสรรปัจจัยการผลิต เพื่อส่งเสริมการส่งออก
8. การเพิ่มผลผลิตทางด้านสินค้า และวัตถุดิบสำคัญของประเทศ
9. การปรับปรุงระบบรวบรวมอาหารให้มีประสิทธิภาพ

มาตรการดังกล่าวของนายโจเซฟ เอ็ม ดอดจ์ นับว่าเป็นแผนการที่พยายามผลักดันให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นฟื้นตัวตามแบบฉบับทุนนิยมได้อย่างจริงจัง นอกจากนี้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรยังมีมาตรการที่จะทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการลด

¹ ดงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). เสริมเติม. หน้า 297-298.

ความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งดำเนินการจัดระบบความช่วยเหลือทางการเงินจาก ธนาคารบูรณะเศรษฐกิจและระบบเงินช่วยรักษาระดับราคา

ส่วนการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในช่วงนี้มักจะเป็นไปในรูปของกองทุนทดแทน (Counterpart fund) โดยตั้งขึ้นจากเงินที่ได้จากการขายสิ่งของต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกาส่งมาช่วยเหลือ โดยกองทุนนี้จะนำไปสนับสนุนการลงทุนของอุตสาหกรรมที่สำคัญ และใช้สำหรับซื้อ พันธบัตรคืน นอกจากนี้ยังได้สั่งให้รัฐบาลญี่ปุ่นกำหนดการแลกเปลี่ยนเงินตราจากระบบหลาย อัตรามาเป็นอัตราเดียวคือ 1 ดอลลาร์ต่อ 360 เยน เพื่อเป็นการโยงเศรษฐกิจญี่ปุ่นเข้ากับตลาด ทุนนิยมของโลก¹

ผลการดำเนินการฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นตามแผนการของโจเซฟ เอ็ม ดอดจ์ ทำให้อัตราเงินเฟ้อภายในประเทศลดลง พันธบัตรของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ไหลเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจลดจำนวนลงอย่างเด่นชัด ราคาสินค้าของทางการมีราคาสูงขึ้น ในขณะที่ราคาสินค้าในตลาดมีตลาดต่ำลง ระบบแบ่งปันสิ่งของและระบบควบคุมราคาค่อยๆ ถูกยกเลิกไป

อย่างไรก็ตามมาตรการในการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของโจเซฟ เอ็ม ดอดจ์ ก็ก่อให้เกิดผลกระทบด้วยเช่นกัน เช่น ปัญหาเงินฝืด การว่างงาน และปัญหาการส่งสินค้าออก ซึ่งการส่งสินค้าออกนี้ได้รับผลกระทบมากเนื่องจากก่อนที่รัฐบาลญี่ปุ่นจะกำหนดการแลกเปลี่ยนหลายอัตราโดยขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าเข้าและสินค้าออก โดยเฉลี่ยแล้วอัตราสำหรับสินค้าเข้าเป็น 130 เยน ต่อ 1 ดอลลาร์ และอัตราสำหรับสินค้าออกเป็น 330 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ และเมื่อมีการกำหนดอัตราเงินระบบเดียวเป็น 360 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ จึงส่งผลให้การนำเข้าแพงขึ้น และการส่งออกถูกลง²

จากภาวะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นได้รับการฟื้นฟูแล้วสหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือพวกอาหาร ปุ๋ย น้ำมัน และยาต่างๆ ตามโครงการบรรเทาทุกข์ในดินแดนยึดครอง (Government Appropriation for Relief in Occupied Areas Fund) หรือ GARIO แต่ต่อมาเมื่อภาวะการเมืองของโลกเปลี่ยนแปลงไปและสหรัฐอเมริกาเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูระบบทุนนิยม จึงเพิ่มความช่วยเหลือทางด้านวัตถุดิบมากขึ้น รวมทั้งเครื่องจักรต่างๆ ตามโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจในดินแดนยึดครอง ซึ่งการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวส่งผลให้มีการปรับปรุงกฎเกณฑ์การค้ากับต่างประเทศคล่องตัวขึ้น และสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นดีขึ้นตามลำดับดังนี้ ประการแรก การเกิดอุตสาหกรรมใหม่หลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเลียม และอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยง อุตสาหกรรมจักรเย็บผ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ โดยกระทรวง

¹ นาคามุระ ทาคาฟูสะ. (2530). พัฒนาการทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นสมัยใหม่. บรรณาธิการแปลโดยกำชัย ลายสมิต. เล่มเดิม. หน้า 299.

² แหล่งเดิม. หน้า 350.

³ สุรางค์ศิริ ดันเสียงสม. (2543). เล่มเดิม. หน้า 99-100.

การค้าระหว่างประเทศ และอุตสาหกรรม (Ministry of International Trade and Industry : MITI) ได้มีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเพื่อให้สามารถมีปริมาณผลิตภัณฑ์จากอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นวัตถุดิบ และเพื่อให้สามารถลดต้นทุนการผลิตสินค้าที่ต้องใช้ผลิตภัณฑ์จากอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นวัตถุดิบ พร้อมทั้งเป็นการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมเชื่อมโยง ซึ่งได้แก่ ผลิตภัณฑ์พลาสติก

สำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้าในยุคนี้ได้เริ่มมีการผลิตมากขึ้นโดยหลายบริษัทขนาดใหญ่ได้เข้ามาดำเนินงาน เช่น โตชิบา (Toshiba) ฮิตาชิ (Hitachi) มิตซูบิชิ (Mitsubishi) และในช่วงนี้ได้มีบริษัทโซนี่ (Sony) เกิดขึ้นโดยเริ่มใช้เทคโนโลยีทันสมัยในการผลิตวิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องอัดเสียง จากการเกิดขึ้นของผลิตภัณฑ์เหล่านี้ทำให้อุตสาหกรรมเครื่องจักรขยายตัวอย่างมาก เพราะทุกอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นต้องพึ่งพาและมีความจำเป็นที่ต้องใช้เครื่องจักรจึงทำให้เกิดความต้องการเครื่องจักรเพิ่มมากขึ้น

ประการที่สอง การประกาศนโยบายการสะสมทุน (Capital Accumulation Policy) เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยนโยบายประกาศในปี 1952 มีสาระสำคัญคือ อุตสาหกรรมจำพวกเหล็ก เหล็กกล้า โลหะ ปุ๋ยเคมี โซดา และฟอสเฟต ได้มีมาตรการในการช่วยเหลือยกระดับเทคโนโลยี โดยให้ยืมเครื่องมือเครื่องจักรของรัฐบาลและลดจำนวนปีในการหักค่าเสื่อม นอกจากนี้ยังมีการใช้นโยบายด้านภาษีหลายประการเพื่อลดภาษีให้กับธุรกิจ เช่น การยกเว้นกรณีพิเศษสำหรับรายได้จากการส่งออก การยกเว้นภาษีจากเงินปันผล และจากการขยายทุน เป็นต้น ซึ่งนโยบายเหล่านี้มีผลอย่างมากต่อการขยายตัวของธุรกิจต่างๆ และในขณะเดียวกันเมื่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นพัฒนาขึ้นนโยบายเหล่านี้ได้ถูกโจมตีจากต่างประเทศ และต่อมาได้มีการปรับและลดบทบาทลงตามลำดับ

ประการที่สาม การออมทรัพย์ในครัวเรือนของประชาชนอยู่ในระดับสูง ทำให้สถาบันการเงินมีปริมาณสินเชื่อที่สามารถให้กับธุรกิจได้มาก ซึ่งความพอเพียงของเงินทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ธุรกิจญี่ปุ่นสามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ธุรกิจส่วนใหญ่ใช้เงินตนเองประมาณ 2 ใน 3 และใช้เงินทุนจากภายนอก 1 ใน 3 และในระยะต่อมาช่วงกลางศตวรรษ 1950 การดำเนินธุรกิจใช้เงินทุนภายนอก 2 ใน 3 โดยในช่วงกลางทศวรรษ 1950 แหล่งเงินทุนภายนอกได้แก่ ธนาคาร และแหล่งเงินของธนาคาร คือ ธนาคารกลาง ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษ 1950 แหล่งเงินภายนอกมาจากสินเชื่อของรัฐบาล และโครงการลงทุนต่างๆ ผ่านมาทางธนาคารพัฒนาญี่ปุ่น (Japan Development Bank : JDB) ซึ่งแหล่งเงินเหล่านี้มาจากเงินออม และจากหน่วยงานประกันชีวิต โดยทั่วไปธุรกิจที่ได้รับเงินกู้จากธนาคารญี่ปุ่นแล้ว สถาบันการเงินอื่นๆ จะให้กู้เพิ่มเติมด้วย จึงทำให้ธุรกิจที่ได้รับการส่งเสริมไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับสินเชื่อทำให้สามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง

ในการปรับใช้มาตรการดังกล่าว กระตุ้นให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นดีขึ้นมาได้ ในระดับหนึ่ง และเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเริ่มฟื้นตัวได้อย่างจริงจังในปี 1950 เมื่อสงครามเกาหลีเริ่มเกิดขึ้น

ตาราง 2 แสดงการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นในช่วงสงครามเกาหลี

ปี	ดีมานด์พิเศษ(A)	การส่งออก(B)	(A) / (B)
1950	149	820	18.2%
1951	592	1,355	43.7%
1952	842	1,273	66.1%
1953	809	1,275	63.5%
รวม	2,392	4,723	50.6%

ดีมานด์พิเศษ(A) หมายถึง ความต้องการสินค้าสำหรับการสู้รบของทหารอเมริกันใน
เกาหลีที่จัดหาไปจากญี่ปุ่น ได้แก่พวกรถบรรทุก ลูกปืน กระสอบทราย ถังน้ำมัน
ผ้า ผ้าห่ม

การส่งออก(B) หมายถึงปริมาณการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นในช่วงสงครามเกาหลี

ที่มา : คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น. หน้า 309.

เนื่องจากญี่ปุ่นได้มีโอกาสพัฒนาเทคนิคใหม่ๆ ของตนเอง รวมทั้งการผลิตสินค้าส่งออกไปขายยังสงครามเกาหลีจึงทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเพิ่มพูนตัวดีขึ้น

ในปี 1950 ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับทุนต่างชาติ โดยมีสาระสำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้นักธุรกิจต่างชาติเข้ามามีส่วนในเศรษฐกิจญี่ปุ่นโดยตรง ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบได้แก่กระทรวงการค้าต่างประเทศและอุตสาหกรรม(The Ministry of International Trade and Industry) หรือ MITI ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือการพัฒนาของบริษัทเอกชน โดยมีนโยบายหลักสำหรับทางด้านภายในประเทศ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นอุตสาหกรรมหนักกับเคมีเป็นหลัก ส่วนทางด้านต่างประเทศคือ การส่งเสริมการส่งออก¹

จากการดำเนินงานนโยบายทางเศรษฐกิจของกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้รับการฟื้นฟู และส่งผลให้งบประมาณของประเทศกลับเข้าสู่ดุลยภาพ มีการพิมพ์พันธบัตรออกใช้ลดลง และดัชนีของคุณภาพแรงงานเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 50 นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้รับเงินตราจากการขายสินค้าให้กับต่างประเทศเป็นเงินเกือบ 1 พันล้านดอลลาร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นดีขึ้นตามลำดับ

นอกเหนือไปจากการฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงสงครามเกาหลีแล้ว กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรยังมีการดำเนินนโยบายการฟื้นฟูการปลด(Purge) ขึ้นมาใหม่ ซึ่งแต่เดิมเคยใช้กำจัดนักชาตินิยมสมัยก่อนสงคราม แต่ครั้งนี้มุ่งสู่สมาชิกฝ่ายซ้าย โดยที่พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์เข้าทำการแทรกแซงโดยให้มีการออกกฎหมายข้าราชการแห่งชาติ (The National Public Service Law) เพื่อห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหยุดงาน

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1951 พลเอกดักลาส แมคอาร์เธอร์ซึ่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากเกิดการขัดแย้งกับประธานาธิบดีแฮรี เอส. ทรูแมน ในเรื่องสงครามเกาหลี ทำให้นายพลแมทธิว ริดจ์เวย์ (Mathew Ridgway) เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในญี่ปุ่นแทน และในช่วงนี้กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรมีนโยบายที่จะให้เอกราชแก่ญี่ปุ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะค่าใช้จ่ายทางทหารของสหรัฐอเมริกาในการป้องกันประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์สงครามเกาหลีทำให้สหรัฐอเมริกาต้องสิ้นเปลืองกำลังทหารและงบประมาณจำนวนมาก สหรัฐอเมริกาต้องการให้ญี่ปุ่นแบ่งเบาภาระโดยการปลดปล่อยให้ญี่ปุ่นเป็นเอกราช และขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกายังคงต้องมีฐานทัพในญี่ปุ่นต่อไป เพื่อรักษาอำนาจต่อรองในเอเชีย

การดำเนินการในเรื่องสนธิสัญญาสันติภาพนี้ ได้มีการจัดให้รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาทำหน้าที่เจรจากับประเทศต่างๆ โดยสหรัฐอเมริกาทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมเพื่อทำสนธิสัญญาสันติภาพที่นครซานฟรานซิสโก โดยสนธิสัญญานี้ได้รับการ

¹ คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2526). เล่มเดิม. หน้า 316-317.

ลงนามในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951 ระหว่างประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร 44 ประเทศกับญี่ปุ่น แต่จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1952 โดยมีสาระสำคัญดังนี้คือ¹

1. ญี่ปุ่นประกาศความตั้งใจที่จะสมัครเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และปฏิบัติตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ และจะยึดถืออุดมการณ์ของสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพภาพในรัฐธรรมนูญใหม่ของญี่ปุ่น

2. ญี่ปุ่นได้รับรองเอกราชของเกาหลี และได้สละสิทธิ์ของตนทั้งหมดในเกาะฟอร์โมซา และหมู่เกาะเพสคาโดเรส รวมทั้งหมู่เกาะคูริล เกาะสะซะลิโนภาคใต้ และหมู่เกาะต่างๆ ที่ญี่ปุ่นได้รับมอบจากองค์การสันนิบาตชาติ ในมหาสมุทรแปซิฟิก

หลังจากสนธิสัญญาสันติภาพที่ทำกับญี่ปุ่นได้รับการลงนามแล้ว สหรัฐอเมริกาได้ใช้ประโยชน์ในเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของสนธิสัญญาสันติภาพที่เปิดโอกาสให้รัฐบาลญี่ปุ่นทำข้อตกลงพิเศษ กับรัฐบาลอีกประเทศหนึ่งได้ว่า รัฐบาลญี่ปุ่นยอมให้กองกำลังทหารต่างชาติ ตั้งฐานทัพอยู่ในญี่ปุ่นได้ซึ่งได้มีการลงนามในสนธิสัญญาต่างหาก คือ สนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งสนธิสัญญานี้ได้ให้สิทธิ์สหรัฐอเมริกาที่จะประจำอยู่ในญี่ปุ่นและในดินแดนใกล้เคียงญี่ปุ่นได้เพื่อจะรักษาสันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยในตะวันออกไกล และเพื่อเป็นการป้องกันญี่ปุ่นจากการถูกโจมตีจากศัตรูภายนอก และป้องกันการจลาจลวุ่นวายภายในประเทศญี่ปุ่นที่มีสาเหตุจากการยุบหรือการสนับสนุนของประเทศมหาอำนาจอื่นๆ ข้อตกลงพิเศษนี้มีผลใช้บังคับในระยะเวลาใกล้เคียงกับสนธิสัญญาสันติภาพ การปฏิบัติตามสนธิสัญญาความมั่นคง ร่วมกันนี้ได้มีรายละเอียดแจ้งไว้ในข้อตกลงระหว่างฝ่ายบริหารของสองประเทศในวันที่ 28 กันยายน 1952 คือ สหรัฐอเมริกาจะยังคงมีกองทหารไว้ในญี่ปุ่นต่อไป เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมที่จะเป็นประโยชน์ต่อสันติภาพและความมั่นคง โดยหวังว่าประเทศญี่ปุ่นจะสามารถเพิ่มความรับผิดชอบขึ้นได้ในการป้องกันประเทศจากการรุกรานทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้จะต้องหลีกเลี่ยงการใช้อาวุธใดๆ ที่เป็นการคุกคามหรือทำหน้าที่อื่นใดที่เกินไปกว่าการส่งเสริมสันติภาพ และความมั่นคงตามหลักการแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

¹ ฮิวจ์ บอร์ตัน. (2526). เล่มเดิม. หน้า 467.

บทที่ 5

ผลของการยึดครองประเทศญี่ปุ่น ค.ศ. 1945-1952

การดำเนินการยึดครองประเทศญี่ปุ่น ในค.ศ. 1945 – 1952 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาปฏิรูปประเทศญี่ปุ่น ทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมของญี่ปุ่น ให้กลายเป็นประเทศที่มีแนวการปกครองไปในทิศทางที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลให้ญี่ปุ่นมีสภาพการฟื้นฟูประเทศได้อย่างรวดเร็วขึ้น จนกระทั่งส่งผลให้ญี่ปุ่นมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม พัฒนาไปในระดับที่ดีขึ้น

ผลของการดำเนินการยึดครองทางด้านการเมือง

หลังจากที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาปฏิรูประบบการเมืองการปกครองให้กับญี่ปุ่น ส่งผลให้ญี่ปุ่นมีระบบการปกครองประเทศในทิศทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เนื่องจากการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักการ ปกครองได้ คือ ที่มาของอำนาจทางการเมืองทั้งหลายเกิดจากประชาชน โดย รัฐธรรมนูญแห่งญี่ปุ่นนี้ได้กำหนดหลักการสำคัญในการปกครอง กล่าวคือ รัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาผู้แทนราษฎรมีฐานะอำนาจมาก คณะรัฐบาลต้องมาจากสมาชิกรัฐสภาเกินครึ่ง และนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกรัฐสภา การปกครองท้องถิ่นจะใช้ระบบเลือกตั้งผู้บริหารโดยตรง คือผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรีและผู้ใหญ่บ้านจะมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ในส่วนของอำนาจศาลฎีกานั้นมีฐานะอำนาจที่จะตีความกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติและบริหารว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งนับว่าเป็นอำนาจที่สำคัญที่ฝ่ายตุลาการสามารถถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายรัฐบาลและรัฐสภาได้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยสูงอย่างเห็นได้ชัด และทำการแก้ไขลำบากมาก โดยจะต้องอาศัยเสียงสนับสนุนถึง 2 ใน 3 ทั้งในสภากลางและสภานาน เมื่อผ่านความเห็นชอบแล้วยังต้องให้ประชาชนทั่วประเทศอนุมัติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงเกินครึ่งอีกด้วย

การพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

ในช่วงการยึดครองญี่ปุ่นของสหรัฐอเมริกาที่ใช้ระยะเวลาเกือบ 7 ปี จาก ค.ศ. 1945 – 1952 ที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นให้มีความเป็นประชาธิปไตยทำให้ระบบการปกครองท้องถิ่นที่ญี่ปุ่นใช้มาตั้งแต่สมัยเมจิต้องถูกยกเลิกไป โดยสหรัฐ-อเมริกาได้เข้ามาปฏิรูปในการปกครองท้องถิ่นใหม่ ดังนี้

ประการแรก การประกันเสรีภาพประชาชน กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรถือว่าการคุ้มครองไม่ให้ประชาชนถูกละเมิดเสรีภาพจากรัฐบาลนั้นเป็นการสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น และการให้องค์การปกครองท้องถิ่นมีอิสระจากรัฐบาลกลางเพื่อได้ใช้เป็นเครื่องมือต่อต้านลัทธิอำนาจนิยม โดยกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีการชี้แจงไว้ในเอกสาร ค.ศ. 1949 ว่าการ ปกครองโดยตัวแทนประชาชน บรรลุถึงจุดสูงสุดแห่งการแสดงออกเมื่อพลเมืองของชุมชนท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ซึ่งตนเลือกตั้งและรับผิดชอบต่อตน กำหนดนโยบายต่าง ๆ และจัดการกิจการต่าง ๆ ของชุมชนภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ การละเมิดต่าง ๆ ในลักษณะอำนาจนิยม ต่อชีวิตและสิทธิของประชาชนย่อมยากแก่การนำมาใช้และรักษาไว้ และรัฐบาลก็จะรักษาคุณลักษณะที่ถูกต้องในฐานะที่เป็นเครื่องมือและเป็นผู้รับใช้ประชาชน

เศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นภายหลังจากที่กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปแล้ว ทำให้ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมีลักษณะที่ดีกว่าในช่วงก่อนการยึดครอง เนื่องจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีมาตรการยกเลิกกฎที่เข้มงวดต่าง ๆ และที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล จึงส่งผลให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นขยายตัวอย่างรวดเร็ว การส่งออกของญี่ปุ่นมีเพิ่มมากขึ้นและกล่าวได้ว่าผลสำเร็จดังกล่าวนี้เป็นเพราะการวางแผนที่ดีของกองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร

ส่วนในภาคเกษตรกรรม ช่วงก่อนการยึดครองญี่ปุ่นมีการเพาะปลูกที่ไม่ค่อยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยมากนัก แต่ในสมัยหลังการยึดครองญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงนโยบายที่หันมาส่งเสริมภาค อุตสาหกรรมมากขึ้น จากการที่ญี่ปุ่นละเลยภาคเกษตรกรรมเนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ให้ความคุ้มครองและการสนับสนุนเกษตรกรรมมากเท่ากับอุตสาหกรรม ทำให้ภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นประสบปัญหาเรื่อยมา

ในระยะก่อนสงครามประชาชนประสบกับภาวะยากจน ชาวนามีหนี้สิน เศรษฐกิจตกต่ำทำให้ภาคเกษตรกรรมได้รับการกระทบกระเทือนอย่างมาก ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปที่ดิน ทำให้ชาวนามีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมากขึ้น โดยในปี ค.ศ. 1941 รัฐบาลออกกฎหมายสนับสนุนราคาข้าว นโยบายนี้มีผลเล็กน้อยต่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชาวนาที่ยากจนและปรับสภาพความ แตกต่างระหว่างชาวนาชั้นกลางและชั้นล่าง พวกเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ตระหนักถึงความเสียเปรียบของตนในนโยบายนี้จึงหันความสนใจมาสู่การลงทุนภาคอุตสาหกรรมและการค้าในเขตเมือง จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและการฟื้นฟูหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้สัดส่วนความร่ำรวย อำนาจและฐานะของคนในเขตชนบทเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กลางทศวรรษ 1950 ผลผลิตทางเกษตรกรรมมีมากพอๆกับผลผลิตก่อนสงคราม ชาวนาใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเพื่อเพิ่มผลผลิต ชาวนามีที่ดินทำกินน้อยก็มักใช้กำลังคนเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ ชาวนาที่มีฐานะดีจะใช้เครื่องจักรและเครื่องมืออื่นๆมาช่วยในการเพาะปลูก ในระยะนี้มีเกษตรกรหลายครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้นทั้งนี้เพราะมีรายได้มากขึ้น เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนและประกันราคาข้าวให้แก่ผู้ผลิต นอกจากนี้เกษตรกรยังมีรายได้เพิ่มขึ้นจากสินค้าเกษตรกรรมอื่นๆ เช่น ผลไม้ ผัก การเลี้ยงสัตว์และการทำงานนอกภาคเกษตรกรรม จากการที่มีผลผลิตทางเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้นและมีการทำงานในเมืองควบคู่ไปด้วย ทำให้ครอบครัวชาวนามีความเป็นอยู่ดีขึ้น

จากการปฏิรูปทางภาคเกษตรกรรมของบัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีการนำเครื่องมือมาใช้ในภาคเกษตรกรรมเช่น เครื่องมือในการเก็บเกี่ยว เครื่องมือในการไถหว่าน กล่าวได้ว่าภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเครื่องมือในการผลิต มีการนำเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงมาใช้ แต่เครื่องมือเหล่านี้ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ญี่ปุ่นประสบอยู่ได้ทั้งหมดไป แม้ว่าบางครั้งรัฐบาลจะให้การสนับสนุนภาคเกษตรกรรมโดยการออกนโยบายประกันราคาสินค้าและราคาข้าว แต่นโยบายเหล่านี้ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาของภาคเกษตรกรรมได้ เนื่องจากมีความ เหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความเป็นอยู่ระหว่างภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมอย่างเห็นได้ชัด

สังคม,

สังคมญี่ปุ่นหลังการปฏิรูปโดยสหรัฐอเมริกามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก สังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสภาพสังคมที่มีลำดับชั้นของคนในสังคม มีการผสมผสานและมีความ สอดคล้องกัน สภาพชีวิตของประชากรญี่ปุ่นในช่วงนี้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนสงคราม ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นมีคุณภาพดีกว่าช่วงก่อนสงครามเนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้ทำการปฏิรูปการศึกษา และความสำเร็จทางสังคมของญี่ปุ่นนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาด้วยเช่นกัน ความตื่นตัวทางด้านการศึกษามีผลสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ทำให้อัตราการเกิดลดต่ำลงมากเนื่องจากเยาวชนญี่ปุ่นต้องใช้เวลาในการศึกษา และการศึกษาช่วยให้มีการวางแผนครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยรัฐบาลได้ผ่านกฎหมายในค.ศ. 1949 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาทำให้สังคมญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กระทรวงการต่างประเทศ. (2513). *ญี่ปุ่นในยุควิวัฒนาการ ร้อยปีแห่งการปรับปรุงประเทศ*. กรุงเทพฯ : สำนักข่าวสารญี่ปุ่น.

เขียน ธีระวิทย์. (2511). *ระบบการปกครองของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

คงศักดิ์ สันติพิชวงค์. (2528). *วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

_____. (2530). "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐกิจญี่ปุ่น." ใน *เอกสารประกอบการอบรมญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า42-65. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทอร์เนอร์ จอห์น. (2528). *การแข่งขันอาวุธ : หนทางสู่สงครามและความอดอยาก=The Arms Race*. บรรณาธิการแปลโดยโคทม อารียา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์

แจนสเซน , แมริอุส บี. (2526). *โลกทัศน์ญี่ปุ่น = Japan and Its World*.

วุฒิชัย มุลศิลป์ บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

ไชยวัฒน์ คำชู. (2523). "ทหารกับการเมืองญี่ปุ่น : การก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง", ใน *ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ*.

บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มุลศิลป์ และกมลลา สุขพานิช. หน้า297-312. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

_____. (2542). "การเมืองญี่ปุ่น : การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง",ใน *รวมบทความญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า71. บรรณาธิการโดยไชยวัฒน์ คำชู. กรุงเทพฯ

ดิเรก ชัยนาม. (2511). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บิสลีย์, ดับเบิลยู จี. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่=The Modern History of Japan*. แปลโดยทองสุก เกตุโรจน์. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ

เดอบารี่, ทีโอดอร์ วิลเลียม. (2515). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่น = Sources of Japanese Tradition*. เล่ม 4. แปลโดยจ้านงค์ ทองประเสริฐ. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

นาคามุระ ทาคาฟูสะ. (2530). *การพัฒนากิจการทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นสมัยใหม่*. บรรณาธิการแปลโดยกำชัย ลายสมิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- * บอร์ตัน , ฮิวจ์. (2526). *ศตวรรษใหม่ของญี่ปุ่น : จากเปอร์รี่ถึงปัจจุบัน = Japan's Modern Century : From Perry to 1970*. วุฒิชัย มูลศิลป์ และ สุภัทรา นิลวัชรบรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- บัญญัติ สุการวิทย์. (2525). *การพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น : บทเรียนที่น่านำ = Economic Development : Japan's Experience*. บรรณาธิการแปลโดยบัญญัติ สุการวิทย์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบเนดิกต์, รุท ฟุลตัน. (2525). *ดอกเบญจมาศกับดาบซามูไร = The Chrysanthemum and the Swords*. แปลโดย อมรา พงศาพิชญ์และคนอื่น ๆ .กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ประชิด ณ บางช้าง. (2522). *การเมืองการปกครองของญี่ปุ่นเบื้องต้น*. เชียงใหม่:โครงการผลิตตำราคณะ สังคมศาสตร์.
- ประทุมพร วัชรเสถียร. (2527). *พฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศยุโรปตะวันออก : ปัญหาและการวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2526). *ญี่ปุ่น : การแสวงหาฐานะเท่าเทียม*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาสน์.
- ปรีชา ศรีวาลย์. (2543). *สงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พิพาดา ยังเจริญ. (2535). *โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงสมัยจารีต*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพน์ , แคนเนธ บี. (2528). *สร้างคน สร้างชาติ : สไตส์ญี่ปุ่น = The Making of Modern Japan*. แปลโดย ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ:เนติกุล.
- พิพาดา ยังเจริญ. (2535). *ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แฟร์แบงก์ ,จอห์น เค , ไรเซาเออร์,เอ็ดวิน โอ และเกรก,แอลเบิร์ต เอ็ม. (2520). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 3 = East Asia : The Modern Transformation*. แปลโดย กุสุมา สนิทวงศ์ฯ และวิสาขา เลห์แมน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- มาลินี ประเสริฐธรรม. (2528). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ประสานมิตร.
- ยุพา คลังสุวรรณ. (2543). "เสี้ยวหนึ่งของสังคมญี่ปุ่น". ใน *รวมบทความญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า49-59. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไรเซาเออร์ , เอ็ดวิน โอ. (2524). *ญี่ปุ่น = The Japanese*. วุฒิชัย มูลศิลป์ และ สุภัทรา นิลวัชร บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

- โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ. (2525). *เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น = Japan : The Story of a Nation*. แปลโดยประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. กรุงเทพฯ : กราฟิการ์ต.
- รัศมีดารา ชันติกุล. (2520). *เศรษฐกิจประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2530). *ญี่ปุ่นศึกษา*. บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ คำชู. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วริยา ศ.ชินวรณ์. (2539). *เส้นทางมหาอำนาจ เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศ อเมริกาต่อเอเชีย*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- วิวัฒน์ มุ่งการดี. (2533). *นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา : โครงสร้าง กระบวนการ และรูปแบบ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สตอร์รี, ริชาร์ด. (2528). *ญี่ปุ่นกับความเสื่อมของจักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชีย 1894 – 1943 = Japan and the Decline of the West in Asia 1894-1943*. วุฒิชัย มุลศิลป์ และสุภัทรา นิลวัชรบรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____. (2528). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ = A History of Modern Japan*. แปลโดยม.ร.ว. ประกายทอง ลีริสุข และพรรณิ สรุงบุญมี. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุนัย ภรณ์วลัย. (2523). *เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองว่าด้วย “โครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่น” กับการพัฒนา ของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2543). *ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ(ทศวรรษที่ 1860-1990)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียร พันธรังษี. (2528). *บูชิโด*. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

วารสาร

- ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2523, มกราคม – มีนาคม). “ประชาธิปไตยในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น,” *เอเชียปริทัศน์*. 1(2) : 46-47.
- _____. (2522, มกราคม – กุมภาพันธ์). “ประวัติการเข้าสู่สงครามญี่ปุ่น,” *วารสาร สสท*. 7(31) : 17-47.
- _____. (2522, พฤศจิกายน - ธันวาคม). “การฟื้นฟูประเทศของญี่ปุ่นในสมัยสงคราม,” *วารสาร สสท*. 7(36) : 6 -12.

วิทยานิพนธ์

ชูเกียรติ บัณฑิตวงศ์. (2517). *การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น*. วิทยานิพนธ์
ศศม.รัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Bailey , J. Paul. (1996). *Postwar Japan 1945 to the Present*. Oxford : Blackwell.
- Beasley , W.G. (1973). *The Meiji Restoration*. California : Stanford University Press.
- _____. (1990). *The Rise of Modern Japan*. London : Weidenfeld.
- Borton, Hugh. (1970). *Japan's Modern Century : From Perry to 1970*. 2nded. New
York : The ronald.
- Clyde , Paul H , and Beers, Burton F. (1971). *The Far East : A History of Western
Impact and the Eastern Response 1830 – 1970*. 5th ed. Englewood Cliffs
: Prentic-Hall.
- Cortazzi , Hugh. (1990). *The Japanese Achievement*. London : Sidgwick and Jackson.
- Crowley , James B. (1970). *Modern East Asia : Essays in Interpretation*. New York :
Harcourt , brace
- Dower, John W. (1999) .*Embracing Defeat:Japan in the Wake of World War II*.
W.W. Norton: New York.
- Finn, Richard B. (1992). *Winners in Peace*. Berkeley:University of California Press
- Hane , Mikiso. (1986). *Modern Japan A Historical Survey*. 2nd ed. Boulder :
Westview.
- Kosaka , Masataka. (1972). *100 Million Japanese : The Postwar Experience*. Tokyo :
Kodansha International.
- Lebra, Joyce C. (1975). *Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World
War II*. Kuala Lumpur : Oxford University Press.
- Livingston, Jon Moore, Joe and Father, Felicia Old. (1973). ed. *Imperial Japan 1800-
1945 (1)*. New York : Randon House.
- _____. (1973). *Postwar Japan 1945 to the Present (2)*. New York : Random
House.

Martin , Edwin M. (1948). *The Allied Occupation of Japan*. Stanford :
Stanford University.

Reischauer , Edwin O, and Craig, Albert M. (1979). *Japan : Tradition
And Transformation*. Sydney : George Allen & Unwin.

Sansom , George Bailey , Sir. (1963). *A History of Japan. Vol.3*. California : Stanford
University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำประกาศปอร์ตสตัน ประกาศคำจำกัดความของสงคราม*

26 กรกฎาคม ค.ศ. ¹⁹⁴⁵~~2488~~

(1) เรา ประธานาธิบดีแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีของรัฐบาลคณะชาติแห่งสาธารณรัฐจีน และนายกรัฐมนตรีแห่งสหรัฐ ราชอาณาจักร ในฐานะตัวแทนของประชาชนหลายร้อยล้านคน ได้ร่วมปรึกษาหารือ และตกลงว่าประเทศญี่ปุ่นควรได้รับโอกาสในการยุติการสงครามนี้

(2) กองกำลังทางบก ทะเล และอากาศแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา เครื่องจักรภาพอังกฤษ และจีน เสริมด้วยกำลังจากกองทัพ และฝูงบินจากทางตะวันตกได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อมโจมตีญี่ปุ่นเป็นครั้งสุดท้าย กำลังทางทหารนี้ได้รับการสนับสนุนและขวัญกำลังใจจากความแน่วแน่มั่นของฝ่ายสัมพันธมิตรในการทำสงครามกับประเทศญี่ปุ่นจนกว่าประเทศญี่ปุ่นจะยุติการต่อต้าน

(3) ผลจากการต่อต้านแสนยานุภาพของดินแดนเสรีอันไร้ประโยชน์และไร้เหตุผลของเยอรมันเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนต่อประเทศญี่ปุ่น แสนยานุภาพซึ่งมุ่งไปที่ญี่ปุ่นในขณะนี้ นั้นยิ่งใหญ่กว่าแสนยานุภาพที่เคยใช้ต่อต้านพวกนาซีซึ่งได้ก่อความเสียหายให้กับแผ่นดินกับอุตสาหกรรม และวิถีชีวิตของประชาชนเยอรมันทั้งหมดอย่างประณีตมิได้ การใช้กำลังทางทหารของเราอย่างเต็มที่ด้วยความเด็ดเดี่ยวย่อมหมายถึงการทำลายล้างกองกำลังทั้งหมดของญี่ปุ่นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเช่นเดียวกันย่อมหมายถึงการทำลายล้างบ้านเกิดเมืองนอนของชาวญี่ปุ่น

(4) บัดนี้ถึงเวลาแล้ว ที่ญี่ปุ่นจะต้องตัดสินใจว่าจะยอมอยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้นำที่ยังต้องตั้งเพื่อนำจักรวรรดิญี่ปุ่นไปสู่การถูกทำลายล้างอย่างโง่เขลา หรือจะยอมเดินตามทางแห่งหลักเหตุผล

(5) ต่อไปนี้ คือคำจำกัดความการยอมแพ้ของประเทศญี่ปุ่นของเรา เราจะไม่บิดพลิ้ว คำจำกัดความนี้ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากนี้ เราจะไม่รีรอใดๆ อีก

(6) อำนาจและอิทธิพลของบุคคลที่ได้หลอกลวงและชักจูงประชาชนชาวญี่ปุ่นไปในทางที่ผิดในการคุกคามโลกต้องถูกกำจัดให้สิ้นไป ทั้งนี้เรายืนยันแน่วแน่ว่าระเบียบใหม่แห่งสันติภาพ ความมั่นคง และความยุติธรรมนั้นจะบรรลุไม่ได้จนกว่าแสนยานุภาพซึ่งไร้ความรับผิดชอบจะถูกขับไปจากโลกนี้

* ที่มา : แปลจาก Borton, Hugh. (1970). *Japan's Modern Century*. P. 567-568.

(7) จุดในเขตแดนญี่ปุ่นซึ่งฝ่ายสัมพันธมิตรจะเป็นผู้กำหนด จะถูกยึดครองเพื่อให้แน่ใจในความสำเร็จของจุดมุ่งหมายขั้นต้นที่เราเสนอไว้ ณ ที่นี้จนกว่าระเบียบใหม่ข้างต้นนี้จะมั่นคง และจนกว่าจะมีหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าอำนาจในการทำสงครามของญี่ปุ่นนั้นหมดสิ้นไป

(8) คำประกาศที่ไคโรจะเป็นผล และเอกราชของญี่ปุ่นจะถูกจำกัดเพียงหมู่เกาะ ฮอนชู ฮอกไกโด คิวชู ชิโกกุ และเกาะเล็กน้อยตามที่เรากำหนด

(9) กองกำลังทางทหารของญี่ปุ่นหลังจากถูกปลดอาวุธทั้งหมดแล้วจะได้รับอนุญาตให้กลับประเทศได้ พร้อมกับจะได้รับโอกาสให้ใช้ชีวิตอย่างสงบสุข และเป็นประโยชน์ต่อไป

(10) เราไม่มีความตั้งใจที่จะให้เชื้อชาติญี่ปุ่นมีฐานะเป็นทาส หรือถูกทำลายล้างทั้งชาติ แต่อาชญากรรมสงครามรวมทั้งผู้ที่ได้ทารุณนักโทษจากชาติเรา จะได้รับการพิจารณาลงโทษอย่างสาสม รัฐบาลญี่ปุ่นจะต้องขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการฟื้นฟูประชาธิปไตยในหมู่ชาวญี่ปุ่น เสรีภาพทางการพูด ศาสนา ความคิด และการเคารพในสิทธิมนุษยชน จะได้รับการสถาปนา

(11) ประเทศญี่ปุ่นจะได้รับอนุญาตให้ดำเนินอุตสาหกรรมต่อไป เพื่อคงไว้ซึ่งเศรษฐกิจ และอนุญาตการเรียกร้องค่าชดเชยอย่างยุติธรรม แต่อุตสาหกรรมนั้นจะต้องไม่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถมีกำลังรบในสงครามได้อีก การเข้าถึงวัตถุระเบิดซึ่งต่างจากการควบคุมวัตถุระเบิดจะได้รับอนุญาต การเข้าร่วมของชาวญี่ปุ่นในความสัมพันธ์ทางการค้าโลกจะได้รับอนุญาตในที่สุด

(12) กองกำลังของฝ่ายสัมพันธมิตรที่ยึดครองจะออกไปจากญี่ปุ่นทันทีที่บรรลุจุดประสงค์เหล่านี้ และทันทีที่มีการก่อตั้งรัฐบาลที่รักษสันติภาพและมีความรับผิดชอบตามความประสงค์ของชาวญี่ปุ่นที่ได้แสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ

(13) เราเรียกร้องให้รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไขในทันทีทันใด และให้กำลังทหารทั้งหลายยอมวางอาวุธโดยดี ถ้ามีฉะนั้นแล้วอนาคตสำหรับญี่ปุ่นก็คือความพินาศจากการทำลายล้างโดยสิ้นเชิง

ภาคผนวก ข

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น*

เรา ประชาชนชาวญี่ปุ่น ผู้กระทำหน้าที่ผ่านผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างถูกต้องของเราในรัฐสภาแห่งชาติ ได้ตัดสินใจว่า เราจะแสวงผลของการร่วมมืออย่างสันติกับประชาชาติทั้งหลาย และเสรีภาพที่อาบอยู่ทั่วผืนแผ่นดินแห่งนี้เอาไว้สำหรับตัวเราเองและลูกหลาน และตั้งปณิธานไว้ว่าเราจะไม่ได้รับการเยี่ยงเหียนจากความโหดร้ายของสงครามอีก โดยการกระทำของรัฐบาล จึงขอประกาศว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และขอสถาปนารัฐธรรมนูญนี้ไว้อย่างมั่นคงรัฐบาลเป็นที่ฝากอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของประชาชน ได้อำนาจหน้าที่จากประชาชน ใช้อำนาจโดยผู้แทนของประชาชนและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน นี่เป็นหลักสากลของมนุษยชาติซึ่งเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้ยกเลิกบรรดารัฐธรรมนูญ กฎหมาย พระราชกฤษฎีกา และประกาศใดๆ ทั้งสิ้นที่ขัดกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้

เราประชาชนชาวญี่ปุ่น ประารถนาสันติภาพตลอดกาลและชาวซึ่งในอุดมการณ์อันสูงส่ง ที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อย่างสุดซึ้ง และเราได้ตัดสินใจที่จะรักษาความมั่นคงและความเป็นอยู่ของเราไว้โดยเชื่อมั่นในความยุติธรรมและความเลื่อมใสของประชาชนแห่งโลกผู้รักสันติ เราปรารถนาที่จะดำรงฐานะอันมีเกียรติในสังคมระหว่างประเทศ ดันรนเพื่อรักษาสันติภาพ ขจัดความทราหัยและความเป็นทาส การกดขี่ และความไม่มีขันติธรรม ให้สูญสิ้นไปในโลกนี้ตลอดกาล เรายอมรับนับถือว่าประชาชนทั้งมวลในโลกมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่โดยสันติปราศจากความหวาดกลัวและความขาดแคลน

เราเชื่อว่า ไม่มีชาติใดที่รับผิดชอบแต่ตนเองโดยลำพัง แต่กฎแห่งศีลธรรมทางการเมืองย่อมเป็นหลักสากล และการปฏิบัติตามกฎดังกล่าวเป็นหน้าที่ของประชาชาติทั้งมวลที่จะคำจูนอธิปไตยของตน และแสดงความมีอธิปไตยของตนไว้ในความสัมพันธ์กับประชาชาติอื่น

เรา ประชาชนชาวญี่ปุ่น ขอให้คำมั่นด้วยเกียรติประจำชาติของเราที่จะให้บรรลุถึงซึ่งอุดมการณ์ และวัตถุประสงค์อันสูงส่งเหล่านี้ด้วยกำลังทั้งหมดของเรา

* ที่มา : เขียน ธีระวิทย์. (2511). ระบบการปกครองของญี่ปุ่น. หน้า114 -128.

หมวด 1 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

มาตรา 1 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน พระองค์ทรงมีฐานะเช่นนั้นด้วยเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

มาตรา 2 ราชบัลลังก์ ให้สืบเนื่องตามขัตติยวงศ์ และการสืบสันตติวงศ์ให้เป็นตามกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา

มาตรา 3 คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ถวายคำแนะนำและให้ความเห็นชอบในพระราชกรณียกิจทั้งมวลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐ และคณะรัฐมนตรีจะต้องรับผิดชอบในการนั้น

มาตรา 4 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงประกอบพระราชกรณียกิจของรัฐเท่าที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญนี้เท่านั้น พระองค์จะไม่ทรงมีพระราชอำนาจที่เกี่ยวกับการปกครอง

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิอาจทรงมอบหมายการปฏิบัติพระราชกรณียกิจในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐให้คนปฏิบัติแทนได้ โดยอาจกำหนดไว้ในกฎหมาย

มาตรา 5 เมื่อมีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามกฎหมายแล้ว ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะกระทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของรัฐในนามของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในกรณีเช่นนี้ให้นำเอาความในวรรคของมาตราก่อนมาใช้บังคับ

มาตรา 6 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีตามที่รัฐสภาทูลเกล้าฯ เสนอ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงแต่งตั้งประธานศาลสูงสุดตามที่คณะรัฐมนตรีทูลเกล้าฯ เสนอ

มาตรา 7 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐต่อไปนี้เป็นต้นด้วยคำแนะนำและความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

การประกาศใช้ข้อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำสั่งของคณะรัฐมนตรีและสนธิสัญญา

การเรียกประชุมรัฐสภา

การยุบสภาผู้แทนราษฎร

การประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปสำหรับสมาชิกสภา

การลงพระปรมาภิไธยในการแต่งตั้งและปลดรัฐมนตรีและข้าราชการอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และในหนังสือมอบอำนาจเต็มกับพระราชสาส์นตราตั้งเอกอัครราชทูตและอัครราชทูต

การลงพระปรมาภิไธยในการให้นิรโทษกรรมทั่วไปและนิรโทษกรรมพิเศษ การลดโทษและการถอดถอนและมอบคืนสิทธิ

การพระราชทานเกียรติ
การลงพระปรมาภิไธยในสัถยาบันสารและเอกสารทางการทูตอื่นๆ ตามที่กฎหมาย
บัญญัติไว้

การรับเอกอัครราชทูตและอัครราชทูตต่างประเทศ

การประกอบพระราชพิธีต่างๆ

มาตรา 8 การมอบทรัพย์สินให้แก่ราชสำนักก็ดี ราชสำนักจะรับทรัพย์สินก็ดี และ
ราชสำนักจะให้ของขวัญแก่ผู้ใดโดยมิได้รับอนุมัติจากรัฐสภาก็ดี จะกระทำไม่ได้

หมวด 2 การยกเลิกสงคราม

มาตรา 9 โดยที่ชาวซึ่งในสันติภาพระหว่างประเทศที่อยู่บนรากฐานแห่งความ
ยุติธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประชาชนญี่ปุ่น เลิกที่จะถือตลอดไปว่าสงครามเป็น
สิทธิแห่งอธิปไตยของชาติ และสิ่งเพื่อใช้คุกคาม หรือใช้กำลังในการตกลงข้อพิพาทระหว่าง
ประเทศ

เพื่อที่จะให้บรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์ในพรรคแรก จะไม่จัดให้มีกำลังทางบก ทางเรือ
และทางอากาศ ตลอดจนพลังอื่นอันพึงก่อให้เกิดสงครามเลย และจะไม่รับรู้สิทธิของรัฐในการ
เข้าร่วมสงครามด้วย

หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของประชาชน

มาตรา 10 เจื่อนไขจำเป็นสำหรับการเป็นชาติญี่ปุ่น จะได้กำหนดไว้โดยกฎหมาย

มาตรา 11 ประชาชนจะถูกกีดกันจากการได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานไม่ได้ สิทธิ
มนุษยชนขั้นมูลฐานที่รัฐธรรมนูญนี้ได้รับรองไว้แก่ประชาชนนั้นเป็นสิทธิอันยืนยงและละเมิด
มิได้ของอนุชนรุ่นนี้และรุ่นหลังๆ

มาตรา 12 เสรีภาพและสิทธิซึ่งรัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แก่ประชาชนนั้น จะดำรง
ไว้ด้วยความพากเพียรอันไม่เสื่อมคลายของประชาชนผู้ซึ่งจะยับยั้งการใช้เสรีภาพและสิทธิ
เหล่านี้ไปในทางมิชอบ และจะรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพและสิทธิเพื่อสวัสดิภาพของ
สาธารณะเสมอ

มาตรา 13 ประชาชนทั้งมวลย่อมได้รับความเคารพนับถือในฐานะเป็นเอกชน สิทธิ
ในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขของประชาชนนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาเหนือสิ่ง
อื่นใด ในการพิจารณาออกกฎหมายและกิจการอื่นๆ ของรัฐบาล จนถึงขอบเขตที่ไม่ขัดต่อ
สวัสดิภาพของสาธารณะ

มาตรา 14 ประชาชนทั้งมวลย่อมเท่าเทียมกันตามกฎหมาย การเลือกกีดกันทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมโดยสาเหตุทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม หรือชาติกำเนิด จะกระทำมิได้

ขุนนางและฐานันดรศักดิ์จะไม่ได้รับการรับรอง

เกียรติที่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือเครื่องเชิดชูเกียรติใดๆ ไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์ บำเหน็จดังกล่าวมีผลเฉพาะชั่วชีวิตของผู้ที่ได้รับในขณะนั้นหรือจะพึงได้รับภายหลังเท่านั้น

มาตรา 15 ประชาชนมีสิทธิอันมิอาจจะโอนได้ในการเลือกและปลดเจ้าหน้าที่สาธารณะ

เจ้าหน้าที่สาธารณะทั้งมวลเป็นผู้รับใช้ชุมชนทั้งหมด มิใช่เพื่อคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ

สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไปของผู้บรรลุนิติภาวะเกี่ยวกับการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่สาธารณะย่อมได้รับการรับรอง

ในการเลือกตั้งทั้งหลาย ความลับของการลงคะแนนเสียงจะล่วงละเมิดมิได้ ผู้ลงคะแนนเสียงจะไม่ต้องตอบทั้งในที่สาธารณะและที่ลับว่าตนได้เลือกผู้ใด

มาตรา 16 บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการร้องเรียนอย่างสงบ เพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหาย เพื่อให้ปลด เจ้าหน้าที่สาธารณะ เพื่อให้ตรากฎหมายเพื่อยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมาย พระราชกำหนดหรือระเบียบข้อบังคับและอื่นๆ และบุคคลใดจะถูกเลือกกีดกันสำหรับการร้องเรียนเช่นนั้นหาได้ไม่

มาตรา 17 บุคคลทุกคนอาจฟ้องรัฐ หรือส่วนราชการใด เพื่อให้ชดเชยค่าเสียหายตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ในกรณีที่ตนได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำที่ผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่สาธารณะได้

มาตรา 18 บุคคลใดจะถูกผูกมัดตัวไว้ด้วยประการใดๆ มิได้ การบังคับให้ทำงานโดยเจัดัวไม่สมควรใจ นอกจากเพื่อเป็นการลงโทษในทางอาญา จะกระทำมิได้

มาตรา 19 เสรีภาพ ในความคิดและความสำนึกผิดชอบจะล่วงละเมิดมิได้

มาตรา 20 บุคคลทุกคนได้รับการรับรองในเสรีภาพแห่งการเชื่อถือศาสนา องค์การทางศาสนาย่อมไม่ได้รับเอกสิทธิใดๆ จากรัฐ และจะใช้อำนาจในทางการเมืองอย่างใดๆ ไม่ได้

ผู้ใดจะถูกบังคับให้ร่วมในกิจกรรม การฉลองพิธีกรรม หรือการปฏิบัติทางศาสนาใดๆ มิได้

ให้รัฐและองค์การของรัฐงดเว้นจากการให้การศึกษาในทางศาสนา หรือกิจกรรมอื่นใดในทางศาสนา

มาตรา 21 เสรีภาพ ในการชุมนุมและสมาคม ตลอดจนเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในรูปอื่นย่อมได้รับการรับรอง

การตรวจควบคุมข่าวจะกระทำไม่ได้ ความลับในสื่อการติดต่อใดๆ จะถูกละเมิดมิได้

มาตรา 22 บุคคลทุกคนที่มีเสรีภาพในการเลือกและเปลี่ยนที่อยู่และเลือกอาชีพได้ ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อสวัสดิภาพของสาธารณะ

เสรีภาพของบุคคลในการย้ายไปอยู่ต่างประเทศ และในการสละสัญชาติของตนจะ ละเมิดมิได้

มาตรา 23 เสรีภาพในการแสวงหาความรู้ ย่อมได้รับการรับรอง

มาตรา 24 การสมรสย่อมยึดถือหลักความยินยอมเห็นชอบกันทั้งสองเพศเท่านั้น และการสมรสดำรงคงอยู่ด้วยความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยสิทธิอันเท่าเทียมกันระหว่างสามีและภรรยาเป็นพื้นฐาน

การเลือกคู่ครอง สิทธิในทรัพย์สิน มรดก การเลือกภูมิลำเนา การหย่าร้างและเรื่อง อื่นๆ ที่เกี่ยวกับการสมรสการครอบครอง ให้ตราไว้เป็นกฎหมาย โดยคำนึงถึงเกียรติของส่วน บุคคลและความเสมอภาคทางเพศที่สำคัญเป็นมูลฐาน

มาตรา 25 ประชาชนทั้งมวลย่อมมีสิทธิในการรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานการครองชีพ อย่างต่ำสุดก็ให้มีสุขภาพสมบูรณ์และถูกต้องตามวัฒนธรรม

ในทุกด้านของชีวิต รัฐจะต้องใช้ความพยายาม ส่งเสริมและขยายสวัสดิการสังคม หลักประกันสังคม และการสาธารณสุข

มาตรา 26 ประชาชนทั้งมวลมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันตามความ สามารถของตน ตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้

ทุกคนมีหน้าที่ให้เด็กชายและหญิงที่อยู่ในความปกครองของตน ได้รับการศึกษา ธรรมดาตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ การศึกษาภาคบังคับเช่นว่านั้นรัฐต้องให้เปล่า

มาตรา 27 ประชาชนทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องทำงาน

มาตรฐานค่าจ้าง ชั่วโมงทำงาน การพักผ่อนและเงื่อนไขอื่นๆ เกี่ยวกับการทำงาน ให้กำหนดขึ้นโดยกฎหมาย

เด็กจะต้องไม่ถูกขูดรีดแรงงาน

มาตรา 28 สิทธิของแรงงานในการรวมกลุ่ม ต่อรอง และกระทำการร่วมกัน ย่อมได้ รับการรับรอง

มาตรา 29 สิทธิในการเป็นเจ้าของ และมีทรัพย์สินสมบัติในครอบครอง ย่อมล่วงละเมิด ไม่ได้

สิทธิในทรัพย์สินสมบัติจะได้กำหนดไว้โดยกฎหมายให้สอดคล้องกับสวัสดิภาพของ สาธารณะ

ทรัพย์สินสมบัติส่วนบุคคลอาจจะนำมาใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ได้ โดยมีการให้ค่าชดเชยอย่างเป็นธรรม

มาตรา 30 ประชาชนจะต้องเสียภาษีอากรตามที่กฎหมายกำหนดไว้

มาตรา 31 ชีวิตหรือเสรีภาพของบุคคลย่อมไม่ถูกริดรอนได้ หรือการลงโทษทางอาญาประการอื่นใดก็จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะเป็นไปตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้

มาตรา 32 บุคคลย่อมไม่ถูกห้ามในการใช้สิทธิทางศาล

มาตรา 33 บุคคลจะถูกกุมมิได้ เว้นแต่จะมีหมายซึ่งเจ้าหน้าที่ตุลาการผู้มีอำนาจเป็นผู้ออก โดยระบุความผิดที่บุคคลผู้นั้นถูกกล่าวหา เว้นแต่จะถูกจับกุมในขณะที่กระทำความผิด

มาตรา 34 บุคคลใดจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาทันทีหรือโดยไม่มีสิทธิในการมีทนายโดยทันทีไม่ได้ บุคคลจะถูกควบคุมโดยไม่มีสาเหตุเพียงพอก็ไม่ได้ และถ้ามีบุคคลใดเรียกร้องจะต้องแสดงสาเหตุของการจับกุมตัวดังกล่าวในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าบุคคลผู้นั้นและต่อหน้าทนาย

มาตรา 35 สิทธิของบุคคลทุกคนในเคหสถาน เอกสาร และสิ่งของให้ปลอดภัยจากการบุกรุก การค้นหา และยึด จะถูกริดรอนไม่ได้ เว้นแต่จะมีหมายซึ่งออกโดยเหตุผลเพียงพอ และโดยเฉพาะจะต้องระบุสถานที่ที่จะค้น และสิ่งของที่จะยึด หรือมีหมายดังกล่าวไว้ในมาตรา 33

การค้นและการยึดแต่ละครั้ง จะต้องมีความหมายแตกต่างกัน โดยเฉพาะที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการผู้มีอำนาจเป็นผู้ออก

มาตรา 36 ห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการทรมาน หรือ ทำการลงทัณฑ์โหดร้ายใดๆ เป็นอันขาด

มาตรา 37 ในคดีอาญาทั้งมวล จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว และโดยเปิดเผยโดยศาลที่ปราศจากความลำเอียง

จำเลยย่อมได้รับอนุญาตให้ตรวจสอบพยานหลักฐานทั้งปวงได้ และเขามีสิทธิในการได้พยานหลักฐานในนามของเขาโดยขบวนการบังคับโดยค่าใช้จ่ายของราชการ

ตลอดเวลา จำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายที่มีความสามารถ ถ้าจำเลยไม่สามารถจัดหาทนายด้วยกำลังของตนเอง รัฐก็ต้องเป็นผู้หาให้

มาตรา 38 บุคคลจะถูกบังคับให้ให้การเป็นโทษแก่ตนเองไม่ได้

คำสารภาพที่ได้มาด้วยการบังคับ การทรมานหรือข่มขู่หรือหลังจากถูกจับหรือคุมขังเป็นเวลานาน จะไม่ได้รับการรับรองว่า เป็นหลักฐาน

ผู้ใดจะถูกพิพากษาหรือลงโทษในคดีที่มีแต่ข้อพิสูจน์ที่เป็นโทษต่อเขา คือ คำสารภาพของตนเองนั้นไม่ได้

มาตรา 39 บุคคลย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาสำหรับการกระทำซึ่งเป็นการชอบด้วยกฎหมายในขณะที่กระทำ หรือซึ่งบุคคลนั้นถูกศาลพิพากษาปล่อยตัวไปแล้ว หรือจะถูกนำตัวไปลงโทษซ้ำไม่ได้

มาตรา 40 ผู้ใดที่ถูกพิพากษาปล่อยตัวไปแล้วภายหลังการจับกุมหรือคุมขังอาจฟ้องร้องรัฐเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายได้

หมวด 4 รัฐสภา

มาตรา 41 รัฐสภาเป็นองค์กรสูงสุดของอำนาจแห่งรัฐ และเป็นองค์กรบัญญัติกฎหมายแห่งเดียวเท่านั้นของรัฐ

มาตรา 42 รัฐสภาประกอบด้วย 2 สภา คือสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

มาตรา 43 ทั้ง 2 สภาประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งมวล

จำนวนสมาชิกของแต่ละสภา ให้กำหนดไว้ในกฎหมาย

มาตรา 44 คุณสมบัติของสมาชิกของทั้ง 2 สภา และผู้เลือกตั้ง ให้กำหนดไว้ในกฎหมาย อย่างไรก็ตาม จะไม่มีการเลือกกีดกันเพราะเหตุทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม ชนตีกำเนิด การศึกษา ทรัพย์สินหรือรายได้

มาตรา 45 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี อย่างไรก็ตามการอยู่ในตำแหน่งย่อมสิ้นสุดลงก่อนครบกำหนดวาระ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ

มาตรา 46 ให้สมาชิกวุฒิสภาอยู่ในตำแหน่งคราวละ 6 ปี และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกกึ่งหนึ่งทุกๆ 3 ปี

มาตรา 47 เขตเลือกตั้ง วิธีการออกเสียงลงคะแนน และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งสมาชิกทั้งสองสภา ให้บัญญัติไว้ในกฎหมาย

มาตรา 48 บุคคลจะเป็นสมาชิกของทั้ง 2 สภาในเวลาเดียวกันไม่ได้

มาตรา 49 ให้สมาชิกของทั้ง 2 สภา ได้รับเงินประจำปีตามสมควรจากคลังแห่งชาติตามกฎหมาย

มาตรา 50 เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ สมาชิกของทั้งสองสภาจะได้รับยกเว้นจากการถูกจับกุมในระหว่างสมัยประชุมรัฐสภา และสมาชิกใดถูกจับกุมก่อนเปิดสมัยประชุมก็ให้ปล่อยตัวระหว่างสมัยประชุมเมื่อได้รับการร้องขอจากสภา

มาตรา 51 สมาชิกของทั้ง 2 สภา ไม่ต้องรับผิดชอบภายนอกสภาเกี่ยวกับคำพูดการอภิปราย หรือการออกเสียงลงคะแนนในสภา

มาตรา 52 ให้เปิดสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาปีละ 1 ครั้ง

มาตรา 53 คณะรัฐมนตรีอาจกำหนดให้เรียกประชุมสมัยวิสามัญแห่งรัฐบาลได้ เมื่อสมาชิกหนึ่งในสี่หรือมากกว่าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแห่งสภาใดสภาหนึ่งร้องขอ คณะรัฐมนตรีจะต้องกำหนดให้เรียกประชุมเช่นนั้น

มาตรา 54 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ต้องมีการเลือกตั้งทั่วไปแห่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใน 40 วันนับแต่วันที่ยุบสภา และต้องเรียกประชุมรัฐสภาภายในกำหนด 30 วันนับแต่วันเลือกตั้ง

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้ปิดประชุมวุฒิสภาด้วยในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามก็ตามตามยามฉุกเฉินแห่งชาติ คณะรัฐมนตรีอาจเรียกประชุมวุฒิสภาสัมัยฉุกเฉินได้

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้ปิดประชุมสภาด้วยในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามก็ตามตามในยามฉุกเฉินแห่งชาติ คณะรัฐมนตรีอาจเรียกประชุมวุฒิสภาสัมัยฉุกเฉินได้

มาตรการใดที่ได้ดำเนินไปในสมัยประชุมตามที่ได้กล่าวไว้ในพรศก่อนย่อมถือว่าเป็นการชั่วคราว และให้ถือว่าเป็นโมฆะ เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎรจะเห็นชอบด้วยภายใน 10 วันภายหลังการเปิดสมัยประชุมคราวต่อไปแห่งรัฐสภา

มาตรา 55 ให้แต่ละสภาคัดสินข้อพิพาทอันเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกของตน แต่อย่างไรก็ตาม ในการปฏิเสธสมาชิกคนใดดำรงตำแหน่งนั้น จำเป็นต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากสองในสามหรือมากกว่าของสมาชิกสภาที่เข้าประชุม

มาตรา 56 แต่ละสภาจะดำเนินการใดๆ มิได้ เว้นแต่จะมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมหนึ่งในสามหรือมากกว่าของสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา

ในแต่ละสภา ให้วินิจฉัยชี้ขาดเรื่องทั้งหมดด้วยคะแนนเสียงข้างมากของสมาชิกสภาที่เข้าประชุม เว้นแต่เป็นกรณีที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในที่อื่น และในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงชี้ขาด

มาตรา 57 การประชุมปรึกษาในแต่ละสภา จะต้องกระทำโดยเปิดเผย อย่างไรก็ตามก็ตามอาจมีการประชุมลับได้ เมื่อสมาชิกสภาข้างมากจำนวนสองในสามหรือมากกว่าของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมลงมติเช่นนั้น

ในแต่ละสภารักษา บันทึกการดำเนินงานของตน บันทึกนี้ให้ตีพิมพ์และแจกจ่ายทั่วไป เว้นแต่ตอนการประชุมลับซึ่งเห็นควรจะเก็บไว้เป็นความลับ

เมื่อมีการร้องขอจากสมาชิกจำนวนหนึ่งในห้าหรือมากกว่าของสมาชิกสภาทั้งหมดที่เข้าประชุม ให้บันทึกการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกสภาไม่ว่าเรื่องใดไว้ในรายงานการประชุม

มาตรา 58 ให้แต่ละสภาเลือกประธานและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของตน

ในแต่ละสภาวางกฎเกี่ยวกับการประชุม การดำเนินงาน แล้ววินัยภายในและอาจลงโทษสมาชิกสภาผู้ประพฤตินี้ไม่เรียบร้อยได้ อย่างไรก็ตาม ในการที่จะขับสมาชิกคนใดออกจากสภาจะต้องมีเสียงข้างมากสองในสามหรือมากกว่าของจำนวนสมาชิกที่เข้าประชุมลงมติเช่นนั้น

มาตรา 59 ร่างพระราชบัญญัติ จะกลายเป็นกฎหมายเมื่อได้ผ่านสภาทั้งสองแล้ว เว้นแต่รัฐธรรมนูญนี้ได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

ร่างพระราชบัญญัติที่ได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรแล้ว และเมื่อวุฒิสภาได้วินิจฉัยแตกต่างไปจากการวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นกฎหมายเมื่อได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรเป็นคำรบ 2 โดยมีมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากสองในสามหรือมากกว่าของสมาชิกสภาที่เข้าร่วมประชุม

บทบัญญัติในพรศก่อนย่อมไม่ขัดขวางผู้แทนราษฎรจากการที่จะร้องขอให้มีการประชุมคณะกรรมการร่วมของทั้งสองสภาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

หากวุฒิสภาไม่กระทำการเด็ดขาดเป็นขั้นสุดท้ายภายใน 60 วัน หลังจากที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านและโดยไม่นับเวลาพักการประชุม สภาผู้แทนราษฎรอาจถือได้ว่า วุฒิสภาไม่รับร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา 60 งบประมาณต้องเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน

ในการพิจารณางบประมาณ เมื่อวุฒิสภาลงมติแตกต่างจากสภาผู้แทนราษฎร และเมื่อไม่อาจตกลงกันได้ แม้กระทั่งในคณะกรรมการร่วมของทั้งสองสภาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือในกรณีที่วุฒิสภาไม่กระทำการใดๆ เด็ดขาดเป็นขั้นสุดท้ายภายใน 30 วัน โดยไม่นับเวลาพักการประชุม ในมติของสภาผู้แทนราษฎรเป็นมติของรัฐสภา

มาตรา 61 ให้ใช้วรรค 2 ของมาตราก่อนแก่การให้ความเห็นชอบของรัฐสภา ซึ่งจำเป็นแก่การทำสนธิสัญญาด้วย

มาตรา 62 แต่ละสภาอาจดำเนินการสอบสวนเกี่ยวกับรัฐบาล และอาจเรียกพยานมาปรากฏตัวและให้การ และให้มีการทำบันทึกต่างๆ

มาตรา 63 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นๆ อาจปรากฏตัวในสภาใดก็ได้ เพื่อแถลงเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าได้เป็นสมาชิกของสภานั้นๆ ด้วยหรือไม่ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะต้องปรากฏตัวในเมื่อสภาต้องการเพื่อให้คำตอบหรือคำอธิบายใดๆ

มาตรา 64 ให้รัฐสภาตั้งศาลชกฟอกคดีชั้นศาลหนึ่ง โดยเลือกสมาชิกจากทั้ง 2 สภา เพื่อพิจารณาคดีที่ผู้พิพากษาถูกกล่าวหาในความผิดเพื่อให้ถอดถอนจากตำแหน่ง บรรดาเรื่องเกี่ยวกับการชกฟอก ให้บัญญัติไว้เป็นกฎหมาย

หมวด 5 คณะรัฐมนตรี

มาตรา 65 อำนาจบริหารอยู่กับคณะรัฐมนตรี

มาตรา 66 คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้า และรัฐมนตรีอื่นตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะต้องเป็นพลเรือน

ในการใช้อำนาจบริหาร ให้คณะรัฐมนตรีรับผิดชอบต่อรัฐสภาด้วยกัน

มาตรา 67 : ให้กำหนดตัวนายกรัฐมนตรีจากสมาชิกรัฐสภาโดยมติของรัฐสภา การกำหนดตัวนี้ให้กระทำก่อนกิจการอื่นๆ

ถ้าสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาไม่ตกลงกัน และหากไม่อาจตกลงกันได้แม้ในกรณีการร่วมของทั้ง 2 สภาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย หรือวุฒิสภาไม่ได้ทำการแต่งตั้งภายใน 10 วัน ภายหลังที่สภาผู้แทนราษฎรได้ทำการแต่งตั้งเช่นนั้นแล้ว โดยไม่นับเวลาพักการประชุมให้มติของสภาผู้แทนราษฎรเป็นมติของรัฐสภา

มาตรา 68 ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม ให้เลือกรัฐมนตรีจำนวนข้างมากจากสมาชิกรัฐสภา

นายกรัฐมนตรีอาจถอดถอนรัฐมนตรีได้ตามแต่จะเลือก

มาตรา 69 ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ หรือไม่ยอมรับมติไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีจะต้องลาออกทั้งคณะ เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎรจะได้ถูกยุบเสียภายใน 10 วัน

มาตรา 70 เมื่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่างลง หรือเมื่อได้เรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรกภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรีจะต้องลาออกทั้งคณะ

มาตรา 71 ในกรณีที่กล่าวไว้ใน 2 มาตราก่อน ให้คณะรัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนถึงเวลาแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

มาตรา 72 ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติ รายงานเกี่ยวกับกิจการทั่วไป และความสัมพันธ์กับต่างประเทศต่อรัฐสภา และเป็นผู้ใช้อำนาจควบคุม และตรวจตราส่วนราชการบริหารต่างๆ แทนคณะรัฐมนตรี

มาตรา 73 นอกจากหน้าที่บริหารราชการทั่วไปอื่นๆ ให้คณะรัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

บริหารกฎหมายอย่างซื่อสัตย์ ดำเนินกิจการของรัฐ

ดำเนินกิจการต่างประเทศ

ทำสนธิสัญญา อย่างไรก็ตาม ให้คณะรัฐมนตรีได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนหรือภายหลังแล้วแต่สถานการณ์

บริหารราชการฝ่ายพลเรือนตามมาตรฐานที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

เตรียมงบประมาณ และเสนอต่อรัฐสภา

ออกคำสั่งคณะรัฐมนตรีเพื่อปฏิบัติการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ อย่างไรก็ตาม
ตามห้ามกำหนดข้อบัญญัติทางอาญาไว้ในคำสั่งของคณะรัฐมนตรี เว้นแต่กฎหมายอาญาจะให้
อำนาจไว้

วินิจฉัยการนิรโทษกรรมทั่วไป นิรโทษกรรมพิเศษ การลดโทษ การเพิกถอน และการคืนสิทธิ

มาตรา 74 กฎหมายและคำสั่งคณะรัฐมนตรีทั้งหมด ให้รัฐมนตรีผู้มีอำนาจลงนาม
และนายกรัฐมนตรีลงนามกำกับด้วย

มาตรา 75 ในระหว่างที่อยู่ในตำแหน่ง รัฐมนตรีไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งการ
ดำเนินคดี ถ้านายกรัฐมนตรีมิได้ยินยอม อย่างไรก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีดังกล่าว ย่อม
ไม่ถูกตรึงตามนี้

หมวด 6 ตุลาการ

มาตรา 76 อำนาจตุลาการทั้งหมดอยู่กับศาลสูงสุดและศาลชั้นรองลงไป ตามที่ได้
ตั้งขึ้นตามกฎหมาย

การตั้งศาลพิเศษจะกระทำไม่ได้ การให้อำนาจตุลาการขึ้นเด็ดขาด แก่องค์กร
หรือหน่วยราชการบริหารก็กระทำไม่ได้

ผู้พิพากษาทั้งมวล มีอิสระในการใช้ความสำนึกผิดของตน และจะมีข้อผูกพันก็โดย
รัฐธรรมนูญและกฎหมายเท่านั้น

มาตรา 77 ศาลสูงสุดมีอำนาจออกกฎบังคับ ซึ่งจะกำหนดกฎของกระบวนการและ
วิธีการปฏิบัติ และเรื่องเกี่ยวกับทนายความ วินัยภายในของศาล และการบริหารราชการ
ของศาล

ให้อัยการอยู่ภายใต้บังคับแห่งอำนาจในการออกกฎข้อบังคับของศาลสูงสุดด้วย

ศาลสูงสุดอาจมอบอำนาจออกกฎสำหรับศาลล่างให้แก่ศาลล่างนั้นๆ ได้

มาตรา 78 ผู้พิพากษาจะถูกถอดถอนไม่ได้ เว้นแต่จะถูกประกาศทางศาลว่าเป็น
คนไร้ความสามารถทางกายหรือจิตจนไม่สามารถปฏิบัติราชการได้ และกรณีที่ถูกระชาชน
ชักฟอกการดำเนินคดีต่อผู้พิพากษาทางวินัย องค์กรหรือส่วนราชการบริหารจะกระทำไม่ได้

มาตรา 79 ศาลสูงสุดประกอบด้วยประธานผู้พิพากษาและผู้พิพากษา จำนวนตาม
ที่กฎหมายกำหนดไว้ ให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งผู้พิพากษาดังกล่าวทั้งหมด นอกจาก
ประธานผู้พิพากษา

ให้ประชาชนตรวจวินิจฉัย การแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลสูงสุดในการเลือกตั้งทั่วไป ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายหลังการแต่งตั้ง และให้ตรวจวินิจฉัยอีกในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายหลังเวลาล่วงไปแล้ว 10 ปี และให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันต่อไป

ในกรณีที่กล่าวมาแล้วในวรรคก่อน เมื่อคะแนนเสียงข้างมากให้ปลดผู้พิพากษาคณโต ก็ให้ปลดผู้พิพากษาคณนั้น

เรื่องเกี่ยวกับตรวจวินิจฉัยดังกล่าวให้กฎหมายบัญญัติไว้

ให้ผู้พิพากษาศาลสูงสุดออกจากราชการเมื่ออายุครบตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ให้ผู้พิพากษาศาลสูงสุดได้รับเงินค่าตอบแทนเพียงพอตามระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นประจำ โดยจะให้ลดลงไม่ได้ในระหว่างที่อยู่ในตำแหน่ง

มาตรา 80 ให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลล่างจากบัญชีรายชื่อซึ่งศาลสูงสุดเสนอให้ผู้พิพากษาทั้งหมดนี้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 10 ปี โดยมีเอกสิทธิ์ที่จะได้รับแต่งตั้งซ้ำอีก แต่จะต้องออกจากราชการเมื่ออายุครบตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ให้ผู้พิพากษาศาลล่าง ได้รับเงินค่าตอบแทนเพียงพอตามระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นประจำโดยจะให้ลดน้อยลงไม่ได้ ในระหว่างที่อยู่ในตำแหน่ง

มาตรา 81 ศาลสูงสุดเป็นศาลชั้นสุดท้ายที่มีอำนาจตัดสินว่า กฎหมาย คำสั่ง ขอบบังคับหรือการปฏิบัติราชการใดถูกต้องตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

มาตรา 82 การพิจารณาคดีและการอ่านคำพิพากษาให้กระทำโดยเปิดเผย

ในกรณีที่ศาลพิจารณาเป็นเอกฉันท์ว่าการเปิดเผยจะเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมของประชาชน การพิจารณาคดีจะกระทำเป็นการลับก็ได้ แต่การพิจารณาคดี ความผิดทางการเมือง คดีที่เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ หรือคดีที่มีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของประชาชน ตามที่ได้รับรองไว้ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญนี้ จะต้องกระทำโดยเปิดเผยเสมอ

หมวด 7 การคลัง

มาตรา 83 อำนาจในการบริหารการคลังของชาติ ให้เป็นไปตามที่รัฐสภาจะได้กำหนดไว้

มาตรา 84 การเรียกเก็บภาษีอากรใหม่ หรือแก้ไขภาษีอากรที่มีอยู่แล้ว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยกฎหมายหรือภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมายจะได้กำหนดไว้

มาตรา 85 การจ่ายเงินกู้ดี การที่รัฐจะก่อภาระผูกพันตนก็ดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับอำนาจจากรัฐสภา

มาตรา 86 ให้คณะรัฐมนตรีเตรียมและเสนองบประมาณแห่งปีงบประมาณต่อรัฐสภา เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยทุกปี

มาตรา 87 เพื่อเป็นการเตรียมไว้สำหรับงบประมาณขาดที่ไม่ได้คาดคะเนไว้ล่วงหน้า รัฐสภาอาจอนุมัติให้จัดเงินทุนสำรองเพื่อใช้จ่ายในความรับผิดชอบของคณะรัฐมนตรีก็ได้

ในการจ่ายเงินทั้งปวงจากเงินสำรองนั้น คณะรัฐมนตรีจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

มาตรา 88 ทรัพย์สินทั้งหมดของสำนักพระราชวังเป็นของรัฐ ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของสำนักพระราชวัง รัฐสภาเป็นผู้กำหนดไว้ในงบประมาณ

มาตรา 89 เงินและทรัพย์สินแผ่นดินอื่นๆ จะนำไปใช้จ่ายหรือกะไว้เพื่อใช้ เพื่อประโยชน์หรือเพื่อบำรุงสถาบันศาสนา สมาคมใดๆ หรือเพื่อประกอบการทางกุศล การศึกษา หรือการเอื้อเฟื้ออื่นๆ ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่สาธารณะใดๆ มิได้

มาตรา 90 งบบัญชีรายจ่ายและรายรับของรัฐ ให้ตรวจประจำปีโดยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และให้คณะรัฐมนตรีเสนอต่อรัฐสภาพร้อมด้วยคำแถลงเกี่ยวกับการตรวจเงินด้วย ในระหว่างปีงบประมาณถัดไป

การจัดระเบียบราชการและอำนาจของคณะกรรมการตรวจเงิน ให้กำหนดไว้โดยกฎหมาย

มาตรา 91 ให้คณะรัฐมนตรีรายงานต่อรัฐสภา และประชาชนเกี่ยวกับภาวะการเงินของชาติเป็นประจำ เป็นครั้งคราว และอย่างน้อยทุกปี

หมวด 8 การปกครองตนเองในส่วนท้องถิ่น

มาตรา 92 กฎข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดระเบียบราชการและการดำเนินงานของหน่วยราชการในส่วนท้องถิ่น ให้กฎหมาย กำหนดได้ตามหลักการปกครองตนเองในส่วนท้องถิ่น

มาตรา 93 ให้หน่วยราชการในส่วนท้องถิ่นจัดตั้งสภาขึ้นเพื่อเป็นองค์การสำหรับปรึกษาตามกฎหมาย

หัวหน้าฝ่ายบริหารของหน่วยราชการในส่วนท้องถิ่นทั้งหมด สมาชิกของสภาทุกสภา และเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ให้ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรงภายในเขตชุมชนต่างๆ ของตน

มาตรา 94 หน่วยราชการในส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน กิจการ และการบริหาร และออกกฎข้อบังคับของตนได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย

มาตรา 95 รัฐสภาจะออกกฎหมายพิเศษเพื่อใช้บังคับกับหน่วยราชการในส่วนท้องถิ่นเฉพาะราย โดยปราศจากความเห็นชอบตามกฎหมายจากผู้ลงคะแนนเสียงข้างมากในหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องไม่ได้

หมวด 9 การแก้ไขเพิ่มเติม

มาตรา 96 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ให้รัฐสภาเป็นผู้ริเริ่ม เมื่อมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยสองในสามหรือมากกว่าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา ให้เสนอต่อประชาชนเพื่อให้สัตยาบัน ซึ่งจะต้องได้คะแนนเสียงข้างมากของคะแนนเสียงทั้งหมด ยืนยันในการลงประชามติพิเศษ หรือดังเช่นในการเลือกตั้งแล้วแต่ละสภาจะได้กำหนด

การแก้ไขรัฐธรรมนูญ เมื่อได้รับการให้สัตยาบันเช่นนี้แล้ว ให้สมเด็จพระมหากษัตริศทรงประกาศใช้ในนามของประชาชนทันที โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

หมวด 10 กฎหมายสูงสุด

มาตรา 97 สิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานที่รัฐธรรมนูญนี้ได้รับรองต่อประชาชนญี่ปุ่นเป็นผลของการคืนชนของมนุษย์ที่ต้องการอิสระแต่โบราณกาล สิทธิเหล่านี้ได้รอดพ้นผ่านการทดสอบถึงความคงทนถาวรมาแล้วหลายครั้ง และขอมอบให้แก่อนุชนรุ่นหลังด้วยความไว้วางใจเพื่อให้ยึดมั่นไว้โดยมิให้ผู้ใดละเมิดตลอดเวลา

มาตรา 98 รัฐธรรมนูญนี้เป็นกฎหมายสูงสุดของชาติ กฎหมาย พระราชกำหนด พระราชโองการและการกระทำใดๆ ของรัฐบาล หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านี้ที่ขัดกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ย่อมไม่มีผลบังคับหรือใช้ได้ตามกฎหมาย

บรรดาสนธิสัญญาที่ญี่ปุ่นได้ทำไว้ และกฎหมายระหว่างประเทศอันเป็นที่ยอมรับกันแล้วจะได้รับการปฏิบัติตามอย่างซื่อสัตย์

มาตรา 99 สมเด็จพระมหากษัตริศ หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตลอดจนรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ผู้พิพากษา และข้าราชการอื่นๆ มีข้อผูกพันที่จะเคารพและเชิดชูรัฐธรรมนูญ

หมวด 11 บทบัญญัติเพิ่มเติม

มาตรา 100 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผลใช้บังคับเมื่อครบกำหนด 6 เดือนผ่านพ้นไปนับจากวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้

การบัญญัติกฎหมายที่จำเป็นสำหรับการบังคับใช้รัฐธรรมนูญนี้ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา กระบวนการเรียกประชุมรัฐสภา และกระบวนการเตรียมการอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ อาจดำเนินการไปได้ก่อนวันที่กำหนดไว้ในวรรคก่อน

มาตรา 101 ถ้าวุฒิสภายังไม่ได้จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่รัฐธรรมนูญนี้มีผลใช้บังคับให้สภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่ในฐานะรัฐสภา จนกระทั่งถึงเวลาที่วุฒิสภาจะได้จัดตั้งขึ้น

มาตรา 102 สมาชิกวุฒิสภาจำนวนกึ่งหนึ่งซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในวาระแรกตามรัฐธรรมนูญนี้ให้อยู่ในตำแหน่ง 3 ปี สมาชิกสภาซึ่งเข้าข่ายประเภทนี้ ให้กำหนดไว้โดยกฎหมาย

มาตรา 103 รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และผู้พิพากษาที่อยู่ในตำแหน่งอยู่ในวันที่รัฐธรรมนูญนี้มีผลใช้บังคับ และเจ้าหน้าที่สาธารณะอื่นๆ ผู้ดำรงตำแหน่งตรงกับตำแหน่งที่รัฐธรรมนูญนี้ได้รับรองไว้ จะไม่พ้นจากตำแหน่งโดยอัตโนมัติ เพราะเหตุเนื่องด้วยการบังคับใช้รัฐธรรมนูญนี้ไว้ เว้นแต่กฎหมายจะได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม เมื่อได้เลือกหรือแต่งตั้งผู้เข้ารับตำแหน่งแทนตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้แล้ว ก็ให้บุคคลเหล่านี้พ้นจากตำแหน่งไปอยู่ดี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวจุฬาพร ศรีรังสรรค์
วัน เดือน ปี เกิด	27 ตุลาคม 2516
สถานที่เกิด	อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	37/1 หมู่ที่ 4 ต. วังศาลา อ. ท่าม่วง จ. กาญจนบุรี
สถานที่ทำงาน	สถาบันราชภัฏเพชรบุรี อ.เมือง จ.เพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม
พ.ศ. 2539	คบ.(การประถมศึกษา) จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษม
พ.ศ. 2544	ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์เอเชีย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ